

**ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ ΚΑΙ ΜΜΕ**

**ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΑΘΛΗΤΙΚΩΝ ΜΜΕ ΣΤΗΝ
ΥΠΟΚΙΝΗΣΗ ΤΗΣ ΑΘΛΗΤΙΚΗΣ ΒΙΑΣ. Η
ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ.**

**ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ (ΑΜ 1352)
ΔΡΙΤΣΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ (ΑΜ 895)**

ΕΠΟΠΤΕΥΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ ΣΩΤΗΡΙΟΣ

ΠΥΡΓΟΣ, 2017

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ ΠΕΡΙ ΜΗ ΛΟΓΟΚΛΟΠΗΣ

Βεβαιώνω/ουμε ότι είμαι/είμαστε ο/οι συγγραφέας/εις αυτής της εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα/είχαμε για την προετοιμασία της, είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στην εργασία.

Επίσης, έχω/έχουμε αναφέρει τις οποίες πηγές από τις οποίες έκανα /κάναμε χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε αυτές αναφέρονται ακριβώς είτε παραφρασμένες.

Ακόμη δηλώνω/ουμε ότι αυτή η γραπτή εργασία προετοιμάστηκε από εμένα/εμάς προσωπικά και αποκλειστικά και ειδικά για την συγκεκριμένη πτυχιακή εργασία ότι θα αναλάβω/ουμε πλήρως τις συνέπειες εάν η εργασία αυτή αποδειχτεί ότι δεν μου/μας ανήκει.

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΣΠΟΥΔΑΣΤΗ 1

ΑΡΙΘ.ΜΗΤΡΩΟΥ

ΥΠΟΓΡΑΦΗ

Παρασκευάσιμος Δημήτριος

1352

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΣΠΟΥΔΑΣΤΗ 2

ΑΡΙΘ.ΜΗΤΡΩΟΥ

ΥΠΟΓΡΑΦΗ

Αργής Δημήτριος

895

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΣΠΟΥΔΑΣΤΗ 3

ΑΡΙΘ.ΜΗΤΡΩΟΥ

ΥΠΟΓΡΑΦΗ

ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΣΗ

Πιστοποιείται ότι η διπλωματική εργασία με θέμα:

**«Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΑΘΛΗΤΙΚΩΝ ΜΜΕ ΣΤΗΝ ΥΠΟΚΙΝΗΣΗ ΤΗΣ
ΑΘΛΗΤΙΚΗΣ ΒΙΑΣ. Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ.»**

των φοιτητών του Τμήματος ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ ΚΑΙ ΜΜΕ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΥ, ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΔΡΙΤΣΑ

A.M.: 1352, AM: 895

παρουσιάστηκε δημόσια και εξετάσθηκε στο Τμήμα ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ ΚΑΙ ΜΜΕ στις

_____ / _____ / _____

Ο ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ

ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ ΣΩΤΗΡΙΟΣ

Δρ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΚΟΥΤΡΑΣ
ΕΠΙΚ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ ΠΕΡΙ ΜΗ ΛΟΓΟΚΛΟΠΗΣ

Βεβαιώνω ότι είμαι συγγραφέας αυτής της εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της, είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στην εργασία. Επίσης, έχω αναφέρει τις όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε αυτές αναφέρονται ακριβώς είτε παραφρασμένες. Ακόμα δηλώνω ότι αυτή η γραπτή εργασία προετοιμάστηκε από εμένα προσωπικά και αποκλειστικά και ειδικά για την συγκεκριμένη πτυχιακή εργασία και ότι θα αναλάβω πλήρως τις συνέπειες εάν η εργασία αυτή αποδειχθεί ότι δεν μου ανήκει.

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΣΠΟΥΔΑΣΤΗ 1

ΑΜ

ΥΠΟΓΡΑΦΗ

.....

.....

.....

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΣΠΟΥΔΑΣΤΗ 2

ΑΜ

ΥΠΟΓΡΑΦΗ

(σε περίπτωση που είναι απαραίτητο)

.....

.....

.....

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΣΠΟΥΔΑΣΤΗ 3

ΑΜ

ΥΠΟΓΡΑΦΗ

(σε περίπτωση που είναι απαραίτητο)

.....

.....

.....

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα θέλαμε από κοινού να ευχαριστήσουμε τον επιβλέποντα καθηγητή μας Τριανταφύλλου Σωτήριο για την σημαντική αρωγή του και την άψογη συνεννόηση και συνεργασία που είχαμε.

Θα θέλαμε επίσης να ευχαριστήσουμε τους κυρίους Πανούση Ιωάννη, Μπραουδάκη Βαγγέλη, Πουλόπουλο Σωτήριο και Φιλήρη Ιωάννη για το γεγονός ότι δέχτηκαν να πραγματοποιήσουν συνέντευξη μαζί μας, βοηθώντας μας αφάνταστα και συμβάλλοντας εξαιρετικά στο τελικό αποτέλεσμα.

Τέλος ευχαριστούμε πολύ τον κ. Τζέκη Αλέξανδρο για την βοήθεια που μας παρείχε με τα πολύ σημαντικά στοιχεία που μας έκανε γνωστά.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η παρούσα πτυχιακή εργασία με τίτλο «Ο ρόλος των αθλητικών ΜΜΕ στην υποκίνηση της αθλητικής βίας. Η περίπτωση της Ελλάδας» εκπονήθηκε στο Τμήμα Πληροφορικής και Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης της Σχολής Διοίκησης και Οικονομίας του Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος Δυτικής Ελλάδας. Την εκπόνηση της παρούσας Πτυχιακής Εργασίας ανέλαβαν οι σπουδαστές του τμήματος Πληροφορικής και Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης, Δρίτσας Δημήτριος και Παρασκευόπουλος Δημήτριος, μετά από συνεργασία με τον καθηγητή του τμήματος, κύριο Σωτήριο Τριανταφύλλου.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στόχος μας μέσα από τη παρούσα πτυχιακή εργασία είναι η διερεύνηση του ρόλου των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης σε σχέση με την εξάπλωση φαινομένων βίας εντός και εκτός αθλητικών χώρων και την πιθανή προώθησή τους από αυτά.

Στο εισαγωγικό μας κεφάλαιο αναφερθήκαμε στο τοπίο που επικρατεί στα Αθλητικά Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης στη χώρα μας. Πιο συγκεκριμένα, κάναμε μια ιστορική αναδρομή και στη συνέχεια τα κατατάξαμε σε παραδοσιακά και νέα και τα παρουσιάσαμε.

Στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάσαμε τα οπαδικά Μέσα Ενημέρωσης, σε ποιους ανήκουν, το τρόπο λειτουργίας τους και μελετήσαμε τη νομοθεσία στα ιδιοκτησιακά καθεστώτα του καθενός από αυτά.

Στο τρίτο κεφάλαιο αρχικά μιλήσαμε για τον Αθλητισμό γενικότερα και στη συνέχεια ασχοληθήκαμε με τα φαινόμενα της βίας και της επιθετικότητας και τη σύζευξη αυτών με τον ίδιο τον Αθλητισμό. Ακολούθως επικεντρωθήκαμε στις αιτίες που προκαλούν την αθλητική βία και στη πορεία αναλύσαμε το πρόβλημα του χουλιγκανισμού, πρώτα με άξονα το εξωτερικό και εν συνεχεία με άξονα την χώρα μας.

Στο τέταρτο κεφάλαιο εντρυφήσαμε στο ρόλο των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης στην εξάπλωση της αθλητικής βίας και το πως αυτό συμβαίνει μέσα από την εικόνα, που προσφέρει ειδικά η τηλεόραση αλλά και γενικότερα όλα τα Μέσα, άλλα λιγότερο άλλα περισσότερο.

Στο πέμπτο κεφάλαιο καταγράψαμε πολλά σημαντικά γεγονότα αθλητικής βίας που έχουν σημειωθεί στην ιστορία των αθλητικών διοργανώσεων είτε εντός αγωνιστικών χώρων είτε εκτός, τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό.

Το έκτο κεφάλαιο συμπεριλαμβάνει τέσσερις συνεντεύξεις με διακεκριμένους αθλητικούς δημοσιογράφους και τον γνωστό εγκληματολόγο κ. Πανούση. Μέσω αυτών των συνεντεύξεων θελήσαμε να συμβάλλουμε στην ενίσχυση της αξιοπιστίας του αποτελέσματος και των συμπερασμάτων της παρούσας εργασίας.

Στο έβδομο κεφάλαιο θέσαμε ένα ερωτηματολόγιο με στόχο την καταγραφή των απόψεων 80 συμμετεχόντων, προκειμένου να εξάγουμε όσο το δυνατόν πιο αξιόπιστα συμπεράσματα όσον αφορά στο ρόλο των ΜΜΕ στην υποκίνηση της αθλητικής βίας.

Στο τελευταίο κεφάλαιο παρουσιάσαμε τα συμπεράσματα της εργασίας μας, στα οποία οδηγηθήκαμε μετά από τη σύγκριση της δικής μας ακαδημαϊκής έρευνας αλλά και της πρωτογενούς έρευνας με τις συνεντεύξεις και το ερωτηματολόγιο.

ABSTRACT

Our aim in this dissertation is to investigate the role of the media in accordance with the spreading phenomena of violence inside and outside sports grounds and their possible promotion by them.

In our introductory chapter, we referred to the situation that prevails in the sports media in our country. More specifically, we made a historical retrospection and then we ranked them in traditional and new and presented them.

In the second chapter, we presented the Traditional Media, who they belonged to, how they functioned, and we studied the legislation in the ownership regimes of each of them.

In the third chapter we first talked about Sport in general and then we looked at the phenomena of violence and aggression and their association with Sport itself. Then we focused on the causes of the athletic violence and on the way we analyzed the problem of hooliganism, first on the axis abroad and then on the axis of our country.

In the fourth chapter, we have focused to the role of the media in the spread of athletic violence and how this is happening through the picture that television produces more or less.

In the fifth chapter we have recorded many important events of sports violence that have occurred in the history of sports events, either in sport grounds facilities or outside, both in Greece and abroad.

The sixth chapter includes four interviews with distinguished sports journalists and the well-known criminologist Panousis. Through these interviews, we wanted to help increase the credibility of the outcome and the conclusions of this paper.

In the seventh chapter we put a questionnaire to capture the views of 80 participants, in order to draw as reliable as possible conclusions on the role of Media in the incitement of athletic violence.

In the last chapter we presented the conclusions of our work, which we conducted after comparing our own academic research and primary research with the interviews and the questionnaire.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ

Αθλητική βία, ΜΜΕ, χουλιγκανισμός, Πολιτεία, οργανωμένοι οπαδοί, πρόεδροι ομάδων, περιστατικά βίας, υποκίνηση αθλητικής βίας, εφημερίδες, τηλεόραση, διαδίκτυο, ραδιόφωνο

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	viii
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	x
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	xii
ABSTRACT	xiii
ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ	xiii
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	xv
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	xx
1 Ο ΑΘΛΗΤΙΚΟΣ ΤΥΠΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	21
1.1 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ	21
1.2 ΤΑ ΜΕΣΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ.....	22
1.3 ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΑ ΜΕΣΑ.....	23
1.3.1 ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ	23
1.3.1.1 ΒΑΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ	23
1.3.1.2 ΑΘΛΗΤΙΚΕΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ	24
i) «ΑΘΛΗΤΙΚΗ ΗΧΩ»	24
ii) «ΦΩΣ ΤΩΝ ΣΠΟΡ»	25
iii) «Ο ΦΙΛΑΘΛΟΣ».....	25
iv) «SPORTIME»	26

v) «GOAL NEWS».....	26
vi) «SPORTDAY».....	27
vii) «ΜΕΤΡΟΣΠΟΡ».....	27
viii) «LIVESPORT».....	27
1.3.2 ΡΑΔΙΟΦΩΝΟ.....	28
1.3.2.1 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ.....	28
1.3.2.2 ΤΟ ΡΑΔΙΟΦΩΝΟ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	29
i) «ΕΡΑ ΣΠΟΡ».....	30
ii) «ΣΠΟΡ FM».....	31
iii) «SPORT 24 RADIO103.3».....	31
1.3.3 ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ.....	31
1.3.3.1 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ.....	32
1.3.3.2 Η ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	32
1.3.3.3 Η ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΙΚΗ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	33
i) «FILMNET-NOVA».....	34
ii) «COSMOTE TV».....	35
1.3.3.4 ΑΘΛΗΤΙΚΕΣ ΤΗΛΕΟΠΤΙΚΕΣ ΕΚΠΟΜΠΕΣ.....	36
i) «ΑΘΛΗΤΙΚΗ ΚΥΡΙΑΚΗ».....	36
ii) «ΚΥΡΙΑΚΗ ΣΤΑ ΓΗΠΕΔΑ».....	36
iii) «GOAL ΧΩΡΙΣ ΣΥΝΟΡΑ».....	37
iv) «KICK OFF».....	37
1.4 ΝΕΑ ΜΕΣΑ.....	37
1.4.1 ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ.....	37
1.4.2 ΑΘΛΗΤΙΚΟΙ ΙΣΤΟΤΟΠΟΙ.....	38
i) «SPORTLINE» (www.sportline.gr).....	38

ii) «CONTRA» (www.contra.gr).....	39
iii) «SPORTFM» (www.sport-fm.gr).....	39
iv) «GAZZETA» (www.gazzeta.gr).....	40
v) «SPORT24» (www.sport24.gr).....	40
2 ΤΑ ΟΠΑΔΙΚΑ ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	40
2.1 ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΟΠΑΔΙΚΩΝ ΜΜΕ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	40
2.2 ΟΠΑΔΙΚΕΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ.....	41
i) «ΩΡΑ ΤΩΝ ΣΠΟΡ».....	42
ii) «ΠΡΩΤΑΘΛΗΤΗΣ».....	42
iii) «DERBY NEWS».....	42
iv) «ΣΠΟΡ ΤΟΥ ΒΟΡΡΑ».....	42
v) «Η ΠΡΑΣΙΝΗ».....	43
vi) «ΓΑΥΡΟΣ».....	43
2.3 ΠΙΝΑΚΑΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ ΑΘΛΗΤΙΚΩΝ ΕΦΗΜΕΡΙΔΩΝ.....	43
3 ΑΘΛΗΤΙΚΗ ΒΙΑ ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	49
3.1 ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ.....	49
3.2 ΒΙΑ ΚΑΙ ΕΠΙΘΕΤΙΚΟΤΗΤΑ.....	50
3.3 ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΒΙΑ.....	51
3.4 ΑΙΤΙΕΣ ΠΟΥ ΠΡΟΚΑΛΟΥΝ ΤΗΝ ΑΘΛΗΤΙΚΗ ΒΙΑ.....	52
3.5 ΑΘΛΗΤΙΚΗ ΒΙΑ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ.....	55
3.5.1 Η ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΧΟΥΛΙΓΚΑΝΙΣΜΟΥ.....	56
3.6 ΑΘΛΗΤΙΚΗ ΒΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	58
3.6.1 ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΧΟΥΛΙΓΚΑΝΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	59
3.6.2 ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟΙ ΟΠΑΔΟΙ ΚΑΙ ΣΥΝΔΕΣΜΟΙ.....	60
4 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΜΜΕ ΣΤΗΝ ΑΘΛΗΤΙΚΗ ΒΙΑ.....	62

4.1	ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ ΚΑΙ ΕΠΙΘΕΤΙΚΟΤΗΤΑ	62
4.2	ΜΜΕ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΚΗ ΒΙΑ	63
5	ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΑ ΒΙΑΣ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	66
5.1	ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ	67
5.1.1	ΓΙΟΥΒΕΝΤΟΥΣ-ΛΙΒΕΡΠΟΥΛ (Χέϋζελ, Βρυξέλλες, Βέλγιο, 29/05/1985)	67
5.1.2	ΠΕΡΟΥ-ΑΡΓΕΝΤΙΝΗ (Εθνικό Στάδιο, Λίμα, Περού, 24/05/1964)	69
5.1.2	ΧΑΡΤΣ ΟΦ ΟΟΥΚ-ΑΣΑΝΤΕ ΚΟΤΟΚΟ (Άκρα Σπορτς, Άκρα, Γκάνα, 09/05/2001)	69
5.1.3	ΚΑΪΣΕΡΙΣΠΟΡ-ΣΙΒΑΣΠΟΡ (Καϊσέρι Ατατούρκ, Τουρκία, 17/09/1967).....	69
5.1.4	ΚΑΪΖΕΡ ΤΣΙΦΣ-ΟΡΛΑΝΤΟ ΠΑΪΡΑΤΣ (Οπενχάιμερ, Όρκνεϊ, Νότια Αφρική, 13/01/1991)	69
5.1.5	ΑΛ ΜΑΣΡΙ-ΑΛ ΑΧΛΙ (Πορτ Σάϊντ, Αίγυπτος, 01/02/2012)	70
5.1.6	ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΠΡΩΤΑΘΛΗΜΑ ΠΟΔΟΣΦΑΙΡΟΥ 2012 (ΟΥΚΡΑΝΙΑ-ΠΟΛΩΝΙΑ).....	71
5.1.7	ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΠΡΩΤΑΘΛΗΜΑ ΠΟΔΟΣΦΑΙΡΟΥ 2016 (ΓΑΛΛΙΑ)	71
5.2	ΕΛΛΑΔΑ.....	72
5.2.1	ΛΕΩΦΟΡΟΣ ΛΑΥΡΙΟΥ (Παιανία, 29/03/2007)	72
5.2.2	ΛΑΡΙΣΑ-ΠΑΟΚ (Στάδιο Αλκαζάρ, Λάρισα, 26/10/1986)	73
5.2.3	ΑΕΚ-ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΣ (Νέα Φιλαδέλφεια, 13/01/1991-15/11/1999).....	73
5.2.4	ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΣ-ΑΘΗΝΑΪΚΟΣ (Γήπεδο Γ.Καραϊσκάκης, Φάληρο, 10/02/1991).....	74
5.2.5	ΠΑΝΑΘΗΝΑΪΚΟΣ-ΑΕΚ, ΑΕΚ-ΑΤΡΟΜΗΤΟΣ (ΟΑΚΑ, Καλογρέζα, 19/04/1995- (30/04/2011).....	74
5.2.6	ΙΩΝΙΚΟΣ-ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΣ (Δημοτικό Στάδιο Νεάπολης Ιωνικού, Νίκαια, 23/11/1997)..	75
5.2.7	ΠΑΟΚ-ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΣ (Γήπεδο Τούμπας, Θεσσαλονίκη, 16/04/2014)	75
5.2.8	ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΣ-ΠΑΝΑΘΗΝΑΪΚΟΣ (Γήπεδο Ριζούπολης, Αθήνα, 11/05/2003)	76
5.2.9	ΠΑΝΑΘΗΝΑΪΚΟΣ-ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΣ (Γήπεδο Απόστολος Νικολαΐδης, Αθήνα, 24/03/2002- 22/02/2015)	76
5.2.10	ΗΡΩΔΟΤΟΣ-ΕΘΝΙΚΟΣ ΠΕΙΡΑΙΩΣ (Γήπεδο Αλικαρνασσού, Κρήτη, 14/09/2014).....	77

6	ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ	78
6.1	ΕΙΣΑΓΩΓΗ	78
6.2	ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ	78
6.3	ΠΑΝΟΥΣΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ	79
6.3.1	ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ	79
6.3.2	ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	79
6.4	ΜΠΡΑΟΥΔΑΚΗΣ ΒΑΓΓΕΛΗΣ	80
6.4.1	ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ	80
6.4.2	ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	80
6.5	ΠΟΥΛΟΠΟΥΛΟΣ ΣΩΤΗΡΗΣ	81
6.5.1	ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ	81
6.5.2	ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	82
6.6	ΦΙΛΕΡΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ	83
6.6.1	ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ	83
6.6.2	ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	83
6.7	ΑΝΑΛΥΣΗ-ΣΥΓΚΡΙΣΗ	84
7	ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ	86
7.1	ΕΙΣΑΓΩΓΗ	86
7.2	ΤΟ ΔΕΙΓΜΑ ΠΟΥ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΘΗΚΕ	86
7.3	ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ	87
7.4	ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	91
8	ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	100
	ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	102

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η επιλογή του συγκεκριμένου θέματος της πτυχιακής μας εργασίας έγινε διότι το πρόβλημα της αθλητικής βίας και του χουλιγκανισμού στη χώρα μας διαρκώς διογκώνεται, λαμβάνοντας σοβαρές κοινωνικές και όχι μόνο διαστάσεις. Εξετάσαμε τα εν λόγω φαινόμενα σε σχέση με τον ρόλο που διαδραματίζουν τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης στην υποκίνησή τους ή μη. Επίσης ένας δεύτερος λόγος που μας ώθησε να ασχοληθούμε με το θέμα αυτό, ήταν το γεγονός ότι δεν είχε πραγματοποιηθεί σχετική ακαδημαϊκή έρευνα στο παρελθόν.

Η παρούσα πτυχιακή εργασία χωρίζεται σε τρεις άξονες. Αρχικά παρουσιάσαμε το τοπίο των αθλητικών ΜΜΕ στη χώρα μας ενώ στη συνέχεια αναλύσαμε ενδελεχώς το φαινόμενο της αθλητικής βίας σε συνδυασμό με τα ΜΜΕ και τέλος πραγματοποιήσαμε πρωτογενή έρευνα με συνεντεύξεις και ερωτηματολόγια για να καταλήξουμε στα συμπεράσματά μας.

Μέσω της εργασίας μας αναδεικνύεται αναλυτικά ο ρόλος των ΜΜΕ όσον αφορά τον τρόπο αντιμετώπισης και παρουσίασης της αθλητικής βίας και παρέχεται η δυνατότητα στον αναγνώστη να κατανοήσει πλήρως το πρόβλημα και τις προεκτάσεις του αλλά και τις αιτίες που το προκαλούν και τις ευθύνες που υπάρχουν για την ύπαρξή του.

1 Ο ΑΘΛΗΤΙΚΟΣ ΤΥΠΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

1.1 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Η 1^η Οκτωβρίου 1898 αποτελεί ορόσημο και αφετηρία του ελληνικού αθλητικού τύπου. Αυτό γιατί τότε κυκλοφόρησε το πρώτο έντυπο μέσο που είχε ως μοναδικό θέμα του τον αθλητισμό. Ο τίτλος του ήταν «Ποδηλατική και Αθλητική Επιθεώρησης της Ανατολής» και ιδρυτής του ο Μιλτιάδης Νεγροπόντης, πρόεδρος τότε του ποδηλατικού συλλόγου Αθηνών. Αυτό βέβαια δεν εμπόδισε τον ίδιο να αναδείξει και άλλα αθλήματα όπως το ποδόσφαιρο, την ιππασία, την υδατοσφαίριση κ.α. Το αθλητικό αυτό περιοδικό επέδρασε καιρία στην εξέλιξη του Ελληνικού Αθλητισμού στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, καθώς αποτέλεσε σημαντική πηγή πληροφόρησης και ιστορικής τεκμηρίωσης. Επίσης φιλοξένησε πολύ σημαντικά ρεπορτάζ όπως την ίδρυση του ΣΕΓΑΣ (πατέρα της διοίκησης του Ελληνικού Αθλητισμού) και πολύ γρήγορα συμπερηλήφθηκαν και φωτογραφίες, σκίτσα, ακόμη και σχεδιαγράμματα που αφορούσαν αθλητικούς κανονισμούς.

Το 1909 είναι επίσης μια σημαντική χρονιά για την εξέλιξη του Αθλητικού Τύπου αφού εκδόθηκε ένα νέο αθλητικό περιοδικό με τίτλο «Νίκη» από τον γυμναστή Ιωάννη Φέτση ο οποίος είχε διακριθεί στους πρώτους σύγχρονους Ολυμπιακούς Αγώνες του 1896. Το έντυπο αυτό άνοιξε νέους ορίζοντες στον αθλητικό μας Τύπο διότι έπαιξε σημαντικό αναπτυξιακό ρόλο στη πορεία του Ελληνικού Αθλητισμού αφού διεύρυνε τη θεματογραφία και συνεργάστηκε με πολύ σημαντικούς ανθρώπους του αθλητισμού εκείνης της εποχής (Πανελλήνιος Σύνδεσμος Αθλητικών Συντακτών, 2004).

Κατά τη περίοδο του Μεσοπολέμου (1920-1940) οι εξελίξεις στο χώρο ήταν ραγδαίες καθώς όλες οι εφημερίδες καθιέρωσαν αθλητική σελίδα. Το 1920 το ενδιαφέρον που είχε δημιουργηθεί ενόψει των Ολυμπιακών Αγώνων της Αμβέρσας έφερε την έκδοση ενός δεκαπενθήμερου περιοδικού με τίτλο «Ολυμπιονίκης» με εκδότη το Λουκά Τράγαλο. Τα αθλητικά έντυπα μετά το 1922 αυξήθηκαν κατακόρυφα. Κάποια από τα σημαντικότερα ήταν τα : «Η Αθλητική Επιθεώρησης» του Κώστα Ρουμπέση, «Τα Σπορ στην Ελλάδα» από τους Θ.Φουστάνο και Η.Παντούλη, «Η Ηχώ των Σπορ» του γνωστού μέλους του ΣΕΓΑΣ Λ.Πτέρη και των αδερφών Οικονομόπουλου, «Ο Αθλητικός Κόσμος» με διευθυντές τους Φώτη Κουντουριώτη και Δημήτρη Καραμπάτη κ.α (Μανιτάκης, 1962). Κάπου εκεί ξεκίνησε να δημιουργείται και η έννοια του δημοσιογράφου που είναι ειδικευμένος στα αθλητικά δρώμενα (Πανελλήνιος Σύνδεσμος Αθλητικών Συντακτών, 2004).

Το 1928 ιδρύθηκε η «Ένωσις Αθλητικών Συντακτών» με πρωτοβουλία καταξιωμένων παραγόντων του αθλητισμού και γνωστών δημοσιογράφων της εποχής. Πρόεδρος ήταν ο Δημ.Δάλλας, Αντιπρόεδρος ο Δημ.Καραμπάτης, Γενικός Γραμματέας ο Σ.Γιαννουλάτος, Ταμίας Α.Βέριος και Έφορος ο Γ.Τουμπαλίδης (Μανιτάκης, 1962).

Το 1929 η Θεσσαλονίκη απέκτησε το δικό της αθλητικό έντυπο. Ήταν το «Αθλητικά Νέα» με εκδότη τον Π.Γεωργίου, το οποίο αποτέλεσε και τη πρώτη αθλητική εβδομαδιαία εφημερίδα της συμπρωτεύουσας (Τζέκης, 2017).

Το 1930 οι αθλητικές εφημερίδες κυκλοφορούσαν κατά κύριο λόγο τρεις φορές την εβδομάδα και προσπαθούσαν με πηχιαίους τίτλους να προσελκύσουν το κοινό. Την ίδια χρονιά κάνει την εμφάνισή του ο «Αθλητικός Τύπος» με ιδιοκτήτες τους Γ.Ζαμαρία και Χ.Πούλια, ενώ το 1932 κυκλοφορεί η «Αθλητική Φωνή» αρχικά δύο φορές την εβδομάδα και στη συνέχεια τρεις, με διευθυντή τον Π.Κριναίο. Πριν από το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο (1939) άρχισε σιγά-σιγά να αναφέρεται σε αθλητικά νέα και γεγονότα και το Ραδιόφωνο. Μετά τη

λήξη του πολέμου και συγκεκριμένα το 1945 εκδόθηκε η «Αθλητική Ηχώ» η οποία το 1950 αποτέλεσε τη πρώτη αθλητική εφημερίδα ημερησίας κυκλοφορίας.

Μετά το 1950, ταυτοχρόνως με τη μεγάλη επέκταση της αθλητικής δημοσιογραφίας, ξεκίνησε σταδιακά να αναπτύσσεται και ο Ραδιοφωνικός λόγος που έχει φτάσει στις μέρες μας να αποτελεί πολύ σημαντική πηγή ενημέρωσης με πολύωρες εκπομπές και κάλυψη αθλητικών γεγονότων διαφόρων αθλημάτων.

Στα τέλη της δεκαετίας του 1960 άρχισαν να κάνουν την εμφάνιση τους και οι πρώτες τηλεοπτικές εκπομπές, με πρώτη και ιστορικότερη την πασίγνωστη σε όλους «Αθλητική Κυριακή» της ΕΡΤ, η οποία σιγά-σιγά κάλυψε όλο το φάσμα της αθλητικής ενημέρωσης.

Μπαίνοντας στην εποχή του διαδικτύου έκανε και στην Ελλάδα την εμφάνιση του το πρώτο αθλητικό ειδησεογραφικό site και συγκεκριμένα το Sportline, το οποίο ιδρύθηκε το 1996.

Φτάνοντας στο σήμερα παρατηρούμε ότι η ζήτηση για όλο και περισσότερη ενημέρωση γύρω από τα αθλητικά γεγονότα είναι συνεχώς αυξανόμενη και έχει προκαλέσει έκρηξη στην εξάπλωση Αθλητικού Τύπου (Γραπτού και Ηλεκτρονικού) στη χώρα. Καθημερινά κυκλοφορούν δεκάδες εφημερίδες και περιοδικά είτε αυτόνομα είτε και σε ένθετη μορφή μέσα σε πολιτικές εφημερίδες. Επίσης υπάρχει μεγάλος αριθμός τηλεοπτικών εκπομπών αμιγώς αθλητικού περιεχομένου καθώς και ραδιοφωνικές εκπομπές με το ίδιο αντικείμενο ενημέρωσης ενώ κυριολεκτικά θραύση κάνουν οι αθλητικές ιστοσελίδες με εκατοντάδες χιλιάδες ανθρώπους να τις επισκέπτονται καθημερινά (Πανελλήνιος Σύνδεσμος Αθλητικών Συντακτών, 2004).

1.2 ΤΑ ΜΕΣΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ

Τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της καθημερινότητας της ζωής των ανθρώπων. Στη σύγχρονη κοινωνία υπάρχουν πολλές και ποικίλες προσεγγίσεις για το ρόλο των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης. Αυτές οι προσεγγίσεις σχετίζονται τόσο με την ονομασία τους, όσο και με το βαθμό επίδρασης τους. Πολλοί άνθρωποι χρησιμοποιούν τον όρο Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, αντίθετα άλλοι τον όρο Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας. Η χρήση του όρου Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης είναι η πεζή προσέγγιση του ζητήματος της λειτουργίας των μέσων. Με τον όρο ενημέρωση προσδιορίζεται η μονόδρομη ροή από τον πομπό προς το δέκτη. Ενώ με τον όρο επικοινωνία εννοείται ένας ευρύτερος όρος, ο οποίος περιλαμβάνει την ενημέρωση, την πληροφόρηση, την ψυχαγωγία, την εκπαίδευση και τα λοιπά. Ο όρος Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης τείνει να αντικατασταθεί από τον όρο «μαζική επικοινωνία» για να τονισθεί, ότι τα «μέσα» είναι θεσμοί μέσω των οποίων πραγματοποιείται η επικοινωνία, όπου οι μοναδικές εμπειρίες, μετατρέπονται σε κοινές εμπειρίες (Κουμέντος, 2006:19).

Γενικότερα για την επικοινωνία και ειδικότερα για τα ΜΜΕ υπάρχουν πολλές και εκ διαμέτρου αντίθετες προσεγγίσεις. Κατά καιρούς κυριάρχησαν κάποιες θεωρίες, όμως καμιά θεωρία αυτοτελής δεν μπόρεσε να εξηγήσει συνολικά το φαινόμενο της μαζικής επικοινωνίας. Τα ΜΜΕ αποτελούν ένα θεσμό, ο οποίος δημιουργήθηκε από τη σημερινή τεχνολογικά εξελιγμένη κοινωνία και αποτελεί στοιχείο των κοινωνικών υποσυστημάτων. Παράλληλα με την κοινωνία και τα ΜΜΕ βρίσκονται σε έναν διαρκή μετασχηματισμό. Επιπλέον, τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης έχουν τη δυνατότητα να μεταδίδουν τις απαραίτητες ειδήσεις, γεγονότα, πληροφορίες και γνώσεις στον άνθρωπο. Με τον όρο Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης ή Επικοινωνίας εννοούνται όλα εκείνα τα μέσα, με τα οποία μπορεί να πληροφορηθούν οι άνθρωποι σχετικά με επίκαιρα ή παλαιότερα γεγονότα.

Οι παράγοντες που επηρεάζουν τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης είναι η δομή, η οργάνωση, το περιεχόμενο, η λειτουργία τους αλλά και οι παράγοντες αυτοί επηρεάζονται από τα μέσα. Τα ΜΜΕ ενδιαφέρονται για την οικονομία, γιατί είναι επιχειρήσεις, είτε δημόσιες, είτε ιδιωτικές και λειτουργούν με τους κανόνες της αγοράς. Επιπρόσθετα, είναι αξιοσημείωτη και η συμβολή τους στην πολιτική. Τα ΜΜΕ δρουν στο δημόσιο χώρο, καθώς με την σωστή ενημέρωση οι άνθρωποι αποκτούν κριτική σκέψη μέσω της ποικιλομορφίας των ΜΜΕ και αναμφισβήτητα για το λόγο αυτό, αποτελούν την τέταρτη εξουσία, η οποία ελέγχει και τις άλλες τρεις. Επιπλέον, τα ΜΜΕ έχουν πολυπολιτισμικό χαρακτήρα, καθώς περιλαμβάνουν ποικίλους πολιτισμούς, ήθη και έθιμα αλλά και αξίες. Τέλος, τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης είναι αναπόσπαστα δεμένα με την τεχνολογική εξέλιξη. Είναι «γέννημα» της σύγχρονης τεχνολογίας. Η ανάπτυξη τους στηρίχθηκε στην ανάπτυξη της επικοινωνιακής τεχνολογίας. Η πρόοδος της τεχνολογίας έχει μετατοπίσει την επικοινωνία από τον κόσμο της κοινωνίας προς τον κόσμο της τεχνολογίας. Έτσι, η επικοινωνία έχει κερδίσει σε πλάτος, αλλά έχει χάσει σε βάθος. Ποτέ άλλοτε, όμως, τόσοι πολλοί άνθρωποι δεν επικοινωνούσαν με τόσους πολλούς, με τόση άνεση, τόση ευκολία και τόσο μικρό οικονομικό κόστος. Τα ΜΜΕ αποτελούν απαραίτητους θεσμούς της σύγχρονης «ανοιχτής» πολυμηρυματικής κοινωνίας, τα οποία έχουν διαμορφώσει συνήθειες και συμπεριφορές στους σύγχρονους ανθρώπους. Αυτοί οι άνθρωποι που έχουν μεγαλώσει «μαζί με τα ΜΜΕ» θεωρούν αναγκαία την ύπαρξη τους (Κουμέντος, 2006:22).

Ο σύγχρονος άνθρωπος ζει μαζί με τα Μέσα Επικοινωνίας, τα οποία χωρίζονται σε παραδοσιακά και νέα. Τα παραδοσιακά μέσα είναι η εφημερίδα, το ραδιόφωνο και η τηλεόραση ενώ τα νέα μέσα είναι το διαδίκτυο δηλαδή η ηλεκτρονική ενημέρωση. Στα επόμενα υποκεφάλαια παρουσιάζουμε αναλυτικά τα αθλητικά μέσα επικοινωνίας σε σχέση με τις προαναφερθείσες κατηγορίες.

1.3 ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΑ ΜΕΣΑ

1.3.1 ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ

1.3.1.1 ΒΑΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Οι εφημερίδες είναι το μέσον δημόσιας επικοινωνίας που επί τέσσερις σχεδόν αιώνες (αρχές 17^{ου} ως αρχές 21^{ου}) κυριάρχησε, αλλού νωρίτερα, αλλού αργότερα, σε όλες τις χώρες του πλανήτη μας ώσπου να αρχίσει, κατά τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα, να υποκαθίσταται βαθμιαία από τα ηλεκτρονικά μέσα ενημέρωσης δηλαδή το ραδιόφωνο, την τηλεόραση και το διαδίκτυο. Είναι το μέσο που διαμόρφωσε τις σημερινές πλουραλιστικές, κοινοβουλευτικές δημοκρατίες και τις μαζικές κοινωνίες καταναλωτών. Η ιστορία των εφημερίδων είναι άμεσα συνδεδεμένη με τη πολιτική ιστορία των χωρών που εκδίδονται. Δεν υπήρξε σε όλη αυτή τη περίοδο κίνημα, κόμμα, κράτος που να μην χρησιμοποιήσει την εφημερίδα ως μέσο επικοινωνίας ώστε να επιτύχει συσπείρωση της συλλογικότητας στην οποία απευθυνόταν, ενίοτε και να τη στρέψει εναντίον κάποιος άλλης συλλογικότητας (Ψυχογιός, 2004:263). Τα βασικά χαρακτηριστικά της εφημερίδας είναι τα εξής:

Τίτλος: προσδιορίζει συγκεκριμένη πηγή ενημέρωσης, συγκεκριμένο πομπό, που αναγνωρίζεται από τους αναγνώστες.

Περιοδικότητα: τακτική εμφάνιση, κατά κανόνα ημερήσια έως εβδομαδιαία ενώ παλαιότερα οι εφημερίδες κυκλοφορούσαν και αραιότερα. Επίσης κυκλοφορούν κυριακάτικες ή σαββατιάτικες εφημερίδες που φιλοδοξούν να κερδίσουν το αναγνωστικό

ενδιαφέρον του κοινού κατά τον ελεύθερο χρόνο του σαββατοκύριακου. Οι ημερήσιες διακρίνονται σε πρωινές και απογευματινές. Οι πρώτες «κλείνουν» την ύλη τους το προηγούμενο βράδυ της ημέρας κυκλοφορίας τους, τυπώνονται τη νύχτα και τα πρώτα φύλλα φεύγουν αμέσως για την επαρχία, αν η εφημερίδα εκδίδεται στη πρωτεύουσα της χώρας, γενικά για τα απομακρυσμένα από τον τόπο έκδοσης μέρη. Οι απογευματινές θεωρούνται εφημερίδες των πόλεων καθώς κλείνουν την ύλη τους νωρίς το πρωί της ίδιας μέρας που κυκλοφορούν, τυπώνονται κατά τη διάρκεια του πρωινού και το μεσημέρι ή νωρίς το απόγευμα βρίσκονται στα σημεία πώλησης.

Περιέχουν-παράγουν ειδήσεις: αναφέρονται σε γεγονότα τα οποία συνέβησαν κατά το διάστημα που ορίζει η περιοδικότητά τους.

Είναι έντυπες: σε παλαιότερες ή σε δύσκολες λόγω πολιτικών συνθηκών περιόδους υπήρξαν και χειρόγραφες, δακτυλογραφημένες και πολυγραφημένες εφημερίδες.

Δημόσια κυκλοφορία: διατίθενται σε οποιονδήποτε θέλει να τις προμηθευτεί.

Είναι επί πληρωμή: ο αναγνώστης πρέπει να πληρώσει για να τις προμηθευτεί, είτε με το κομμάτι είτε με συνδρομή, αν και τα τελευταία χρόνια έχουν αρχίσει να εμφανίζονται εφημερίδες που διανέμονται δωρεάν, στηρίζονται δηλαδή αποκλειστικά στη διαφήμιση.

Έχουν γεωγραφικά προσδιορισμένη ειδησεογραφία και κυκλοφορία: αφιερώνουν δηλαδή το σημαντικότερο μέρος του περιεχομένου τους σε συμβάντα τα οποία διαδραματίστηκαν στη συγκεκριμένη περιοχή (χώρα, νομός, πόλη κτλ.) που καλύπτει η εφημερίδα με τη κυκλοφορία της αν και υπάρχουν και μερικές εφημερίδες με διεθνή κυκλοφορία.

Έχουν γενικό περιεχόμενο: πολιτική, οικονομία, αθλητισμός, καλλιτεχνικά, εξωτερικά, σχόλια επί όλων αυτών, χρηστικές πληροφορίες και διαφημίσεις.

Υπάρχουν όμως και ειδικές εφημερίδες: αθλητικές και οικονομικές κυρίως, αλλά και εφημερίδες οργανώσεων και φορέων, με περιεχόμενο που ενδιαφέρει τα μέλη τους.

Απευθύνονται στο γενικό κοινό: είναι δηλαδή κατανοητές από όποιον διαθέτει τη γενική παιδεία και για την ανάγνωσή τους δεν απαιτούνται εξειδικευμένες γνώσεις (Ψυχογιός, 2004:263-265).

1.3.1.2 ΑΘΛΗΤΙΚΕΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

Όσον αφορά τις αθλητικές εφημερίδες στη χώρα μας, η μορφή τους, όπως τη γνωρίζουμε σήμερα ξεκίνησε με την «Αθλητική Ηχώ», που αποτέλεσε την πρώτη εφημερίδα ημερήσιας κυκλοφορίας στην Ελλάδα και ήταν το έναυσμα για τις υπόλοιπες που ακολούθησαν μέχρι σήμερα. Στη συνέχεια παρουσιάζουμε τις σημαντικότερες αθλητικές εφημερίδες που είτε κυκλοφορούν ακόμα και σήμερα είτε όχι με χρονολογική σειρά κυκλοφορίας και πληροφορίες για την λειτουργία τους, τους ιδιοκτήτες, τους εκδότες, τους δημοσιογράφους αλλά και για σημαντικές στιγμές στη γενικότερη πορεία τους.

ι) «ΑΘΛΗΤΙΚΗ ΗΧΩ»

Η παλαιότερη αθλητική εφημερίδα στην Ελλάδα είναι η «Αθλητική Ηχώ» που κυκλοφόρησε για πρώτη φορά την 1^η Οκτωβρίου του 1945 υπό τη διεύθυνση των Αθανασίου Σέμπου και

Νικολάου Ζιρώ. Θεωρούνταν έντυπο φιλικά προσκείμενο στον Παναθηναϊκό (Ανδρουλάκης, 2008:72). Θεωρείται δικαιολογημένα και ως η «μητέρα» των αθλητικών εντύπων, αφού από εκεί ξεκίνησαν ή πέρασαν οι Χρήστος Σβολόπουλος, Πέτρος Λινάρδος, Θόδωρος Νικολαΐδης (εκδότης της «Φως»), Νίκος Καραγιαννίδης (εκδότης της «Φίλαθλος»), Χάρης Ξύδης (διευθυντής της «GOAL») και Διονύσης Αβούρης (διευθυντής της «Ωρα για Σπορ»). Επίσης συνεργάτες της στην πορεία των ετών υπήρξαν πολλοί κορυφαίοι Έλληνες αθλητικογράφοι, όπως οι Γιάννης Διακογιάννης, Γιάννης Θεοδορακόπουλος, Γιώργος Παγιωτέλης, Ηλίας Σπορίδης, Χρήστος Σωτηρακόπουλος, Βαγγέλης Φουντουκίδης και άλλοι (Κουσουνέλος, 2004:35-38). Αρχικά κυκλοφορούσε μία φορά την εβδομάδα, στη συνέχεια έγινε δις και τρις εβδομαδιαία και σιγά-σιγά το ενδιαφέρον του αναγνωστικού κοινού έφερε την έκδοσή της σε καθημερινή βάση. Μεγάλες τομές έγιναν την 8^η Αυγούστου του 1991 με τη διάσπαση της (χώρισαν οι εκδότες Γεωργαλάς-Σέμπος) και τη 1^η Οκτωβρίου 1995 όταν συντελέστηκε η μετατροπή της σε ταμπλόιντ. Μεγάλη απώλεια για την εφημερίδα ήταν ο χαμός του εκδότη και διευθυντή της Κλεομένη Γεωργαλά το 2003, που αποτελούσε τη ψυχή της. Στο τιμόνι της συνέχισε ως εκδότης ο υιός του Γιώργος Γεωργαλάς και ως διευθυντής ο Διονύσης Βραϊμάκης. Η εφημερίδα ανέστειλε τη λειτουργία της τον Απρίλιο του 2007, έπειτα από 62 συναπτά έτη κυκλοφορίας. Άνηκε στις εκδοτικές επιχειρήσεις «Γ. ΓΕΩΡΓΑΛΑΣ Α.Ε.» (Πανελλήνιος Σύνδεσμος Αθλητικού Τύπου, 2004:32).

ii) «ΦΩΣ ΤΩΝ ΣΠΟΡ»

Αποτέλεσε για πολλά χρόνια τη κορυφαία σε κυκλοφορία αθλητική εφημερίδα. Ξεκίνησε ουσιαστικά από το τίποτα ως εβδομαδιαίο φύλλο και σιγά-σιγά έφτασε στη κορυφή. Το μυστικό της τεράστιας επιτυχίας ανήκει στο Θοδωρή Νικολαΐδη, τον άνθρωπο-θύλο του αθλητικού Τύπου, που από τη πρώτη μέρα μέχρι και σήμερα είναι η ψυχή και η ανάσα την εφημερίδας. Το «ΦΩΣ ΤΩΝ ΣΠΟΡ» λοιπόν, εκδόθηκε για πρώτη φορά στις 11 Απριλίου του 1955 με την ονομασία «Αθλητικό Φως». Για μια πενταετία, μέχρι τα τέλη του 1960, κυκλοφορούσε μια φορά την εβδομάδα, ενώ από τον Ιανουάριο του 1961 έβγαινε κάθε Δευτέρα και Πέμπτη. Από το 1966 προστέθηκε και το φύλλο του Σαββάτου, ενώ από την 1^η Ιουλίου 1967 η εφημερίδα κυκλοφορεί σε καθημερινή βάση μέχρι και σήμερα. Το «ΦΩΣ ΤΩΝ ΣΠΟΡ» θεωρείται ως ένα από τα μεγαλύτερα σχολεία της αθλητικής δημοσιογραφίας, αφού εκεί «φοίτησα» οκτώ ολίγα μεγάλα ονόματα που διέπρεψαν ή και συνεχίζουν να διαπρέπουν στο χώρο. Τη διεύθυνση της εφημερίδας έχει ο Θόδωρος Νικολαΐδης ενώ διευθυντής σύνταξης είναι ο Στράτος Μακρής. Η εφημερίδα ανήκει στην «Θ.Μ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ Α.Ε.» (Πανελλήνιος Σύνδεσμος Αθλητικού Τύπου, 2004:33).

iii) «Ο ΦΙΛΑΘΛΟΣ»

Ο «ΦΙΛΑΘΛΟΣ» ξεκίνησε ως ένα αθλητικό καθημερινό έντυπο που έφερε την εναλλακτική και διαφορετική άποψη και μπήκε σφήνα στις δύο εφημερίδες που υπήρχαν τότε. Το πρώτο φύλλο κυκλοφόρησε στις 30 Νοεμβρίου του 1982 και από τότε διαδραμάτισε κυρίαρχο ρόλο στα αθλητικά δρώμενα της χώρας. Έφερε το διαφορετικό με τη καθιέρωση στηλών παρασκηνίου, όπως ο διάσημος «Αποδυτηριάκις» που αποτέλεσε την αιχμή του δόρατος της εφημερίδας. Η φιλοσοφία της ήταν να στηρίζεται σε ανερχόμενους δημοσιογράφους χωρίς να κάνει «μεταγραφές» ηχηρών ονομάτων. Το τελευταίο της φύλλο κυκλοφόρησε στις 3 Οκτωβρίου του 2011 ενώ έγινε προσπάθεια επανακυκλοφορίας τον Αύγουστο του 2013 με τίτλο «Ο Φίλαθλος της νέας εποχής», ωστόσο αυτή ναυάγησε. Εκδότης ήταν πάντα ο Νίκος Καραγιαννίδης ενώ η ιδιοκτησία άνηκε στην «ΚΟΥΡΗΣ

MEDIAGROUP-MONOΠΡΟΣΩΠΗ ΕΠΕ» (Πανελλήνιος Σύνδεσμος Αθλητικού Τύπου, 2004:33).

iv) «SPORTIME»

Τον Φλεβάρη του 1994 ήρθε η επανάσταση στις εφημερίδες των σπορ. Σε μία περίοδο κατά την οποία κυκλοφορούν μόνο οι ιστορικές «Αθλητική Ηχώ», «Φως» και «Φίλαθλος» μία νέα εφημερίδα πήρε θέση ανάμεσά τους και κατέκτησε τον ελληνικό χώρο (Κάβουρας, 2017). Η έκδοση της εφημερίδας «SPORTIME» προκάλεσε μεγάλη, ή για κάποιους μεγαλύτερη ανατάραξη στο χώρο αφού η είσοδός της συνέβαλε όχι μόνο στην διεύρυνση του αναγνωστικού κοινού, αλλά στον εν μέρει επανασχεδιασμό των άλλων εφημερίδων (Παπαθανασόπουλος, 2003:34). Το πρώτο φύλλο της «SPORTIME» έκανε την εμφανισή του στα περίπτερα στις 21 Φεβρουαρίου του 1994. Η «SPORTIME» δεν ήταν ένα συνηθισμένο έντυπο με μόνο ποδοσφαιρικές ειδήσεις αλλά περιελάμβανε ειδήσεις για όλα τα αθλήματα (ποδόσφαιρο, μπάσκετ, βόλλεϋ, εγρό στίβο) αλλά και πολιτικά θέματα. Επρόκειτο για τη πρώτη προσπάθεια έκδοσης ενός πολυσέλιδου ταμπλόιντ αθλητικού περιεχομένου και ήταν ιδέα του Χάρη Ξύδη, ο οποίος αποτέλεσε και τον «πατέρα» της ταυτόχρονα. Βρέθηκε κατά καιρούς στη πρώτη θέση της κυκλοφορίας σε πανελλήνιο επίπεδο. Δεν στηρίχθηκε τόσο στα αποκλειστικά ρεπορτάζ όσο στην ιδιαίτερη παρουσίαση των θεμάτων και τα πολλά αφιερώματα. Δυστυχώς η εφημερίδα αντιμετώπισε μεγάλα χρέη ύψους 1,2 δισεκατομμυρίων δραχμών προς την Αγροτική Τράπεζα και 6,7 δισεκατομμυρίων δραχμών προς την Τράπεζα Πειραιώς και παρόλο που πέρασε σε νέους ιδιοκτήτες δεν έγινε δυνατή η αντιστροφή της κατάστασης και έτσι στις 2 Απριλίου του 2008 κυκλοφόρησε για τελευταία φορά. Επί 14 χρόνια η «SPORTIME» αποτέλεσε μία πρωτοπορία από μόνη της και ακόμα σχεδόν μία δεκαετία μετά το κλείσιμό της η απουσία της είναι εμφανής (Κάβουρας, 2017). Η εφημερίδα εκδιδόταν από την «POINT ΕΚΔΟΤΙΚΗ Α.Ε» (Πανελλήνιος Σύνδεσμος Αθλητικού Τύπου, 2004:34).

v) «GOAL NEWS»

Το «GOALNEWS» αποτέλεσε το δεύτερο πετυχημένο εγχείρημα του Χάρη Ξύδη που κατάφερε να δώσει κάτι καινούργιο, στηριγμένο όμως στις βασικές αρχές του. Αρχές που επέβαλλαν την ενασχόληση με όλες τις ομάδες, σε όλα τα αθλήματα, σε ολόκληρη την Ελλάδα. Το έντυπο αυτό μέσο πρωτοκυκλοφόρησε στις 8 Μαρτίου του 2002 και στηρίχθηκε στην έγκριτη και πλουραλιστική αρθρογραφία και στο πλούσιο ρεπορτάζ με αποστολές σε όλες τις μεγάλες διοργανώσεις. Δεδομένου του υψηλού ανταγωνισμού που υπήρχε εκείνη την περίοδο, με επτά αθλητικές εφημερίδες καθημερινής κυκλοφορίας, το «GOAL NEWS» κατάφερε να σημειώσει πολύ σημαντικές κυκλοφοριακές επιδόσεις (Πανελλήνιος Σύνδεσμος Αθλητικού Τύπου, 2004:36). Πρόκειται για μια εξειδικευμένη, δυναμική εφημερίδα που σχεδιάστηκε για να καθιερώσει μια νέα πορεία στην αθλητική δημοσιογραφία στην χώρα μας. Η «GOALNEWS» απευθύνεται σε αναγνώστες που ενδιαφέρονται για τον αθλητισμό, ανεξαρτήτως ποιο άθλημα ή ποια ομάδα υποστηρίζουν, και αυτό τον στόχο προσπαθεί να τον πετύχει μέσω της ουδέτερης και αντικειμενικής κάλυψης των γεγονότων. Αρχισυντάκτης είναι ο Κώστας Κουκούλας ενώ διευθυντής ο Βαγγέλης Μπραουδάκης. Η εφημερίδα εκδίδεται από την εταιρεία «ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΘΝΟΣ Α.Ε», θυγατρική της «ΠΗΓΑΣΟΣ ΕΚΔΟΤΙΚΗ Α.Ε» (Τζέκης, 2017).

vi) «SPORTDAY»

Το Μάιο του 2003 εμφανίζεται ακόμα μία εφημερίδα η οποία αρχικά διανέμεται δωρεάν κυρίως στους σταθμούς του ηλεκτρικού και του μετρό (Παπαθανασόπουλος, 2003:34). Κυκλοφόρησε επισήμως για πρώτη φορά στις 13 Μαρτίου του 2005. Πολύ γρήγορα έφτασε στη κορυφή της ημερήσιας κυκλοφορίας αθλητικών εφημερίδων στηριγμένη στους καταξιωμένους δημοσιογράφους που είχε στη σύνθεσή της, προσφέροντας στον αναγνώστη ολοκληρωμένη και σε βάθος ανάλυση για όλα τα σπορ, καθώς και με συνεντεύξεις επωνύμων στο χώρο του αθλητισμού και αποκλειστικά ρεπορτάζ. Στις 17 Αυγούστου του 2007 έκανε ρεκόρ κυκλοφορίας απο τη μέρα ίδρυσής της, πουλώντας 85.730 φύλλα. Διευθυντής της είναι ο Περικλής Γκιόλιας ενώ αρχισυντάκτες είναι οι Γεράσιμος Μανωλίδης και Γιάννης Χωριανόπουλος. Στις 21 Ιανουαρίου 2014 η εφημερίδα πουλήθηκε στον Γιάννη Αλαφούζο, καθιστώντας την, αυτομάτως, μέλος του Ομίλου ΣΚΑΪ. Από τα μέσα του 2015 η εφημερίδα πέρασε στον όμιλο επιχειρήσεων DemCo, συμφερόντων Δημητρίου Κοντομηνά (Πάει για τη «SportDay» ο Κοντομηνάς, 2015).

vii) «ΜΕΤΡΟΣΠΟΡ»

Η εφημερίδα «ΜΕΤΡΟΣΠΟΡ» αποτελεί μία από τις σημαντικότερες έντυπες μορφές Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης της Θεσσαλονίκης. Κυκλοφόρησε για πρώτη φορά στις 3 Σεπτεμβρίου του 2000. Ιδρυτής της ήταν ο Νίκος Πετρουλάκης, τότε διευθυντής του ραδιοφωνικού σταθμού Μετρόπολις ο οποίος διέγνωσε την έλλειψη ενός σύγχρονου εντύπου πλήρους αθλητικής ενημέρωσης στη Βόρεια Ελλάδα. Γρήγορα αποτέλεσε σημαντικότατο πόλο αθλητικής ενημέρωσης της συμπρωτεύουσας και στρατηγική της είναι να αναδεικνύει και να παρουσιάζει τα νέα των ομάδων της πόλης και όχι να επικεντρώνεται σε κάποια συγκεκριμένη επιδόσεις (Πανελλήνιος Σύνδεσμος Αθλητικών Συντακτών, 2004:38). Ιδιοκτήτης και εκδότης της εφημερίδας είναι ο επιχειρηματίας Παύλος Αδρώνης ο οποίος κατέχει τον όμιλο METROMEDIA (Αλλαγή εμπορικής διεύθυνσης στον Όμιλο Metromedia, 2009).

viii) «LIVESPORT»

Κυκλοφόρησε για πρώτη φορά στις 23 Απριλίου του 2012. Το περιεχόμενο της είναι κυρίως ειδησεογραφικό, όμως ασχολείται αρκετά και με το στοίχημα με καθημερινές προβλέψεις. Η εφημερίδα χωρίζεται ουσιαστικά σε δύο μέρη, το ένα καθαρά ειδησεογραφικό ενώ το άλλο στοιχηματικό, και περιλαμβάνει δύο διαφορετικά πρωτοσέλιδα (Στα περίπτερα η «Live Sport», 2012). Ανήκει στον Γιώργο Βογιατζίδη και τον Γιάννη Λάβδα και διευθυντής της είναι ο Γιάννης Μηνδρινός. Εκδίδεται από την εταιρεία «ΑΘΛΗΤΙΚΟΣ ΤΥΠΟΣ Ε.Π.Ε» (Τζέκης, 2017).

1.3.2 ΡΑΔΙΟΦΩΝΟ

1.3.2.1 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Πριν από την εμφάνιση της τηλεόρασης, το ραδιόφωνο αποτελούσε τη κύρια μορφή μαζικής ψυχαγωγίας, ενημέρωσης και επιμόρφωσης για την οικογένεια. Ήταν εκείνο το μέσο μαζικής επικοινωνίας όπου τα μέλη της οικογένειας συγκεντρώνονταν γύρω του για να ακούσουν τις διάφορες εκπομπές που μετέδιδε. Ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος έδωσε τη μεγάλη ώθηση στην ανάπτυξη του ραδιοφώνου κυρίως για στρατιωτικούς λόγους και για την εκπαίδευση των χειριστών της ασύρματης επικοινωνίας. Οραματιστές της εποχής εκείνης θεώρησαν τις δυνατότητες που διέθετε το εν λόγω μέσο για την ασύρματη μετάδοση προγραμμάτων όχι μόνο μια συναρπαστική και καινούργια εμπειρία του ανθρώπου αλλά και μια υπηρεσία προς όφελος του κοινού, με τη δημιουργία ενός κόσμου γεμάτου από ήχους, φωνές και μουσική. Με άλλα λόγια, το ραδιόφωνο θα μπορούσε να προσφέρει μια υπηρεσία που θα ήταν σε θέση να εκμηδενίσει τις αποστάσεις ευνοώντας την επικοινωνία, παρέχοντας επίσης τεράστιες δυνατότητες στην πολιτιστική ανάπτυξη και σημαντικές ευκαιρίες στην ψυχαγωγία και την ενημέρωση των ανθρώπων. (Παπαθανασόπουλος, 1993: 221)

Η ιστορία του ραδιοφώνου αρχίζει το 1864 στη Βρετανία με το Βρετανό φυσικομαθηματικό Μάξουελ, που απέδειξε ότι εκτός από τα φωτοκύματα, υπάρχουν και άλλα κύματα, που έχουν μεν την αυτή φύση και ταχύτητα στο δευτερόλεπτο με τα άλλα, όπως προαναφέραμε, υπάρχοντα κύματα, με τη διαφορά όμως ότι διαφέρουν μονάχα κατά το μήκος κύματος. Το 1888 ο νεαρός Γερμανός φυσικός Χερτζ αποδεικνύει και πειραματικά την θεωρία Μάξουελ, δημιουργώντας ηλεκτρομαγνητικά κύματα που λίγο αργότερα πήραν την ονομασία του ίδιου του Χερτζ. Ονομάστικαν ερτζιανά κύματα ή Χερτζιανά κύματα. Δύο χρόνια αργότερα ο Γάλλος φυσικός Μπρανλί ανακοινώνει στη γαλλική ακαδημία επιστημών την ανακάλυψη συσκευής, που μπορούσε να συλλαμβάνει ηλεκτρομαγνητικές κυμάνσεις. Το 1895 το ραδιόφωνο παίρνει την οριστική του μορφή από τον εικοσάχρονο Ιταλό Γουλιέλμο Μαρκόνι, που εγκατεστημένος στη Γερμανία κατασκεύασε το πρώτο ραδιόφωνο. Από κει και πέρα τα γεγονότα τρέχουν και το ραδιόφωνο αναπτύσσεται τεχνικά και θεσμικά.

Το 1912 οι «υπόγειοι ραδιοερασιτέχνες» στην Αμερική καταφέρνουν να ψηφιστεί ο ραδιοφωνικός κανονισμός με τον οποίο προβλεπόταν η διαδικασία χορήγησης ραδιοφωνικών αδειών, παρόλο που κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου ατόνησε ο νόμος αυτός, με αποτέλεσμα να ανασταλούν όλες οι ραδιοφωνικές δραστηριότητες για λόγους εθνικής ασφάλειας.

Ιστορικά η πρώτη ραδιοφωνική αναμετάδοση μουσικής έγινε την παραμονή των Χριστουγέννων του 1906 από τον Ρέτζιναλτ Φήσεντιν, ενώ τον επόμενο χρόνο ο Λη Φόρεστ ανακάλυψε τη ραδιοφωνική λυχνία που μερικά χρόνια αργότερα αντικαταστάθηκε από το τρανζίστορ. Μπορούμε να πούμε ότι η αρχική ιστορία του ραδιοφώνου ήταν καθαρά Αμερικάνικη. Ο Μαρκόνι μάλιστα διαβλέποντας τη τρομακτική δύναμη αυτού του επικοινωνιακού μέσου, ίδρυσε σχετική ραδιοφωνική εταιρεία, που μετεξελίχθηκε στην πασίγνωστη RCA (Radio Corporation of America). Το 1920 ιδρύεται στο Πίτσμπουργκ της Αμερικής ο πρώτος επαγγελματικός ραδιοφωνικός σταθμός, KDKA, από την εταιρεία Westinghouse η οποία και έδωσε ιδιαίτερη διάδοση στην ανάπτυξη του ραδιοφώνου μέσω του δικτύου πωλήσεών της, αφού παρήγαγε και κατασκεύαζε ραδιοφωνικές συσκευές.

Στην Ευρώπη τα πράγματα όσον αφορά το χώρο της ραδιοφωνίας έρχονται με το σταγονόμετρο αφού οι δραστηριότητες των ραδιοερασιτεχνών απαγορεύονται στο χρονικό διάστημα 1914-1919. Το 1920 όμως, ο Μαρκόνι, βοηθά τη θετή πατρίδα του, τη Βρετανία, μέσω του πειραματικού τομέα του τμήματος Σχεδιασμού Μαρκόνι. Η δραστηριότητα αυτή

του Μαρκόνι στη Βρετανία, έχει σαν αποτέλεσμα να ιδρυθεί το 1927 η British Broadcasting Corporation που έμμελλε να διαδραματίσει σπουδαιότατο ρόλο στη Βρετανική ραδιοφωνική εξέλιξη, αλλά και στην εξέλιξη της υπόλοιπης ραδιοφωνικής Ευρώπης.

Επίσης σημαντικό ιστορικό γεγονός για τη διεθνή εξέλιξη της ραδιοφωνίας υπήρξε και η Διεθνής Ένωση Ραδιοφωνίας που ιδρύθηκε το 1925 στη Βέρνη και που είχε σαν κύριο αντικειμενικό της σκοπό τη διανομή των κυμάτων της «ζώνης» που είχε χορηγηθεί από την Ουάσιγκτον σε διάφορα κράτη και η οποία τον επόμενο χρόνο εξέδωσε τον πρώτο πίνακα κατανομής των κυμάτων στα διάφορα κράτη, ενώ ο σταθμός παρατηρήσεων που είχε ιδρυθεί παράλληλα στις Βρυξέλλες αναλάμβανε τον έλεγχο της πιστής εφαρμογής των απανταχού κατανομών της Ένωσης. (Σκλαβούνης, 1995:58-59)

Γενικότερα διαπιστώνεται, ότι από τη ραδιοφωνική «ιστορία» προκύπτουν 2 μοντέλα ραδιοφώνου. Το αμερικάνικο μοντέλο το οποίο είναι ιδιωτικό και επομένως τοπικής εμβέλειας και το ευρωπαϊκό που είναι ημικρατικό ή κρατικό και επομένως εθνικής εμβέλειας.

Το χρονικό διάστημα 1930-1950 ο ρόλος του ραδιοφώνου υπήρξε πολύ σημαντικός. Όπως αναφέρουν αρκετοί μελετητές της επικοινωνίας αλλά και αρκετοί κοινωνιολόγοι, ο ρόλος αυτός ήταν ιδιαίτερα δημιουργικός αν συνυπολογίσουμε και το γεγονός ότι το ραδιόφωνο δοκιμάστηκε και από έναν Παγκόσμιο Πόλεμο. Αρχικά η εξέλιξη της ραδιοφωνίας μπορούμε να πούμε ότι υπήρξε απόλυτα πολιτιστική και κοινωνικά δεδομένου ότι δημιούργησε μια νέα ανθρώπινη συμπεριφορά. Ο άνθρωπος απέκτησε ένα «μαγικό κουτί» το οποίο 24 ώρες το 24ωρο τον ενημέρωνε και τον ψυχαγωγούσε. Με το ραδιόφωνο αυτόματα ο ακροατής έγινε «παγκόσμιος» και ήταν σε θέση να πληροφορείται ειδήσεις και γεγονότα όχι μόνο από τη δική του εδαφική περιφέρεια αλλά και γύρω από ολόκληρο τον κόσμο.

Η ταχύτητα της είδησης ήταν αναγκαία και η μουσική ενέπνεε τον ακροατή και του καλλιέργησε για πρώτη φορά τόσο πολύ τη φαντασία. Ίσως η καλλιέργεια αυτή να τον έκανε στη συνέχεια να «υποκινηθεί» κοινωνικά. Ιδιαίτερα όμως το ραδιόφωνο «έδρασε» και ως προπαγανδιστικό επικοινωνιακό μέσο, αλλά και ως «αληθινό» επικοινωνιακό μέσο, αποφέροντας και τα ανάλογα αποτελέσματα. (Σκλαβούνης, 1995:62)

1.3.2.2 ΤΟ ΡΑΔΙΟΦΩΝΟ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Στην Ελλάδα η πρώτη απόπειρα ραδιοφωνικής εκπομπής πραγματοποιείται από τη διοίκηση Ραδιοφωνικής Υπηρεσίας Ναυτικού το 1923 με πομπό σουηδικής εταιρείας. Το 1924 ο επιμελητής της έδρας της φυσικής του Πανεπιστημίου καθηγητής Πετρόπουλος εμφανίζει για πρώτη φορά πλήρες σύστημα ασυρμάτου δέκτη τηλεγράφου με λυχνίες, ενώ το Μάιο του 1925 πραγματοποιήθηκε και δεύτερη εκπομπή με τη χρησιμοποίηση πολλαπλών μπαταριών που πρόσφερε αφιλοκερδώς η «Ένωση Ραδιοερασιτεχνών» επειδή δεν υπήρχε παροχή ρεύματος στη περιοχή. Η εκπομπή αυτή ακούστηκε τότε από ελάχιστους αθηναϊκούς δέκτες και αφορούσε σχολική γιορτή.

Πρώτη σοβαρή ελληνική προσπάθεια ραδιοφωνικής εκπομπής, αλλά και πρώτη σε ολόκληρο το χώρο των Βαλκανίων ήταν εκείνη του ηλεκτρολόγου μηχανικού Χρήστου Τσιγκιρίδη, που το 1928 λειτούργησε στη Θεσσαλονίκη ερασιτεχνικό ραδιοφωνικό σταθμό με συνολική εμβέλεια 5 χιλιομέτρων. Δυστυχώς ο σταθμός αυτός και μολονότι του είχε χορηγηθεί άδεια από το υπουργείο Βόρειας Ελλάδας κατασχέθηκε από τους Γερμανούς. Στην πραγματικότητα η ιστορία της ελληνικής ραδιοφωνίας άρχισε το 1938 και συγκεκριμένα στις 25 Μαρτίου όπου ο Βασιλιάς Γεώργιος ο Β΄ εκφώνησε τον πανηγυρικό της ημέρας, μέσα

στους πρόχειρα κατασκευασμένους ραδιοθαλάμους του Ζαπείου Μεγάρου. Ο εθνικός ραδιοσταθμός που ιδρύθηκε τον Ιανουάριο του 1938 με την υπογραφή σχετικής σύμβασης με τη γερμανική εταιρεία Τελεφούνκεν, μεταδίδει μουσική από δίσκους.

Το 1945 δημιουργείται με συντακτική πράξη το ΕΙΡ (Εθνικό Ίδρυμα Ραδιοφωνίας) και λίγα χρόνια αργότερα αρχίζει η «χρυσή» εποχή της ελληνικής Ραδιοφωνίας με εκπομπές πολύπλευρου ενδιαφέροντος που ειδικά στη χρονική περίοδο 1955-1965 κυριολεκτικά «λατρεύτηκαν» από τους τότε ακροατές.

Δυστυχώς από το 1970 και ύστερα το ραδιόφωνο με την εξάπλωση της τηλεόρασης, αλλά και με την είσοδο «άσχετων» ανθρώπων σε αυτό, παίρνει την «κατηφόρα» έως ότου το 1987 εξαναγκάζεται εκ των πραγμάτων να δώσει μια ιδιαίτερη-δημιουργική πνοή στα προγράμματά του, χάρη στη δημιουργία ιδιωτικών ραδιοφωνικών σταθμών με πρώτους εκείνους του Δήμου Πειραιά, του Δήμου Αθήνας και Δήμου Θεσσαλονίκης. (Σκλαβούνης, 1995:219-220)

Η ιστορία του αθλητικού ραδιοφώνου στην Ελλάδα ξεκινά με την δημιουργία της ΕΡΑ ΣΠΟΡ το 1993, που μέχρι και σήμερα αποτελεί ένα από τα κορυφαία αθλητικά ραδιόφωνα στη χώρα, με εκατοντάδες χιλιάδες ακροατές να το χρησιμοποιούν για την ενημέρωσή τους καθημερινά. Παρακάτω παρουσιάζουμε τα σημαντικότερα αθλητικά ραδιόφωνα που συντροφεύουν μέχρι σήμερα τους ακροατές με αναλυτικά στοιχεία για το τρόπο λειτουργίας τους, σημαντικές ραδιοφωνικές εκπομπές και άλλες πληροφορίες.

ι) «ΕΡΑ ΣΠΟΡ»

Η Ερα Σπορ θεωρητικά είναι διάδοχος σταθμός του ραδιοφωνικού σταθμού των Ενόπλων Δυνάμεων ΥΕΝΕΔ (Υπηρεσία Ενημερώσεως Ενόπλων Δυνάμεων) ο οποίος ιδρύθηκε από την Γεωγραφική Υπηρεσία Στρατού. Το 1982 με την πολιτικοποίησή του μετονομάστηκε σε ΕΡΤ2, ενώ το 1987 με τη συγχώνευση των δύο κρατικών φορέων ραδιοτηλεόρασης μετονομάζεται σε Τέταρτο πρόγραμμα και λίγο αργότερα σε ΕΡΑ 4 (Ζανενέι, 2005). Ο σταθμός μεταδίδει αγώνες και καλύπτει αθλητικά γεγονότα από όλα τα αθλήματα ενώ περιλαμβάνει και πολιτικό δελτίο ειδήσεων. Την ιδέα της δημιουργίας του την είχε ο δημοσιογράφος Γιώργος Τζαβέλλας, ο οποίος μαζί με τους αθλητικογράφους, Κώστα Μότση και Ηρακλή Κοτζιά, υλοποίησαν ένα νέο πρόγραμμα εξόχως πρωτοποριακό για τα δεδομένα του ραδιοφώνου. Η «ΕΡΑ ΣΠΟΡ» εξέπεμψε για πρώτη φορά στις 3 Μαΐου 1993 και σύντομα κατέκτησε περίοπτη θέση στη καρδιά του κοινού. Μεταδίδει ζωντανά το πρόγραμμά της με το γνωστό «μικρόφωνο στα γήπεδα». Από τη μέρα που ξεκίνησε έφτασε στη κορυφή της ακροαματικότητας τόσο στη πρωτεύουσα, όσο και στην ελληνική επικράτεια. Πολύ σημαντικές ήταν οι εκπομπές «Τρίτο Μάτι», «12 και 1», «FightClub» και άλλες. Στις 11 Ιουνίου του 2013, όταν με κυβερνητική απόφαση, έκλεισε ολόκληρη η ΕΡΤ, σταμάτησε να εκπέμπει η ΕΡΑ Σπορ. Παρόλα αυτά, οι εργαζόμενοι της ΕΡΤ, οι οποίοι παρέμειναν στα κτήρια της ΕΡΤ συνέχισαν την λειτουργία της ΕΡΑ Σπορ από την συχνότητα 101.8 FM. Ωστόσο, στις 28 Απριλίου του 2015 ψηφίστηκε από τη Βουλή ο νόμος για την επαναλειτουργία της ΕΡΤ, η οποία έγινε στις 11 Ιουνίου του 2015, δύο χρόνια μετά το «μαύρο». Έτσι, από την ημέρα που ξεκίνησε η επανέναρξή της, η ΕΡΑ Σπορ εξέπεμψε ξανά, στις ίδιες συχνότητες και με νέο πλήρες πρόγραμμα (Δεμέτης, 2015).

ii) «ΣΠΟΡ FM»

Ο σταθμός ιδρύθηκε στις 25 Νοεμβρίου 1994 με την ονομασία «ATHENSFM». Το 1996 μετονομάστηκε σε «ΣΠΟΡ FM», ενώ το 2001 συνεργάστηκε με το καινούργιο τότε αθλητικό κανάλι SuperSport και έτσι πήρε την ονομασία SuperSportFM (Τζέκης, 2017). Την 1 Ιουνίου του 2008 ο ΣΠΟΡ FM Ελλάδας πέρασε στην ιδιοκτησία της NOVA και μετονομάστηκε σε NovaΣΠΟΡ FM 94.6, ωστόσο ο SuperΣΠΟΡ FM (104.0) διατήρησε την αρχική επωνυμία του (ΣΠΟΡ FM: Ένας στην Ελλάδα, δύο στη Κύπρο, 2017). Το πρόγραμμά του ήταν αμιγώς αθλητικού περιεχομένου, όμως η οικονομική κρίση που άρχισε να μαστίζει τη χώρα δεν θα μπορούσε να αφήσει ανεπηρέαστη και την ιδιοκτήτρια εταιρεία του σταθμού, τη NOVA. Έτσι ο σταθμός πουλήθηκε την 21 Ιανουαρίου του 2014 στον Γιάννη Αλαφούζο και τον ΣΚΑΪ πέρνοντας τη τελική του ονομασία η οποία ισχύει και σήμερα και είναι ο «ΣΠΟΡ FM 94.6». Είναι ένα από τα δημοφιλέστερα ραδιόφωνα στη χώρα και πόλος αθλητικής ενημέρωσης εκατοντάδων χιλιάδων ακροατών καθημερινά. Επίσης καλύπτει αναλυτικά όλα τα αθλητικά γεγονότα για όλα τα αθλήματα και περιλαμβάνει πολλές αθλητικές εκπομπές σε ημερήσια βάση. Πρώτος διευθυντής του σταθμού ήταν ο Χρήστος Σωτηρακόπουλος ενώ από τις 16 Μαΐου του 2015 αυτή τη θέση κατέχει ο Γιώργος Κοσμάς. Ο σταθμός ανήκει ιδιοκτησιακά στην Εκπαιδευτική, Εκδοτική, Ραδιοτηλεοπτική, Παραγωγική & Οργανωτική Ανώνυμη Εταιρεία Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας με τον διακριτικό τίτλο Οργανισμός Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας Α.Ε. - Ο.Μ.Μ.Ε. Α.Ε. (Τζέκης, 2017)

iii) «SPORT 24 RADIO103.3»

Ο σταθμός αποτελεί ουσιαστικά επέκταση του πολύ σημαντικού διαδικτυακού ιστοτόπου πανελλαδικής επισκεψιμότητας, Sport24. Εκπέμπει σχετικά για μικρό χρονικό διάστημα αφού ξεκίνησε τον Ιανουάριο του 2015, όμως είναι από τα πιο πετυχημένα στη χώρα με πάρα πολλούς ακροατές. Διαθέτει πολύ σημαντικά ονόματα στο χώρο όπως οι Γιάννης Φιλήρης, Γιώργος Συρίγος, Γιάννης Καραλής, Μένιος Σακελλαρόπουλος και άλλους. Διαθέτει ένα εικοσιτετράωρο πρόγραμμα με αναμεταδόσεις από όλα τα γήπεδα. Στόχος του είναι η ανάδειξη των θεμάτων όλων των ομάδων και η όσο γίνεται περισσότερη επικοινωνία με τους ακροατές. Ο σταθμός στηρίζεται στη δημοσιογραφική εγκυρότητα, την έμπειρη συντακτική ομάδα που διαθέτει αλλά και την αναλυτική προσέγγιση στα αθλητικά γεγονότα. Σημαντικότερες καθημερινές εκπομπές είναι το «Sport24-Magazine» και το «Σουτ-Τηλεφώνημα». Διευθυντής του σταθμού είναι ο Παντελής Διαμαντόπουλος, στέλεχος του Sport24, ενώ Γενικός Διευθυντής ο Βασίλης Παπαχριστοδούλου (Δημητρακόπουλος, 2015).

1.3.3 ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ

Η τηλεόραση είναι το επικοινωνιακό εκείνο μέσο το οποίο έφερε τεχνολογική επανάσταση στον ευρύτερο χώρο της ενημέρωσης και της πληροφόρησης. Μία εκ βάθρων αναθεώρηση του κόσμου της επικοινωνίας που δημιούργησε μία νέα ιδεοπολιτικοκοινωνική θεωρία, εκείνη της επικοινωνίας με αποτέλεσμα να εμφανιστούν νέα μοντέλα ανθρώπινης συμπεριφοράς και επικοινωνίας. Ο κόσμος με τη παρουσία του ραδιοφώνου όντως βρέθηκε πιο κοντά στην ενημέρωση. Με την τηλεόραση όμως τα πράγματα διαφοροποιήθηκαν στο

έπακρο. Η ενημέρωση τώρα γίνεται και διαδραστική. Το γεγονός πλέον καταγράφεται τη στιγμή της παραγωγής του και το σημαντικότερο είναι ότι γίνεται θεατό μέσα στο σπίτι του τηλεθεατή.(Σκλαβούνης, 1995:69)

1.3.3.1 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Όλα άρχισαν το 1887 όταν ο Γερμανός μηχανικός Πάουλ Νίκοφ επινόησε έναν περιστρεφόμενο δίσκο ο οποίος με την χρησιμοποίησή του κατόρθωσε να αναλύσει την εικόνα, σε ερασιτεχνικό όμως επίπεδο.

Το 1923 όμως, ο Ρωσοαμερικανός Βλαδίμηρος Σβορίκιν ανακαλύπτει το περίφημο «εικονοσκόπιο» με το οποίο διευρυνόταν και αναλυόταν ηλεκτρονικά πλέον η ανάλυση της εικόνας. Το μηχάνημα αυτό έγινε αντικείμενο έμπρακτης εκμετάλλευσης δέκα χρόνια αργότερα από την αμερικάνικη εταιρεία RCA η οποία και είχε αποκτήσει τα δικαιώματα της εφεύρεσης από τον Σβορίκιν. Στο σημείο αυτό υποστηρίζεται από ορισμένους μελετητές ότι η «γέννηση» της τηλεόρασης αρχίζει το 1936, χρονιά, δηλαδή, κατά την οποία ο Αμερικανός Φαρνσγουρθ παρουσίασε βελτιωμένη απόδοση της εικόνας μέσω του εικονοαναλυτή που στηριζόταν όμως στο «εικονοσκόπιο» του Σβορίκιν.

Το χρονικό διάστημα από το 1928 έως το 1935 πραγματοποιούνται πειραματικές εκπομπές στη τηλεόραση και έως το 1939 μεταδίδονται και κανονικά προγράμματα σε Αγγλία, Γαλλία, Ρωσία και Αμερική.

Η εξάπλωση πλέον της τηλεόρασης διευρύνεται σε όλο το κόσμο, αλλά γρήγορα ανακόπτεται εξ αιτίας του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Έτσι η μεγάλη ανάπτυξη της τηλεόρασης πραγματοποιήθηκε μετά το τέλος του πολέμου. (Σκλαβούνης, 1995:77-78)

1.3.3.2 Η ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Η ιστορία των τηλεοπτικών συστημάτων των περισσότερων χωρών συνδέεται άμεσα με αυτήν των δημόσιων ραδιοτηλεοπτικών φορέων τους. Αντίστοιχα και το ελληνικό ραδιοτηλεοπτικό σύστημα συνδέεται άμεσα με την Ελληνική Ραδιοφωνία και τηλεόραση, την ΕΡΤ.

Όσον αφορά τη χώρα μας, ο πρώτος πειραματικός σταθμός ελληνικής τηλεόρασης λειτούργησε το 1961 στη Θεσσαλονίκη από τη Δ.Ε.Η στα πλαίσια της Διεθνούς Έκθεσης Θεσσαλονίκης. Στη συνέχεια ακολούθησαν ορισμένοι πειραματικοί σταθμοί μετάδοσης εκπομπών στην Αθήνα και στις 23 Φεβρουαρίου του 1966 είχαμε την επίσημη έναρξη της ελληνικής κρατικής τηλεόρασης με την ονομασία «Εθνικό Ίδρυμα Ραδιοφωνίας και Τηλεοράσεως (ΕΙΡΤ)» (Σκλαβούνης, 1995:220). Με τη μεταπολίτευση το ΕΙΡΤ μετατρέπεται, το 1975 σε «Ελληνική Ραδιοφωνία Τηλεόραση» (ΕΡΤ) με μοναδικό μέτοχο το κράτος. Με την έλευση της ιδιωτικής ραδιοφωνίας το 1987 αναδιαρθρώνεται η ΕΡΤ. Η ΕΡΤ1 και ΕΡΤ2 συγχωνεύονται σε ενιαίο φορέα, την ΕΡΤ Α.Ε. Η ΕΡΤ ελέγχεται και εποπτεύεται από το κράτος διαμέσου του Υπουργού Προεδρίας της Κυβερνήσεως, έχει διοικητική και οικονομική αυτοτέλεια και τελεί υπό κοινωνικό έλεγχο από την Αντιπροσωπευτική Συνέλευση Κοινωνικού Ελέγχου, ΑΣΚΕ.

Στην EPT A.E ανήκουν τα κανάλια Ελληνική Τηλεόραση 1 (ET1) και Ελληνική Τηλεόραση 2 (ET2), η Ελληνική Ραδιοφωνία (ΕΡΑ, δηλαδή 5 προγράμματα και περιφερειακοί σταθμοί) και η Διεύθυνση Βορείου Ελλάδος (Β.Ε) στην οποία ανήκει το τρίτο κανάλι, η ET3. Το 1997 η δημόσια τηλεόραση άλλαξε τη φυσιογνωμία και το προγραμματικό προφίλ των δύο βασικών της καναλιών. Συγκεκριμένα η ET1 μετατράπηκε σε κανάλι ψυχαγωγικού περιεχομένου ενώ η ET2 άλλαξε το όνομά της σε Νέα Ελληνική Τηλεόραση (NET) και το προφίλ της σε πολιτιστικό-ενημερωτικό κανάλι (Παπαθανασόπουλος, 2005:296-298).

Στις 11 Ιουνίου του 2013 η τότε ελληνική κυβέρνηση αποφάσισε να κλείσει την EPT με Πράξη Νομοθετικού Περιεχομένου, μια απόφαση που προκάλεσε σφοδρές αντιδράσεις. Σύμφωνα με ανακοίνωση της EPT στις 11 το βράδυ της ίδιας μέρας διμοιρίες των ΜΑΤ κατευθύνθηκαν προς τις κεραιές και διέκοψαν την εκπομπή του σήματος και στις 11 και τέταρτο η EPT «σίγησε» σε όλη τη χώρα. Οι λόγοι για τους οποίους η τότε πολιτική ηγεσία προέβη στη συγκεκριμένη πράξη, έγιναν γνωστοί δια μέσου του εκπροσώπου της, Σίμου Κεδίκογλου, ο οποίος χαρακτήρισε την EPT «θύλακα αδιαφάνειας που λειτουργεί με σκανδαλώδη τρόπο» ενώ ταυτόχρονα ανήγγειλε ότι σύντομα θα λειτουργούσε νέος φορέας ραδιοτηλεόρασης που θα είναι δημόσιος αλλά όχι κρατικός, ούτε κομματικός (Γαλάνης, 2013). Ο φορέας αυτός ήταν η γνωστή σε όλους Δημόσια Τηλεόραση (ΔΤ).

Η ελληνική τηλεόραση εισήλθε στο χώρο της ελληνικής πληροφόρησης ως κρατικό μονοπώλιο και μόνο στα τέλη της δεκαετίας του 1980 «πέρασε» και στα χέρια των ιδιωτών. Γύρω στα τέλη του 1989 εμφανίζονται στις τηλεοπτικές συχνότητες τα δύο πρώτα ιδιωτικά κανάλια. Το Mega Channel (20 Νοεμβρίου του 1989) και ο Antenna TV (31 Δεκεμβρίου του 1989). Η έλευσή τους στο τηλεοπτικό πεδίο σηματοδοτεί όχι μόνο την επίσημη εγκατάλειψη της ελεύθερης ή δημοτικής τηλεόρασης, αλλά και την ουσιαστική αναδιάταξη όλου του επικοινωνιακού πεδίου της χώρας. Με την πάροδο λίγων μηνών, το ένα τηλεοπτικό κανάλι μετά το άλλο εμφανίζονται στις ερτζιανές συχνότητες ολόκληρης σχεδόν της επικράτειας (Παπαθανασόπουλος, 2005:287).

Σήμερα στη χώρα μας, οι ιδιωτικοί τηλεοπτικοί σταθμοί διακρίνονται σε μεγάλους και μικρούς, κρινόμενοι κυρίως τόσο από το ιδιοκτησιακό τους καθεστώς, όσο και από τα μερίδια θεαματικότητας και ακροαματικότητας που αποσπών από τις έρευνες των μέσων. Γεγονός είναι ότι κυριαρχούν οι σταθμοί οι οποίοι εδράζονται στην Αθήνα και έχουν πανελλήνια κάλυψη όσον αφορά στην εμβέλεια των προγραμμάτων τους (Παπαθανασόπουλος, 2005:301).

1.3.3.3 Η ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΙΚΗ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Ο χορός των δισεκατομμυρίων δραχμών για τα τηλεοπτικά δικαιώματα, που στήθηκε γύρω από τον επαγγελματικό αθλητισμό με την έλευση της ιδιωτικής τηλεόρασης, οι υψηλές τηλεθεάσεις από την προβολή των ακριβοπληρωμένων αγώνων και η συνακόλουθη δυνατότητα των καναλιών να προσελκύουν μεγάλα κοινά για τους διαφημιστές ήταν αναμενόμενο να προκαλέσουν το ενδιαφέρον επιχειρηματικών ομίλων του εξωτερικού. Οι όμιλοι αυτοί αποφάσισαν να δραστηριοποιηθούν στην Ελλάδα σε ένα είδος τηλεόρασης, τη συνδρομητική, που ήδη άκμαζε στην υπόλοιπη Ευρώπη.

Επρόκειτο για ένα εγχείρημα το οποίο αρχικά βασίστηκε σε πολύ αισιόδοξες προβλέψεις για τη δυναμική του ελληνικού κοινού μέσα σε μια παρθένα τηλεοπτική αγορά.

Το αποτέλεσμα ήταν να τεθούν υψηλοί επιχειρηματικοί στόχοι οι οποίοι στη πράξη αποδείχθηκαν ανέφικτοι λόγω σοβαρών οικονομικών δυσκολιών.

Στην Ελλάδα, όμως, συνέβη κάτι το πρωτοφανές. Η υπερεκτίμηση της αγοράς, με την πλειοδοσία και τον μεγάλο ανταγωνισμό μεταξύ των συνδρομητικών καναλιών για τα δικαιώματα μετάδοσης των αγώνων και ο καιροσκοπισμός των ΠΑΕ, οι οποίες απαίτησαν και έλαβαν τεράστια ποσά εκμεταλλευόμενες την αυξημένη ζήτηση χωρίς όμως να επενδύσουν τα χρήματα αυτά στον αθλητισμό, οδήγησαν σε μια πρωτοφανή «τηλεοπτική φούσκα», που έφτασε στο τέλος του 2002 να απειλεί την ίδια την ύπαρξη του ελληνικού πρωταθλήματος ποδοσφαίρου (Αντωνοπούλου, 2008:80).

Στην συνέχεια παρουσιάζονται και αναλύονται τα σημαντικότερα συνδρομητικά κανάλια που λειτούργησαν ή λειτουργούν ακόμα στη χώρα μας.

i) «FILMNET-NOVA»

Η πρώτη συνδρομητική αθλητική πλατφόρμα δημιουργήθηκε στην Ελλάδα το 1994, από την Ολλανδικών συμφερόντων Nethold/Netmed, η οποία εισήλθε στην αγορά μέσω του συνδρομητικού καναλιού Filmnet. Ήταν η εποχή που η ψηφιακή δορυφορική τηλεόραση φάνταζε ως ιδανικό πεδίο για τους επιχειρηματίες των ΜΜΕ, που διέθεταν τα κεφάλαια για να υλοποιήσουν και να υποστηρίξουν μια τόσο ακριβή επένδυση. Οι μετρήσεις αγοράς, που είχε κάνει η εταιρεία, έδειχναν ότι το ελληνικό τηλεοπτικό κοινό ήταν έτοιμο να υποδεχθεί μια συνδρομητική ψηφιακή πλατφόρμα, η οποία θα στηριζόταν σε δύο βασικούς άξονες:

- α) το κινηματογράφο με ταινίες πρώτης προβολής, και
- β) τον αθλητισμό με τις απευθείας μεταδόσεις αγώνων ποδοσφαίρου και μπάσκετ.

Με την είσοδό της στην αγορά η Netmed έθεσε ως πρώτο στόχο να προσφέρει στους υποψήφιους συνδρομητές της ένα ελκυστικό τηλεοπτικό υλικό, το οποίο δεν μπορούσε να προσφέρει η ιδιωτική τηλεόραση. Στο κομμάτι του αθλητισμού ένα τέτοιο υλικό ήταν οι απευθείας μεταδόσεις αγώνων ποδοσφαίρου από την Α', την Β' και τη Γ' Εθνική κατηγορία (Αντωνοπούλου, 2008:80-81). Συγκεκριμένα το 1994 πραγματοποιείται η πρώτη ετήσια σύμβαση της εταιρείας με την τότε ΕΠΑΕ (Ένωση Ποδοσφαιρικών Αωνόμων Εταιρειών), που αποτελεί τον πρόγονο της σημερινής Σούπερ Λιγκ και οικονομικά κινείται σε λογικά πλαίσια, στο ποσό των 1,2 δισεκατομμυρίων δραχμών για τη μετάδοση των αγώνων των ανωτέρω κατηγοριών (Παπαθανασόπουλος, 2003:38). Ήταν η εποχή, που, η ΕΠΑΕ έχει ήδη επιτύχει την εκτόξευση των εσόδων της στο εντυπωσιακό ποσό του 1,95 δις. δραχμών από το σύνολο των ιδιωτικών και κρατικών καναλιών (Αντωνοπούλου, 2008:81).

Το εγχείρημα σε πρώτη φάση έδειξε να διαθέτει καλές προοπτικές, με αποτέλεσμα ένα χρόνο μετά, το 1995, η εταιρεία να εκμισθώσει και δεύτερη συχνότητα μέσω της οποίας έκανε την εμφάνισή του, το 1996, το αθλητικό κανάλι SuperSport. Η νέα συχνότητα αύξησε κατακόρυφα τη ζήτηση στην αγορά των τηλεοπτικών μεταδόσεων και η Nethold/Netmed έκανε τη μεγάλη αντεπίθεση στα τηλεοπτικά δικαιώματα. Προκειμένου να αποκτήσει την ηγεμονία στο χώρο των αθλητικών μεταδόσεων και να αποτρέψει την έλευση και άλλων συνδρομητικών καναλιών, ζήτησε από την ΕΠΑΕ την υπογραφή πενταετούς σύμβασης. Η Netmed επικαλέστηκε τις υψηλές επενδύσεις που έπρεπε να κάνει για να ανταπεξέλθει στις υποχρεώσεις μετάδοσης των αγώνων. Η ΕΠΑΕ είδε θετικά τη πρόταση, όμως, με τη σειρά της, αύξησε κατακόρυφα τις απαιτήσεις της για τα τηλεοπτικά δικαιώματα. Μετά από πολλές διαπραγματεύσεις, με διαφωνίες εντός της ΕΠΑΕ για την πολύχρονη δέσμευση των τηλεοπτικών δικαιωμάτων από μια και μόνο εταιρεία, η σύμβαση τελικώς υπεγράφη στις 29 Δεκεμβρίου του 1995.

Ήταν μια «χρυσή» σύμβαση όχι μόνο σε σχέση με τα έως τότε δεδομένα, αλλά και για τις πραγματικές δυνατότητες της τηλεοπτικής αγοράς καθώς 10 δις 350 εκατομμύρια δραχμές κατέβαλε σε δόσεις η Netmed στην ΕΠΑΕ για την απευθείας μετάδοση των αγώνωντη περίοδο 1996-2001. Η συμφωνία υπεγράφει με τη σύμφωνη γνώμη 17 ομάδων που συμμετείχαν στην ΕΠΑΕ.

Έχοντας ήδη αποκτήσει την «ηγemonία» στο χώρο του ποδοσφαίρου, η Nethold/Netmed στράφηκε και στο μπάσκετ. Η σύμβαση που υπεγράφη με τον ΕΣΑΚΕ (Ενωση Σωματείων Αμειβομένων Καλαθοσφαιριστών Ελλάδος) ήταν ακόμα πιο εντυπωσιακή αφού 11,6 δις δραχμές κατέβαλε το συνδρομητικό κανάλι για την απόκτηση των τηλεοπτικών δικαιωμάτων των αγώνων μπάσκετ για τη περίοδο 1998-2002.

Η έλευση της ψηφιακής δορυφορικής τηλεόρασης φάνταζε ως ένας τηλεοπτικός παράδεισος τόσο για τους τηλεθεατές, που είχαν τη δυνατότητα να απολαύσουν στο (δορυφορικό) πιάτο τους τις απευθείας μεταδόσεις όλων των μεγάλων αγώνων, όσο και για τους επιχειρηματίες της συνδρομητικής τηλεόρασης, που ναι μεν κατέγραφαν ζημίες όλα αυτά τα χρόνια, όμως θεωρούσαν πως είχαν μεγάλες δυνατότητες ανάπτυξης μέσα σε μια μονοπωλιακή αγορά, από όπου υπολόγιζαν ότι μπορούσαν να αντλήσουν περίπου 600.000-700.000 συνδρομητές.

Το 1999 η Nethold/Netmed ξεκίνησε τη λειτουργία της ψηφιακής πλατφόρμας NOVA η οποία είναι η μετεξέλιξη του Filmnet (Αντωνοπούλου, 2008:81-83). Το 2008 η Nethold/Netmed εξαγοράστηκε από την εταιρεία Fothnet και η NOVA εκπέμπει μέχρι και σήμερα με τουλάχιστον 250 κανάλια εκ των οποίων τα 15 είναι αθλητικού περιεχομένου (Αθανασίου, 2016)

ii) «COSMOTE TV»

Το COSMOTE TV (πρώην OTE TV και Conn-x TV) είναι υπηρεσία συνδρομητικής τηλεόρασης η οποία ανήκει στον OTE. Διατίθεται μέσω δορυφόρου και μέσω ευρυζωνικής σύνδεσης (μέσω ADSL ή VDSL). Η λειτουργία του ξεκίνησε το 2008 ως δοκιμαστική συνδρομητική υπηρεσία από τον OTE και ονομαζόταν Conn-x TV, ενώ το επόμενο έτος ξεκίνησε η εμπορική του διάθεση. Το 2010, ο OTE επέκτεινε το Conn-x TV πανελλαδικά, καλύπτοντας έτσι και περιοχές με μικρότερο πληθυσμό. Στο τέλος του 2010, η υπηρεσία προσέφερε 48 τηλεοπτικά κανάλια με ψηφιακή εικόνα, ανάμεσά τους και 3 αθλητικά κανάλια τα Conn-x TV Sport 1, 2 και 3, και υπηρεσίες Video on Demand.

Το 2011, ο OTE μετονόμασε το Conn-x TV σε OTE TV και ξεκίνησε την προσφορά της υπηρεσίας πανελλαδικά και μέσω δορυφόρου. Στα μέσα Οκτωβρίου του 2012, ο OTE TV ξεπέρασε τους 100.000 συνδρομητές ενώ προσέθεσε νέα κανάλια, υπηρεσίες και περιεχόμενο σε υψηλή ανάλυση. Το 2013, η συνδρομητική πλατφόρμα του OTE TV, ξεπέρασε τους 250.000 συνδρομητές. Στα τέλη του 2013 ξεπέρασε τους 280.000 συνδρομητές ενώ, στα τέλη του 2014 τους 321.000 καταγράφοντας ανοδική πορεία. Η συνδρομητική πλατφόρμα OTE TV στο τέλος Ιουνίου 2015 είχε 377.548 συνδρομητές, ενώ τον Ιούνιο 2016 είχε 458.920 συνδρομητές (αύξηση 21,6%). Στα τέλη Αυγούστου 2016 η συνδρομητική πλατφόρμα του OTE πέρασε για πρώτη φορά στην πρώτη θέση, ξεπερνώντας τον αριθμό συνδρομητών της ανταγωνιστικής πλατφόρμας Nova, αυξάνοντας τους συνδρομητές της σε 462.000. Στις 14 Νοεμβρίου 2016 ο OTE TV άλλαξε όνομα και έγινε COSMOTE TV. (Σκουμπούρης, 2017).

1.3.3.4 ΑΘΛΗΤΙΚΕΣ ΤΗΛΕΟΠΤΙΚΕΣ ΕΚΠΟΜΠΕΣ

Εκτός από την εμφάνιση των συνδρομητικών τηλεοράσεων, αρκετά χρόνια πριν είχαν κάνει την εμφάνιση τους, είτε στη δημόσια τηλεόραση, είτε στην ιδιωτική διάφορες ζωντανές αθλητικές εκπομπές οι οποίες συνήθως προβάλλονταν ή προβάλλονται ακόμα κυρίως Σάββατο και Κυριακή, μέρες κατά τις οποίες υπάρχει έντονη αθλητική δράση. Παρουσιάζονται παρακάτω οι σημαντικότερες από αυτές με χρονολογική σειρά. Περιλαμβάνονται πληροφορίες για τους παρουσιαστές, τη θεματολογία και τα κανάλια προβολής.

i) «ΑΘΛΗΤΙΚΗ ΚΥΡΙΑΚΗ»

Η εκπομπή ξεκίνησε να προβάλλεται στις 27 Φεβρουαρίου του έτους 1972 και αντικατέστησε την εκπομπή *Ματιές* στα σπορ η οποία μεταδιδόταν μέχρι τότε. Η Αθλητική Κυριακή είναι η μακροβιότερη αθλητική εκπομπή στην ελληνική τηλεόραση. Μεταδίδεται κάθε Κυριακή βράδυ. Η εκπομπή προβάλλει την αγωνιστική κίνηση της Super League (πρώην Α' Εθνική), της Football League (Β' Εθνική), της Α1 του μπάσκετ ανδρών, όλα τα αγωνίσματα της εβδομάδος που διανύεται καθώς και στιγμιότυπα από αγώνες ξένων πρωταθλημάτων. Ο πρώτος παρουσιαστής μέχρι το 1983 ήταν ο Γιάννης Διακογιάννης, έχοντας αρκετούς συμπαρουσιαστές στο πλευρό του όπως ο Βαγγέλης Φουντουκίδης, Γιάννης Μαμουζέλος, ο Χρήστος Σωτηρακόπουλος, ο Νίκος Κατσαρός, η Άννα Καραμανλή κ.ά. Σήμερα την παρουσιάζουν οι δημοσιογράφοι Βασίλης Μπακόπουλος, Πέτρος Μαυρογιαννίδης και Κατερίνα Αναστασοπούλου. Μετά το κλείσιμο της ΕΡΤ, η εκπομπή προβάλλεται βραχύχρονα. Οι απολυμένοι εργαζόμενοι που παρέμεναν στο Ραδιομέγαρο της ΕΡΤ ξεκίνησαν εκ νέου την προβολή ζωντανών εκπομπών της Αθλητικής Κυριακής στις γνωστές ώρες προβολής της. Ταυτόχρονα, η ΔΤ, ο μεταβατικός φορέας ραδιοτηλεόρασης της Ελλάδας, ξεκίνησε με την σειρά της την προβολή της Αθλητικής Κυριακής τις ίδιες ώρες με αυτήν της ΕΡΤ, μέχρι τις 4 Μαΐου 2014, όπου το κανάλι έκλεισε. Μετά την εισβολή των ΜΑΤ στο Ραδιομέγαρο στις 7 Νοεμβρίου, η ΕΤ3 ανέλαβε την μετάδοση των εκπομπών, αφού η ΕΤ3 δεν εκπέμπει από το Ραδιομέγαρο. Ταυτόχρονα η ΝΕΡΙΤ ξεκίνησε εκ νέου τις εκπομπές της Αθλητικής Κυριακής. Παρόλα αυτά, σύμφωνα με την ιστοσελίδα ertopen.com, η Αθλητική Κυριακή εκπέμπει παράνομα από τη ΝΕΡΙΤ, καθώς δεν έχει τα απαραίτητα δικαιώματα για το τίτλο. Μετά το άνοιγμα της ΕΡΤ η εκπομπή επέστρεψε με νέο σήμα και τους ίδιους παρουσιαστές που είχε πριν το κλείσιμο της ΕΡΤ. Σήμα κατατεθέν της εκπομπής η μουσική έναρξης και λήξης την οποία έχει γράψει ο μουσικοσυνθέτης Χρήστος Λεοντής το 1969 και ακούγεται μέχρι σήμερα (Η ιστορία της Αθλητικής Κυριακής και του λατρεμένου ηχητικού σήματος, 2016).

ii) «ΚΥΡΙΑΚΗ ΣΤΑ ΓΗΠΕΔΑ»

Η "Κυριακή στα γήπεδα" αποτελεί την μετονομασία της εκπομπής "Αθλητικές Εικόνες" της ΕΤ2, η οποία είχε τους ίδιους παρουσιαστές. Στόχος της ήταν η μετάδοση των αποτελεσμάτων και των στιγμιότυπων των Ελληνικών ποδοσφαιρικών αγώνων του σαββατοκύριακου. Το κύριο βάρος της εκπομπής καταλάμβαναν οι αγώνες της Α' Εθνικής

κατηγορίας ποδοσφαίρου και η θεματολογία συμπληρωνόταν από την αναγγελία των αποτελεσμάτων των υπόλοιπων κατηγοριών ποδοσφαίρου, από αγώνες μπάσκετ και ξένο ποδόσφαιρο. Ενίοτε, παρουσιάζονται και θέματα σχετικά με άλλα σπορ, από την Ελλάδα ή το εξωτερικό. Η Κυριακάτικη αθλητική εκπομπή της ΕΡΤ2 μεταδιδόταν την ίδια ώρα με την δημοφιλή "Αθλητική Κυριακή" της ΕΡΤ, με αποτέλεσμα να μην μακροημερεύσει καθώς εξέπεμπε για τέσσερα μόλις χρόνια από το 1988 έως το 1992 οπότε και διεκόπη. Παρουσιαστές ήταν οι Γιάννης Αργυρίου και Παύλος Γερακάρης (retrodb, 2012).

iii) «GOAL ΧΩΡΙΣ ΣΥΝΟΡΑ»

Η εκπομπή ξεκίνησε να προβάλλεται το 2006 από τη τηλεόραση του ΣΚΑΙ με κύριο μέλημα την εκτενή και πλήρη παρουσίαση της αθλητικής δραστηριότητας της εβδομάδας όλων των αθλημάτων της Ελλάδας και του εξωτερικού, κάτι το οποίο υπηρετεί με συνέπεια μέχρι και σήμερα. Παρουσιαστές της έχουν υπάρξει οι Δημοσθένης Καρμοίρης, Γιώργος Λιώρης, Πάνος Βόγλης, Χριστίνα Βραχάλη ενώ σήμερα το ρόλο αυτό έχει αναλάβει ο Μανώλης Σφακάκης. Ξεκίνησε να προβάλλεται αρχικά κάθε Σάββατο στις 12:00 το μεσημέρι και στη συνέχεια επεκτάθηκε και τη Κυριακή στη 13:00 για να μπορεί να καλύπτει και τη δράση του Σαββατοκύριακου (Νικολαΐδου, 2012).

iv) «KICK OFF»

Η εκπομπή έκανε πρεμιέρα στις 4 Οκτωβρίου του 2015 στη τηλεόραση του ΣΚΑΙ και είναι εβδομαδιαία αφού προβάλλεται κάθε Κυριακή στις 22:00. Στόχος της είναι πέρα από την παρουσίαση των αθλητικών γεγονότων, να τα αναλύει και να ασκεί κριτική αφού διαθέτει ομάδα έμπειρων αθλητικογράφων. Αυτή αποτελείται από τους Βασίλη Βέργη, Βασίλη Παπαθεοδώρου, Αλέξη Σπυρόπουλο και τη Χριστίνα Βραχάλη ενώ ο Παναγιώτης Βαρούχας (καθηγητής διαιτησίας) σχολιάζει τις διαιτητικές αποφάσεις. Παρουσιαστές είναι ο Κώστας Βαϊμάκης και ο Γιάννης Τσαούσης. Παρά το γεγονός ότι είναι μια καινούργια σχετικά εκπομπή έχει καταφέρει να έρθει στη κορυφή της τηλεθέασης τη συγκεκριμένη ώρα και ημέρα που προβάλλεται και μάλιστα ενώ την ίδια ώρα και μέρα προβάλλεται η ιστορικότερη και πιο σημαντική αθλητική εκπομπή της ελληνικής τηλεόρασης, η «Αθλητική Κυριακή» (Εσπασε όλα τα κοντέρ το Kick Off του ΣΚΑΙ!, 2017).

1.4 ΝΕΑ ΜΕΣΑ

1.4.1 ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

Το Διαδίκτυο (Internet) είναι ένα πλέγμα από εκατομμύρια διασυνδεδεμένους υπολογιστές που εκτείνεται σχεδόν σε κάθε γωνιά του πλανήτη και παρέχει τις υπηρεσίες του σε εκατομμύρια χρήστες. Αποτελεί ένα «Παγκόσμιο Ηλεκτρονικό Χωριό», οι «κάτοικοι» του οποίου, ανεξάρτητα από υπηκοότητα, ηλικία, θρήσκευμα και χρώμα, μοιράζονται πληροφορίες και ανταλλάσσουν ελεύθερα απόψεις πέρα από γεωγραφικά και κοινωνικά σύνορα.

Ένα βασικό χαρακτηριστικό του Internet είναι ότι μπορεί να συνδέει υπολογιστές διαφορετικού τύπου, δηλ. υπολογιστές που μπορεί να διαφέρουν όσον αφορά την

αρχιτεκτονική του υλικού (hardware), το λειτουργικό σύστημα που χρησιμοποιούν και το πρωτόκολλο δικτύωσης που εφαρμόζεται στο τοπικό τους δίκτυο. Ακριβώς εξαιτίας αυτής της ευελιξίας του, εξαπλώθηκε σε ολόκληρο τον πλανήτη κατ'α τη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών.

Ένα άλλο ενδιαφέρον χαρακτηριστικό του Internet είναι ότι είναι αποκεντρωμένο και αυτοδιαχειριζόμενο. Δεν υπάρχει δηλαδή κάποιος κεντρικός οργανισμός που να το διευθύνει και να παίρνει συνολικά αποφάσεις σχετικά με το είδος των πληροφοριών που διακινούνται, τις υπηρεσίες που παρέχονται από τους διάφορους υπολογιστές του ή τη διαχείρισή του. Καθένα από τα μικρότερα δίκτυα που το αποτελούν διατηρεί την αυτονομία του και είναι το ίδιο υπεύθυνο για το είδος των πληροφοριών που διακινεί, τις υπηρεσίες που προσφέρουν οι υπολογιστές του και τη διαχείρισή του.

Οι άνθρωποι χρησιμοποιούν το Internet βασικά για δύο πράγματα: α) για να αντλήσουν πληροφορίες και β) για να επικοινωνήσουν με άλλους ανθρώπους που είναι κι αυτοί χρήστες του. Το Διαδίκτυο, σε συνδυασμό με την ολοένα αναπτυσσόμενη ψηφιακή τεχνολογία, έχει δημιουργήσει μία τεράστια αγορά γνώσεων/πληροφοριών. Παραδοσιακές μορφές τέχνης (όπως για παράδειγμα ο κινηματογράφος και η μουσική) μέσω της ψηφιακής τεχνολογίας παίρνουν την ίδια μορφή (αρχείων δεδομένων) με αντικείμενα που εκ πρώτης όψεως είναι εντελώς διαφορετικά (όπως για παράδειγμα η ιατρική επιστήμη ή κάποιο πρόγραμμα λογισμικού). Παρατηρείται λοιπόν μία συγκέντρωση γνώσης ή, αν είναι δυνατό να λεχθεί, πολιτιστικής κληρονομιάς, που σχετίζεται άμεσα με το Ίντερνετ.

Η καθημερινή ενημέρωση από διαδικτυακούς τόπους έχει μπει ολοένα και περισσότερο στη ζωή του κοινού. Οι διαδικτυακοί τόποι προσφέρουν στην πλειοψηφία τους άμεση ενημέρωση, ενώ ο αυξανόμενος αριθμός τους εγγυάται πλουραλισμό απόψεων. Επιπλέον, σε αυτή την κατεύθυνση βοηθάει και η παρουσία εκατοντάδων ενημερωτικών ιστολογίων (blogs). Υπάρχει επίσης ο ηλεκτρονικός τύπος και πολλές ιστοσελίδες (sites) που προσφέρουν απόψεις ανθρώπων, πληροφορίες κ.α. (Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, 1997).

1.4.2 ΑΘΛΗΤΙΚΟΙ ΙΣΤΟΤΟΠΟΙ

Όσον αφορά τα διαδικτυακά αθλητικά μέσα ενημέρωσης, αυτά έκαναν την εμφάνισή τους στη χώρα μας το μακρινό πλέον 1996, με την δημιουργία του «πατέρα» όλων των αθλητικών ιστοσελίδων που ακολούθησαν και υφίστανται μέχρι και σήμερα, του Sportline. Από εκεί και πέρα άρχισαν να δημιουργούνται συνεχώς όλο και περισσότερες ιστοσελίδες αθλητικού περιεχομένου για να φτάσουμε στις μέρες μας όπου εκατοντάδες χιλιάδες άνθρωποι επισκέπτονται καθημερινά πολλές από αυτές. Οι σημαντικότερες είναι οι παρακάτω και παρουσιάζονται με χρονολογική σειρά κατά την οποία ξεκίνησαν την λειτουργία τους.

i) «SPORTLINE» (www.sportline.gr)

Αποτέλεσε την πρώτη ιστοσελίδα αθλητικού περιεχομένου στην Ελλάδα και ιδρύθηκε την 1 Νοεμβρίου 1996. Εμπνευστής της ήταν ο δημοσιογράφος Κώστας Γεωργιάδης ο οποίος ήταν και ο ιδιοκτήτης και διευθυντής της. Ο ίδιος χαρακτηριστικά αναφέρει «Διάβασα μια είδηση που έλεγε ότι οι εταιρείες Σόνυ και Φίλιπς ρίχνουν στην αγορά τηλεοράσεις με ενσωματωμένο Ίντερνετ. Έτσι μου γεννήθηκε η ιδέα να δημιουργήσουμε ένα μέσο επικοινωνίας και ενημέρωσης με αθλητικά θέματα μέσα στο Ίντερνετ. Ένα είδος

εφημερίδας, ή όπως αλλιώς θέλετε πέστε το, που έχει μεγάλες δυνατότητες ταχύτατης ενημέρωσης και "άνοιγμα" χώρου και χρόνου». Το νέο αυτό μέσο αθλητικής ενημέρωσης άνοιξε νέους ορίζοντες στην πληροφόρηση και την επικοινωνία ειδικά με βάση τα δεδομένα της εποχής. Πλέον ήταν δυνατόν κάποιος που δεν ήταν εφικτό να παρακολουθήσει έναν ποδοσφαιρικό αγώνα για παράδειγμα, να μάθει για το αποτέλεσμα αμέσως μετά το τέλος του, και μετά από λίγα λεπτά να δει φωτογραφίες και να διαβάσει τυχόν συνεντεύξεις των πρωταγωνιστών. Επίσης πολύ σημαντικό ήταν το γεγονός ότι έδωσε τη δυνατότητα στους χρήστες να μπορούν να ενημερώνονται ανά πάσα στιγμή για οποιαδήποτε εξέλιξη αφού από τη φύση του ένα τέτοιο μέσο είναι διαδραστικό και ανανεώνεται συνεχώς. Οι χρήστες του προέρχονταν κυρίως από υπαλλήλους οι οποίοι είχαν στο γραφείο τους υπολογιστή με πρόσβαση στο διαδίκτυο και φοιτητές του εξωτερικού αλλά και γενικότερα την ομογένεια που αριθμούσε αρκετούς φιλάθλους στις τάξεις της (Μπίτσικα, 1996).

ii) «CONTRA» (www.contra.gr)

Το [contra.gr](http://www.contra.gr) ιδρύθηκε την 1^η Φεβρουαρίου του 2001 από Έλληνες φοιτητές του εξωτερικού και νυν επιστήμονες. Ιδρυτές του ήταν οι Κωνσταντίνος Πετρόπουλος και Βασίλης Παπαχριστοδούλου. Η λογική που ακολουθεί ο ιστότοπος αυτός είναι να παρέχει δυνατότητα ενημέρωσης στο χρήστη καθώς και τη δυνατότητα ανταλλαγής απόψεων και αναλύσεις πάνω στα αθλητικά ζητήματα (Τζέκης, 2017). Το [contra.gr](http://www.contra.gr) βασίζεται στο καθημερινό ρεπορτάζ και την εμπειρισταωμένη άποψη στην συνεχή ενημέρωση των χρηστών. Αριθμεί 2.000.000 μοναδικούς επισκέπτες και 34.772.201 «χτυπήματα» στις σελίδες του σε μηνιαία βάση και αποτελεί μία από τις πρώτες επιλογές των χρηστών για έγκυρη και αντικειμενική αθλητική ενημέρωση. Επίσης το περιεχόμενό του προσφέρεται σε μορφή web και mobile. Ανήκει ιδιοκτησιακά στον όμιλο 24MEDIA- Digital Media Group του Δημήτρη Μάρη (Online Media, Οι πρωταγωνιστές της αγοράς, 2015:33).

iii) «SPORTFM» (www.sport-fm.gr)

Αποτελεί την ηλεκτρονική μορφή του ραδιοφωνικού σταθμού [sportfm](http://www.sportfm.gr) και ανήκει στον όμιλο της Καθημερινής του Γιάννη Αλαφούζου. Είναι ένα καθαρά ειδησεογραφικό μέσο άμεσης διαδικτυακής ενημέρωσης με συνεχόμενα άρθρα με οτιδήποτε νέο συμβαίνει στο χώρο του αθλητισμού και όχι μόνο. Διαθέτει επίσης και web-tv όπως και απευθείας σύνδεση με το ομώνυμο ραδιόφωνο (Τζέκης, 2017). Το [sport-fm.gr](http://www.sport-fm.gr) πρωτοπόρησε στο διαδίκτυο. Από τον πρώτο χρόνο της λειτουργίας του μέχρι και σήμερα συνεχίζει να αυξάνει τους μοναδικούς επισκέπτες του προσφέροντας άφθονη ενημέρωση πάντα με εγκυρότητα και αμεσότητα. Διαθέτει ένα δίκτυο ρεπόρτερ και ισχυρή ομάδα εσωτερικών συντακτών στοιχεία που είναι και τα δυνατά σημεία του. Μεγάλη σημασία δίνει ο συγκεκριμένος ιστότοπος και στις παθογένειες που παρατηρούνται στον ελληνικό αθλητισμό (βία, παρασκηνίο, διαφθορά), χωρίς όμως να ξεφεύγει από τις αρχές του που επιβάλλουν αθλητική πληροφόρηση. Σημαντικοί δημοσιογράφοι που εργάζονται στον [sport-fm.gr](http://www.sport-fm.gr) είναι οι Χρήστος Σωτηρακόπουλος, Γιώργος Χελάκης, Μπάμπης Χριστόγλου, Νίκος Κατσαρός, Μιχάλης Λεάνης, Τόλης Κοτζιάς, Κώστας Νικολακόπουλος και άλλοι (Online Media, Οι πρωταγωνιστές της αγοράς, 2015:50).

iv) «GAZZETA» (www.gazzeta.gr)

Είναι ένα μία από τις ιστοσελίδες με τη μεγαλύτερη επισκεψιμότητα πανελλαδικά. Στηρίζεται στην αρθρογραφία σημαντικών ονομάτων του χώρου της δημοσιογραφίας, και την γρήγορη ενημέρωση των χρηστών για τα αθλητικά νέα. Επίσης παρέχει τη δυνατότητα στους χρήστες να συμμετέχουν σε ζωντανές συνομιλίες την ώρα των αγώνων ή για κάποιο σημαντικό αθλητικό ζήτημα που απασχολεί την φίλαθλη κοινή γνώμη. Ανήκει στον όμιλο «LIQUID MEDIA A.E» του Ροδόλφου Οντόνι.(Τζέκης, 2017)

v) «SPORT24» (www.sport24.gr)

Το sport24.gr είναι επίσης ένας από τους σημαντικότερους ιστοτόπους της χώρας μας με πολύ μεγάλο αριθμό καθημερινών χρηστών. Απευθύνεται σε ανδρικό κοινό ηλικιών από 25 έως 44. Βασίζεται σε θέματα-αφιέρωματα που αφορούν μεγάλα αθλητικά γεγονότα της Ελλάδας και του εξωτερικού, είτε του παρελθόντος είτε του σήμερα. Διαθέτει ζωντανή κάλυψη των αθλητικών γεγονότων και πλατφόρμες με γραφικές απεικονίσεις την ώρα του εκάστοτε αγώνα και μια ομάδα από έμπειρους δημοσιογράφους. Ακόμα το sport24.gr έχει πετύχει αποκλειστικές συμφωνίες με μεγάλες διοργανώσεις του εξωτερικού, όπως το NBA (Αμερικάνικο Πρωτάθλημα Μπάσκετ) και την Euroleague (Ευρωπαϊκό Πρωτάθλημα Μπάσκετ), φιλοξενώντας τους επίσημα στην Ελλάδα. Σύμφωνα με μετρήσεις ο συγκεκριμένος ιστοτόπος «φιλοξενεί» 3.263.892 μοναδικούς επισκέπτες και 61.780.916 «χτυπήματα» στις σελίδες του μηνιαίως, στοιχεία που το καθιστούν την πρώτη προτίμηση των Ελλήνων στην αθλητική ενημέρωση. Ακόμα, η εφαρμογή του sport24.gr παρέχεται δωρεάν για ios και android συσκευές και προσφέρει άμεση ενημέρωση σε πραγματικό χρόνο με όλα τα τελευταία αθλητικά νέα. Ανήκει στον όμιλο 24MEDIA- Digital Media Group όπως συμβαίνει και με το contra.gr. (Online Media, Οι πρωταγωνιστές της αγοράς, 2015:32)

2 ΤΑ ΟΠΑΔΙΚΑ ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

2.1 ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΟΠΑΔΙΚΩΝ ΜΜΕ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Σε μια πρώτη κοινωνιολογική προσέγγιση οι αθλητικές εφημερίδες -και κυρίως οι οπαδικές, οι προσκείμενες δηλαδή σε συγκεκριμένες ομάδες- αποτελούν στοιχείο αυτοπροσδιορισμού του φιλάθλου ως μέλους της ομάδας. Μέσα από την ανάγνωση συγκεκριμένης εφημερίδας το άτομο αυτοπροσδιορίζεται ως φίλαθλος-οπαδός, ταυτιζόμενος

αρχικά με την ομάδα και τους αθλητές και στη συνέχεια με ένα ευρύτερο κοινωνικό σύνολο, αυτό των φιλάθλων.

Το γεγονός, εξάλλου, ότι ο αθλητικός Τύπος διαφέρει από τον πολιτικό στα εκφραστικά μέσα (υπερβολές στους τίτλους, έντονα χρώματα, ελεύθερος λόγος ακόμη και με σεξιστικά υπονοούμενα απέναντι στον καθωσπρεπισμό και ενίοτε τον ξύλινο λόγο του πολιτικού Τύπου κλπ) τον καθιστά ευανάγνωστο και προσιτό σε όλες τις μορφωτικές κατηγορίες των πολιτών.

Η ενασχόληση των φιλάθλων με τον οπαδικό Τύπο έχει κυρίως κοινωνιολογική διάσταση. Σχετίζεται με τις κοινωνικές προσλαμβάνουσες των αναγνωστών-φιλάθλων και το βαθμό ικανοποίησης που τους προκαλούν τα αθλητικά πράγματα. Ο αθλητικός Τύπος συνεχίζει να ελκύει το αναγνωστικό κοινό εξ αιτίας του περιεχομένου και της θεματολογίας του. Οι ομαδικές επιτυχίες των συλλόγων προσφέρουν στον φίλαθλο χαρά και υπερηφάνεια σε αντίθεση με τις πολιτικές εφημερίδες που αναυκλώνουν τη μιζέρια της καθημερινότητας και τροφοδοτούν την ανασφάλεια του για το μέλλον. Όπως σημειώνει χαρακτηριστικά ο Παπαθανασόπουλος στο βιβλίο «Αθλητισμός και Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας», «όχι ότι δεν εμφανίζεται στις αθλητικές εφημερίδες πόλωση, αφού και αυτές χωρίζονται σε πράσινες, κόκκινες και κίτρινες. Όχι ότι δεν προκαλούν ενστάσεις με τις συχνά κραυγαλέες και υπερβολικές τοποθετήσεις τους και τους χαρακτηρισμούς τους. Αλλά ενδεχομένως αυτή είναι και η δυναμική τους που τις καθιστά, στην εποχή της εικόνας, ψυχαγωγικές και 'αποδραστικές', ενώ οι πολιτικές επισείουν πάντα τον κίνδυνο της πραγματικότητας» (Αντωνοπούλου, 2008:121-122).

Πέρα από την κοινωνιολογική υπάρχει και η επικοινωνιακή προσέγγιση. Τα οπαδικά ΜΜΕ παίζουν το παιχνίδι της επικοινωνιακής κυριαρχίας, ασκώντας κριτική και διοχετεύοντας υποδείξεις τόσο προς τους θεσμικούς εκπροσώπους της Πολιτείας όσο και προς τους επενδυτές των συλλόγων. Αυτή η πρακτική δημιουργεί, κατά καιρούς, εντάσεις προς τις δύο αυτές κατευθύνσεις, οι οποίες επιλύονται μέσα από αναδιατάξεις στο εσωτερικό κάθε επιμέρους συστήματος. Τα οπαδικά ΜΜΕ εστιάζουν στις σχέσεις με τις διοικήσεις των συλλόγων (καθώς και μεταξύ των συλλόγων), όπως και στα ιδιαίτερα συμφέροντα και ενδιαφέροντά τους, αφού σχεδόν όλα (με ελάχιστες εξαιρέσεις) διατηρούν σχέσεις εξάρτησης (μόνιμα ή περιοδικά, έμμεσα ή άμεσα) με διάφορες ομάδες ενώ συχνά οι τελευταίες συνεισφέρουν με διάφορους και ποικίλους τρόπους στην οικονομική επιβίωση αυτών των μέσων, διαμέσου χρηματοδοτήσεων από μέλη των Δ.Σ των συλλόγων, διαφημίσεις, ή και την παροχή «εμπιστευτικών» πληροφοριών στην έκδοσή τους. Όσον αφορά τους οργανωμένους οπαδούς των συνδέσμων και τις σχέσεις που έχουν με τα οπαδικά ΜΜΕ, αυτές συνδέονται με τα συμφέροντα των συλλόγων με τα ίδια τα μέσα, τα οποία τηρούν μια ιδιαίτερος ανεκτική στάση απέναντι σε τυχόν βίαια επεισόδια που δημιουργούν οι οργανωμένοι οπαδοί (Ζαϊμάκης, 2016:360-361).

2.2 ΟΠΑΔΙΚΕΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

Από τα τέλη της δεκαετίας του 1990 και τις αρχές του 2000 άρχισαν να κάνουν την εμφάνισή τους στη χώρα μας οπαδικά μέσα μαζικής ενημέρωσης. Αρχικά κυκλοφόρησαν οι πρώτες εφημερίδες και στη συνέχεια ακολούθησαν και ιστοσελίδες οπαδικού χαρακτήρα που αντιπροσώπευαν μία και μόνο ομάδα. Αυτές οι μορφές τύπου κυρίως αφορούσαν τις λεγόμενες μεγάλες και σημαντικές ομάδες της χώρας μας και σιγά σιγά η καθεμία από αυτές απέκτησε τη δική της. Οι πιο σημαντικές από αυτές είναι οι παρακάτω και παρουσιάζονται με χρονολογική σειρά κυκλοφορίας.

i) «ΩΡΑ ΤΩΝ ΣΠΟΡ»

Η «Ωρα για Σπορ» κυκλοφόρησε στα περίπτερα για πρώτη φορά την 1^η Σεπτεμβρίου του 1991. Εκφράζει οπαδικά τις απόψεις της ομάδας της Α.Ε.Κ κάτι το οποίο συμβαίνει μέχρι και σήμερα. Είναι αμιγώς ειδησεογραφικό έντυπο που περιέχει κυρίως τα νέα της κιτρινόμαυρης ομάδας. Ανήκει στον Κωνσταντίνο Γέρου και εκδίδεται από την «ΠΕΛΑΣΓΙΚΟΣ ΤΥΠΟΣ ΕΚΔΟΤΙΚΗ & ΕΚΤΥΠΩΤΙΚΗ Α.Ε. (Τζέκης, 2017)

ii) «ΠΡΩΤΑΘΛΗΤΗΣ»

Η οπαδική αυτή εφημερίδα κυκλοφόρησε για πρώτη φορά στις 2 Απριλίου του 1998. Απευθύνεται ξεκάθαρα στους φίλους του Ολυμπιακού και παρά το μεγάλο ανταγωνισμό κατάφερε να φτάσει ακόμα και στη τρίτη θέση της πανελλαδικής κυκλοφορίας. Εκδίδεται από την εταιρεία «UP-Εκδόσεις ΑΒ» και την ιδιοκτησία κατέχει ο Σωτήρης Πουλόπουλος, ο οποίος είναι και διευθυντής της (Πανελλήνιος Σύνδεσμος Αθλητικού Τύπου,2004).

iii) «DERBY NEWS»

Είναι ουσιαστικά η πρώτη καθαρά οπαδικού περιεχομένου εφημερίδα του Παναθηναϊκού. Η κυκλοφορία της ξεκίνησε στις 7 Φεβρουαρίου του 2000 και η θεματολογία της βασιζόταν στο ρεπορτάζ των πρασίνων. Αποτέλεσε το έβδομο αθλητικό έντυπο μέσω των Αθηνών, η οποία σταδιακά καθιερώθηκε στη συνείδηση του κοινού (Πανελλήνιος Σύνδεσμος Αθλητικού Τύπου,2004). Η ημερήσια κυκλοφορία της γνώρισε σημαντική άνοδο όταν πρώτη αποκάλυψε τη συμφωνία της ομάδας με το Μιχάλη Κωνσταντίνου. Επίσης, μεγάλη στιγμή για την εφημερίδα ήταν όταν τον Ιανουάριο του 2008, ο δημοσιογράφος της Βαγγέλης Μελέκογλου, μετά από επίπονη έρευνα μεγάλης διάρκειας, έφερε στην επιφάνεια για πρώτη φορά την ακριβή ημερομηνία ίδρυσης του συλλόγου του Παναθηναϊκού, η οποία ήταν η 3η Φεβρουαρίου του 1908 (Παπαμακάριος, 2015). Βρισκόταν στην τρίτη θέση σε επίπεδο κυκλοφορίας πανελλαδικά από τις οπαδικές εφημερίδες και στην πρώτη πεντάδα στο σύνολο των αθλητικών εντύπων, πίσω από τις «Sportday», «Πρωταθλητής», «Αθλητική Ηχώ» και «Goal News». Εκδότης της ήταν ο Γιάννης Τράγκας, γενικός διευθυντής και υπεύθυνος έκδοσης ο Κώστας Γκότζος, ο οποίος παλαιότερα έκανε το ρεπορτάζ του Παναθηναϊκού στην «Αθλητική Ηχώ» ενώ διευθυντής σύνταξης ήταν ο Κώστας Τσαγκαράκης. Η εφημερίδα ανέστειλε τη λειτουργία της το Δεκέμβριο του 2012, λόγω οικονομικών δυσχερειών και στις 9 Φεβρουαρίου του 2013 έπεσε η αυλαία και για αυτό το μέσο παρόλες τις προσπάθειες που έγιναν για να αποφευχθεί το κλείσιμο (Κάλφας, 2013:68). Η ιδιοκτησία άνηκε στην «DERBY Α.Ε» (Πανελλήνιος Σύνδεσμος Αθλητικού Τύπου,2004).

iv) «ΣΠΟΡ ΤΟΥ ΒΟΡΡΑ»

Αποτελεί τη πρώτη αθλητική εφημερίδα της Θεσσαλονίκης. Βγήκε στα περίπτερα τον Νοέμβριο του 1965 με αρχική ονομασία «Μακεδονικά Σπορ» και ιδρυτής της ήταν ο Αναστάσιος Νάστος. Πήρε τη σημερινή ονομασία της το 1978 μετά το θάνατό του (Πανελλήνιος Σύνδεσμος Αθλητικού Τύπου,2004). Αρχισυντάκτης ήταν ο Δημήτρης Μπούζας, ενώ μεταξύ των συντακτών ήταν οι: Κώστας Βουλώνης, Νίκος Κωνσταντινίδης, Στέλιος Μιχαηλίδης, Λάκης Φλώρος, Ε. Κωφίδης και Κώστας Λασκαρέλιας. Ήταν οχτασέλιδη, μεγάλου σχήματος, με εντυπωσιακούς τίτλους και πρωτοσέλιδα και έγχρωμες

φωτογραφίες, για όλα τα αθλήματα και με ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την αθλητική κίνηση στη Βόρεια Ελλάδα. Από εβδομαδιαία κατόρθωσε να γίνει τρισεβδομαδιαία και τέλος δισεβδομαδιαία. Από το 1988 έγινε το πρώτο αθλητικό φύλλο της Θεσσαλονίκης που είχε καθημερινή έκδοση, ανήκοντας στο ιστορικό συγκρότημα «Π.Ξ. Λεβαντής». Ανέβαινε σταδιακά στις προτιμήσεις των αναγνωστών ιδιαίτερα από τις 23 Ιουλίου του 2003 που μετατράπηκε σε ταμπλόιντ. Σήμερα, η εφημερίδα «Σπορ του Βορρά» ανήκει στο ίδιο συγκρότημα με τις επίσης, ιστορικές εφημερίδες «Μακεδονία» και «Θεσσαλονίκη» και διευθύνεται από το 2008, από τον Κώστα Βασιλόπουλο (thestival, 2015). Το έντυπο αυτό μέσο πρόσκεινται στην ομάδα του ΠΑΟΚ και αναδεικνύει κυρίως θέματα του δικεφάλου του Βορρά (Πανελλήνιος Σύνδεσμος Αθλητικού Τύπου, 2004). Τίτλοι τέλους μπήκαν για την ιστορική αυτή εφημερίδα τον Ιούνιο του 2015, μετά από μισό αιώνα ζωής, λόγω οικονομικών δυσχεριών αφήνοντας άνεργους 19 εργαζόμενους σε αυτήν, εκ των οποίων οι 14 ήταν δημοσιογράφοι (Πτώχευση κήρυξε η εφημερίδα «Σπορ του Βορρά», 2015).

v) «Η ΠΡΑΣΙΝΗ»

Είναι η δεύτερη χρονολογικά οπαδική εφημερίδα του Παναθηναϊκού μετά την Derby και βγήκε στα περίπτερα στις 18 Μαρτίου του 2007. Εκφράζει τους ιδιαίτερα φανατικούς οπαδούς της ομάδας με ειδήσεις που αφορούν μόνο αυτή. Ιδιοκτήτης της είναι ο Δημήτρης Γιαννακόπουλος και εκδίδεται από την «ΠΑΝΑΘΗΝΑΪΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ Α.Ε.». Σαν επέκταση της εφημερίδας λειτουργεί και ο ιστότοπος leoforos.gr στον οποίο αρθρογραφούν πολλοί από τους δημοσιογράφους που εργάζονται και στην «Πράσινη» (Τζέκης, 2017). Στόχος της εφημερίδας είναι να παρουσιάζει και να αναλύει τα καθημερινά αθλητικά γεγονότα, που αφορούν κυρίως τον Παναθηναϊκό. Αυτό το πετυχαίνει με πολλά ρεπορτάζ, συνεντεύξεις, παρασκήνια και σχόλια από έγκυρους δημοσιογράφους (Πιο ώριμη, πιο ψύχραιμη, πιο «Πράσινη» – Η «απόλυτη» εφημερίδα του Παναθηναϊκού, 2014).

vi) «ΓΑΥΡΟΣ»

Κυκλοφόρησε για πρώτη φορά στις 29 Μαΐου του 2010 και αποτέλεσε τη δεύτερη οπαδική εφημερίδα του Ολυμπιακού μαζί με τον «Πρωταθλητή» από τον οποίο άντλησε και αναγώστες. Από την αρχή εξέφρασε τις απόψεις των σκληροπυρηνικών οπαδών τις ομάδας κάτι που ισχύει μέχρι και σήμερα. Τον Ιανουάριο του 2015 βγήκαν στην επιφάνεια σοβαρά οικονομικά προβλήματα για την εφημερίδα, που αφορούσαν ανεκπλήρωτες υποχρεώσεις προς του εργαζομένους κάτι που οδήγησε σε κύρηξη απεργιών το καλοκαίρι του ίδιου έτους. Ο «ΓΑΥΡΟΣ» ανήκει στον όμιλο Κουρτάκη και εκδίδεται από την εταιρεία «ΚΟΚΚΙΝΟΣ ΓΑΥΡΟΣ ΜΟΝ.ΙΚΕ». Εκδότης της είναι ο Αντώνης Πίκουλας ενώ την αρχισυνταξία έχει ο Γιώργος Στασινόπουλος. Ως επέκταση του «Γαύρου» υπάρχει στο διαδίκτυο το gavnos.gr που, όπως συμβαίνει και στην «Πράσινη», συμμετέχουν πολλοί δημοσιογράφοι της εφημερίδας (Στον Όμιλο Κουρτάκη ο «Γαύρος», 2015).

2.3 ΠΙΝΑΚΑΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ ΑΘΛΗΤΙΚΩΝ ΕΦΗΜΕΡΙΔΩΝ

Στο παρακάτω διάγραμμα (Διάγραμμα 1.1) καταγράφονται τα στοιχεία κυκλοφορίας εφημερίδων με χρονολογική σειρά τη περίοδο 1985-2015. Περιλαμβάνονται στοιχεία για τον

αριθμό των εφημερίδων το κάθε έτος, το σύνολο των πωλήσεων τους σε ετήσια βάση και το μέσο όρο κυκλοφορίας τους σε καθημερινή βάση.

ΕΤΟΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΤΙΤΛΩΝ	ΣΥΝΟΛΟ ΠΩΛΗΣΕΩΝ	ΜΕΣΗ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑ
1985	3	35.843.413	96.119
1986	3	34.224.264	92.699
1987	4	41.296.914	122.538
1988	4	58.128.957	166.954
1989	3	41.117.565	111.793
1990	4	35.004.747	100.676
1991	5	31.273.810	94.670
1992	4	35.444.820	97.185
1993	4	37.884.958	104.105
1994	6	48.890.024	141.071
1995	7	51.783.651	155.025
1996	5	51.896.137	142.909
1997	5	55.370.805	153.798
1998	8	57.528.125	171.630
1999	6	55.897.160	155.584
2000	6	58.455.297	162.980
2001	7	57.378.999	163.399
2002	9	53.472.238	155.058
2003	9	53.769.840	148.923
2004	9	52.265.409	145.723
2005	10	56.201.333	163.041
2006	11	55.804.365	158.678
2007	15	58.856.511	187.570
2008	13	60.308.658	195.392
2009	11	54.150.329	159.873
2010	12	42.882.417	129.964
2011	13	29.612.392	94.052
2012	12	18.100.741	68.504
2013	10	15.550.607	52.337
2014	9	11.818.893	43.141
2015	10	10.294.409	34.682

Πηγή: Ένωση Ιδιοκτητών Ημερήσιων Εφημερίδων Αθηνών

(Διάγραμμα 1.1)

Ο ανωτέρω πίνακας είναι ένα πολύτιμο εργαλείο για να μας βοηθήσει να κατανοήσουμε και να αναλύσουμε τη πορεία της κυκλοφορίας όλων των αθλητικών εφημερίδων από την περίοδο της ακμής, στα μέσα της δεκαετίας του 1980, έως την παρακμή της σημερινής εποχής.

Η αύξηση της κυκλοφορίας των αθλητικών εφημερίδων που παρατηρήθηκε από το 1985 και έπειτα, δεν μπορεί να αποσυνδεθεί από το τότε καινούργιο πολιτικό και κοινωνικό κλίμα που δημιουργήθηκε (κυρίως στην ύπαιθρο) από την άνοδο του ΠΑΣΟΚ στην εξουσία λόγω της σχετικής οικονομικής ευφορίας και ευμάρειας που έφερε η πρώτη τετραετία του

συγκεκριμένου κόμματος ως κυβέρνηση (1981-1985). Το γεγονός αυτό βοήθησε ώστε να «αποδέχεται» το κοινό τις συχνές αυξήσεις των τιμών των εφημερίδων.

Επιπλέον, εκείνη την εποχή, το Πρακτορείο Εφημερίδων Αθηναϊκού Τύπου εκσυγχρονίζει και επεκτείνει το σύστημα διανομής των εφημερίδων βελτιώνοντας έτσι την ζήτηση για περισσότερη ενημέρωση. Ακόμα αίτιο της αύξησης της κυκλοφορίας των εφημερίδων ήταν η ήττα των εργατών τύπου κατά την αναμέτρηση του 1980 με τους εκδότες, ήττα που επέτρεψε την εφαρμογή των νέων τεχνολογιών στη διαδικασία έκδοσης των εφημερίδων. Εγκαταλείπεται δηλαδή και στην Ελλάδα η διαδικασία στοιχειοθεσίας της εφημερίδας με λινοτυπικές μηχανές που φτιάχνουν γραμμή-γραμμή τα κείμενα από λιωμένο μέταλλο, τη στιγμή που άλλοι εξειδικευμένοι στοιχειοθέτες φτιάχνουν τους τίτλους με μεγάλα μεταλλικά στοιχεία της κάσας και γίνεται η σελιδοποίηση. Οι νέες τεχνολογίες επιτρέπουν όχι μόνο την ελκυστικότερη εμφάνιση (με βάση τα αισθητικά κριτήρια στα οποία εθίζει το κοινό η τηλεόραση συνήθως) αλλά και την ταχύτερη παραγωγή τους ώστε να διανέμονται εγκαίρως στη χώρα (Ψυχογιός, 2004:417-420, 422).

Υπήρχαν όμως και σε αθλητικό επίπεδο λόγοι για τους οποίους παρατηρήθηκε η αύξηση της κυκλοφορίας των αθλητικών εφημερίδων. Παρατηρούμε στον πίνακα ότι τα έτη 1987 και 1988, σημειώθηκε κατακόρυφη αύξηση στην μέση ημερήσια κυκλοφορία τους, σε σχέση με τις αμέσως προηγούμενες χρονιές. Από 92.699 φύλλα το 1986 σε 122.538 φύλλα το 1987 (αύξηση 32%) και σε 166.954 φύλλα το 1988 (αύξηση 36%). Εκείνη τη περίοδο συντελέστηκαν σημαντικά γεγονότα στον ελληνικό αθλητισμό που σίγουρα συνέβαλαν στην ραγδαία αυτή αύξηση. Ένα από αυτά ήταν αδιαμφισβήτητα η εκπληκτική πορεία της Εθνικής Ομάδας Καλαθοσφαίρισης που κατέκτησε, κόντρα στα προγνωστικά, το Ευρωπαϊκό Πρωτάθλημα το 1987. Ήταν ένα γεγονός που δημιούργησε ένα πολύ έντονο ενδιαφέρον στο φίλαθλο κοινό που μέχρι τότε είχε στραμμένη την προσοχή του κατά κύριο λόγο στο ποδόσφαιρο.

Επίσης, το 1988, είναι το έτος κατά το οποίο ανέλαβε την προεδρία του ποδοσφαιρικού τμήματος μίας από τις δημοφιλέστερες ομάδες της χώρας, του Ολυμπιακού, ο Αργύρης Σαλιαρέλης. Ο Σαλιαρέλης ήταν ισχυρός επιχειρηματίας της εποχής και πραγματοποίησε ηχηρές μεταγραφές καταξιωμένων ποδοσφαιριστών στην ομάδα, κάτι το οποίο δημιούργησε μεγάλες προσδοκίες στο φίλαθλο κόσμο του Ολυμπιακού, άρα και μεγαλύτερο ενδιαφέρον για πληροφόρηση όσον αφορά στα αθλητικά δρώμενα.

Κατ' αντιστοιχία προς τις αιτίες της ανόδου θα παρουσιάσουμε και τις αιτίες της πτώσης της κυκλοφορίας των αθλητικών εφημερίδων που φέρνει η δεκαετία του 1990. Αναμφισβήτητα, μία από τις βασικές αιτίες είναι η συνεχής αύξηση της τιμής τους. Αν η ένταση της πολιτικής ζωής και η σχετική οικονομική ευφορία της πρώτης τετραετίας του ΠΑΣΟΚ (1981-1985) βοηθούν ώστε να αποδέχεται το κοινό τις συχνές αυξήσεις των τιμών των αθλητικών εφημερίδων, αυτό δεν θα συνεχιστεί στα επόμενα χρόνια αφού αρχίζουν να εφαρμόζονται «πολιτικές λιτότητας» και βεβαίως κάνει την εμφάνισή της και η ιδιωτική τηλεόραση. Η τηλεόραση έχει το πλεονέκτημα ότι βρίσκεται μονίμως στο σπίτι, είναι ζωντανή, δωρεάν, πολύχρωμη, εύκολη, πλούσια σε προγράμματα και σου επιτρέπει να αλλάξεις εύκολα κανάλι άρα και θεματολογία. Στον αντίποδα, η εφημερίδα πρέπει να διαβάζεται, έχοντας πληρώσει για αυτήν και έχοντας πραγματοποιήσει μια μη αντιστρεπτή πράξη με την αγορά της (Ψυχογιός, 2004:422-423).

Επίσης το ραδιόφωνο και η τηλεόραση στέρησαν αναγνώστες από όλες τις εφημερίδες (και τις αθλητικές) με έναν εντελώς άμεσο τρόπο. Και συγκεκριμένα μέσω των πρωινών εκπομπών που επιχειρούσαν ανασκόπηση του ημερήσιου τύπου, πριν ακόμα αυτές εμφανιστούν στα περίπτερα. Οι εκπομπές δεν περιορίζονταν να εκφωνήσουν απλώς τους σε κοινή θεά εκτεθειμένους πρωτοσέλιδους τίτλους των εφημερίδων ή να αναφέρουν ποια είναι τα βασικά θέματά τους, αλλά παρουσίαζαν το περιεχόμενό τους, τις αποκλειστικές ειδήσεις

και τα ρεπορτάζ ακόμα και τα σημαντικότερα σχόλιά τους. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα ο ακροατής μιας τέτοιας εκπομπής, ιδιαίτερα ο θεατής των τηλεοπτικών εκπομπών, όπου υπάρχει και οπτική επαφή με τα έντυπα, να είχε την αίσθηση ότι γνωρίζει τι γράφουν όλες οι εφημερίδες κάνοντας περιττή την αγορά της. Σύμφωνα με την ΕΙΗΕΑ, την οργάνωση των ιδιοκτητών αθηναϊκών εφημερίδων, η ανάγνωσή τους από τους ραδιοφωνικούς και τηλεοπτικούς σταθμούς ήταν από τους κύριους λόγους μείωσης της κυκλοφορίας κατά τις αρχές της δεκαετίας του 1990 (Ψυχογιός, 2004:426).

Ακόμα, το Νοέμβριο του 1989 εντείνεται η πτώση του ημερήσιου τύπου, όταν το σκάνδαλο Κοσκωτά κορυφώθηκε με τη διαφυγή του ίδιου στο εξωτερικό (Ψυχογιός, 2004:427). Ο Κοσκωτάς ήταν γνωστός επιχειρηματίας, τραπεζίτης και εκδότης. Επίσης, ανέλαβε το Νοέμβριο του 1987 την προεδρία της ομάδας του ποδοσφαιρικού Ολυμπιακού. Ήταν ένα σκάνδαλο με πολιτικές αλλά και αθλητικές προεκτάσεις καθώς δημιούργησε ένα κλίμα απαξίωσης και κορεσμού του κοινού προς το πολιτικό σύστημα αλλά και στο αθλητικό στερέωμα με αποτέλεσμα την ατόνηση του ενδιαφέροντος του αθλητικού αναγνωστικού κοινού με φυσικό επακόλουθο την μείωση της κυκλοφορίας των αθλητικών εφημερίδων και όχι μόνο. Χαρακτηριστικό το οποίο αναδεικνύει την σημασία των γεγονότων αυτών είναι και η πτώση στις πωλήσεις των αθλητικών εφημερίδων, σε μέση ημερήσια βάση, το 1989 και 1990. Από 166.954 φύλλα το 1988 σε 111.793 φύλλα το 1989 (μείωση 34%) και σε 100.676 φύλλα το 1990 (μείωση 10%).

Παρόλα αυτά από το 1994 και μετά παρατηρήθηκε και πάλι μεγάλη αύξηση στη μέση ημερήσια κυκλοφορία των αθλητικών εφημερίδων. Αυτό εξηγείται σε μεγάλο βαθμό από το γεγονός ότι ο αριθμός των τίτλων αυξήθηκε σε 6 από τους 4 που υπήρχαν ήδη από το 1993 και σε 7 το 1995. Ήταν αναμενόμενη λοιπόν αυτή η άνοδος η οποία επιβεβαιώθηκε και στις πωλήσεις των ημερήσιων φύλλων τα οποία από 104.105 το 1993 αυξήθηκαν σε 141.071 το 1994 (αύξηση 36%) και σε 155.025 το 1995 (αύξηση 10%). Επιπλέον, από αθλητικής άποψης, αυτά τα δύο έτη, οι δύο δημοφιλέστερες ομάδες της χώρας, ο Ολυμπιακός και ο Παναθηναϊκός, παρουσιάστηκαν πολύ ισχυρές στα τμήματα της καλαθοσφαίρισης σε πανευρωπαϊκό επίπεδο, καθώς συμμετείχαν στην τελική φάση της σημαντικότερης διοργάνωσης του ευρωπαϊκού μπάσκετ, της Ευρωλίγκας. Ήταν ένας παράγοντας ο οποίος συνέβαλε στην αύξηση του ενδιαφέροντος του φίλαθλου και αναγνωστικού κοινού.

Στα χρόνια που ακολούθησαν, έως το 2006, παρατηρείται μια αυξητική τάση όσον αφορά τον αριθμό των καθημερινών αθλητικών τίτλων που κυκλοφορούν. Έτσι από 7 που υπήρχαν το 1995 έφτασαν τον αριθμό των 11 το 2006. Το γεγονός αυτό πιθανόν να οφείλεται στο ότι υπήρξε μια διαρκώς αυξανόμενη απαξίωση του αναγνωστικού κοινού προς τη πολιτική και τα πρόσωπα που την εκπροσωπούσαν, κάτι το οποίο ώθησε το κοινό να εγκαταλείψει την ανάγνωση των πολιτικών εφημερίδων και να στρέψει το ενδιαφέρον του στα αθλητικά δρώμενα άρα και τα αθλητικά έντυπα. Αυτό λοιπόν φανέρωσε μια μεγαλύτερη ζήτηση για αθλητική ενημέρωση. Όμως η αύξηση των τίτλων των αθλητικών εφημερίδων δεν επέφερε και την αναμενόμενη άνοδο στις κυκλοφορίες τους καθώς από το 1995 μέχρι το 2006 παρατηρείται πως η μέση ημερήσια κυκλοφορία τους αλλά και το σύνολο των πωλήσεων, παραμένει σε σταθερά επίπεδα με κάποιες μικρές ή λίγο μεγαλύτερες διακυμάνσεις από έτος σε έτος.

Αξίζει να σημειωθεί πάντως πως τη «χρυσή» χρονιά, για τον ελληνικό αθλητισμό, του 2004, παρατηρήθηκε μια κυκλοφοριακή «βουτιά» των αθλητικών εφημερίδων, παρά την τεράστια επιτυχία της Εθνικής Ομάδας Ποδοσφαίρου με την κατάκτηση του Ευρωπαϊκού Πρωταθλήματος και την διοργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων από τη χώρα μας την ίδια χρονιά. Αυτό αποδίδεται, κατά κύριο λόγο, στο ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τα αθλητικά δρώμενα που έδειξε τη συγκεκριμένη χρονιά ολόκληρος ο Τύπος, αλλά και τα ηλεκτρονικά

MME, αποστερώντας ένα σημαντικό κομμάτι «ζωτικού χώρου» από τις αθλητικές εφημερίδες (Αντωνοπούλου, 2008:114).

Εν συνεχεία, τα έτη 2007 και 2008, παρατηρούνται τα μεγαλύτερα ρεκόρ πωλήσεων αθλητικών εφημερίδων εν τω συνόλω. Το 2007 η μέση ημερήσια κυκλοφορία ήταν 187.570 φύλλα από 158.678 το 2006 (αύξηση 18%) και 195.392 φύλλα το 2008 (αύξηση 4%), χρονιά κατά την οποία σημειώθηκε και ο μεγαλύτερος αριθμός κυκλοφορίας που έχει καταγραφεί μέχρι και σήμερα. Αυτό οφείλεται στην περαιτέρω αύξηση των αθλητικών τίτλων από 11 το 2006 σε 15 το 2007 και 13 το 2008 καθώς και τη γενικότερη οικονομική ευρωστία των πολιτών που επικρατούσε εκείνη την περίοδο της δεκαετίας του 2000 και στο ότι εντάθηκε, ακόμα περισσότερο, το αθλητικό ενδιαφέρον του κοινού ενώ και το διαδίκτυο δεν είχε ακόμα εισέλθει στα ελληνικά σπίτια στο βαθμό που έχει εισέλθει σήμερα.

Από εκεί και πέρα ξεκίνησε η ελεύθερη πτώση για τον αθλητικό τύπο. Φυσικά η πτώση αυτή είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την αρχή της οικονομικής κρίσης στη χώρα, που ανάγκασε το αναγνωστικό κοινό να περικόψει πολλά έξοδα και ένα από αυτά ήταν βέβαια και η καθημερινή αγορά αθλητικής εφημερίδας. Παρά το γεγονός ότι οι τίτλοι δεν μειώθηκαν πολύ, η μέση ημερήσια κυκλοφορία αλλά και γεικώς οι συνολικές πωλήσεις κυριολεκτικά κατακρημνίστηκαν και κάθε χρόνο, από το 2009 και έπειτα, μειώνονται όλο και περισσότερο χωρίς να έχει μπει ένα φρένο σε αυτή τη κατηφόρα μέχρι και σήμερα. Έτσι παρατηρείται ότι από τα 159.873 φύλλα ημερησίως του 2009, το 2015 αυτά έπεσαν στα 34.682 (μείωση 78%).

Βέβαια ένας ακόμα πολύ σημαντικός λόγος για την ραγδαία αυτή πτώση ήταν και η τεράστια διάδοση του διαδικτύου αυτή την εποχή με την εισοδό του σε σχεδόν κάθε ελληνικό σπίτι. Αυτό συνέβη διότι το διαδίκτυο πλέον έγινε φθηνότερο σε σχέση με τα προηγούμενα χρόνια και σε συνδυασμό με τις δυνατότητες που παρέχει, «έσπρωξε» το κοινό στην «αγορά» του. Τέλος μεγάλο ρόλο έπαιξαν και οι ιστοσελίδες αθλητικού περιεχομένου οι οποίες δημιουργήθηκαν την εποχή αυτή καθώς αυξήθηκαν σε αριθμό και άρχισαν να παρέχουν ακόμα μεγαλύτερη ποιότητα ενημέρωσης αφού σε αυτές άρχισαν να εργάζονται καταξιωμένοι αθλητικοί δημοσιογράφοι με μεγάλο κύρος. Το διαδίκτυο λοιπόν μετέτρεψε την αθλητική ενημέρωση σε μια απλή υπόθεση για το φίλαθλο κοινό. Είναι μια ενημέρωση που επιτρέπει την ταχύτατη πληροφόρηση για όλα τα αθλητικά δρώμενα και μάλιστα σε βάθος, γεγονός το οποίο φυσικά έκανε αχρείαστη, για πολλούς, την αγορά μίας αθλητικής εφημερίδας που σίγουρα δεν μπορεί να καλύψει όλα τα τεκταινόμενα που παρέχει ένας αθλητικός ιστότοπος.

Πηγή: Ένωση Ιδιοκτητών Ημερήσιων Εφημερίδων Αθηνών

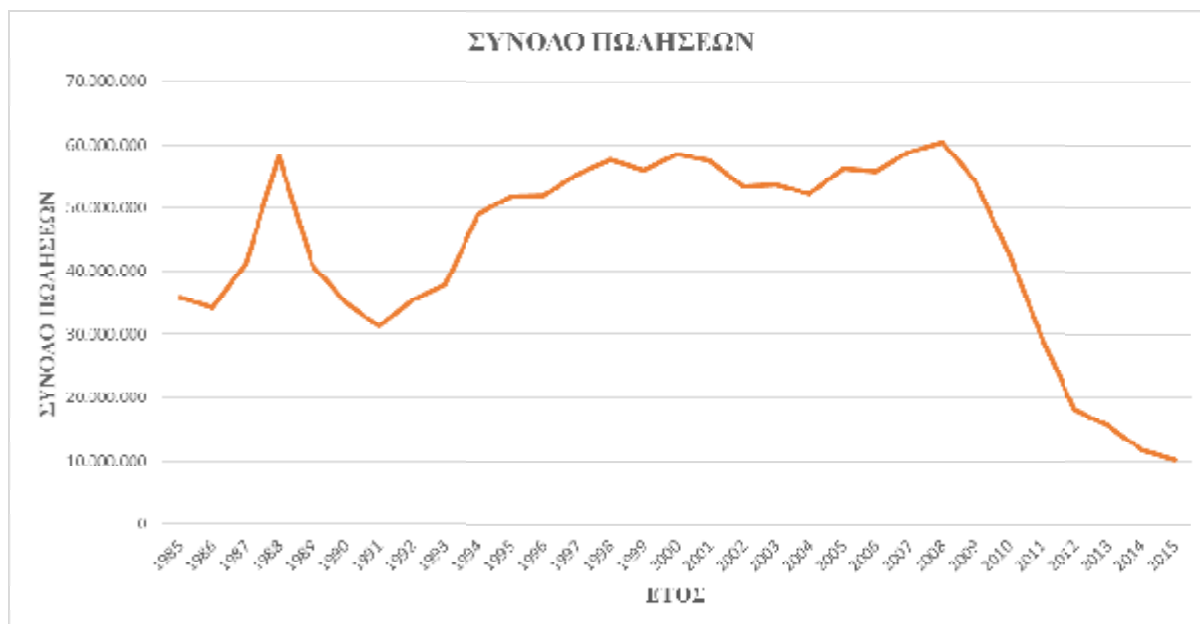
(Διάγραμμα 1.2)

Πηγή: Ένωση Ιδιοκτητών Ημερήσιων Εφημερίδων Αθηνών

(Διάγραμμα 1.3)

Πηγή: Ένωση Ιδιοκτητών Ημερήσιων Εφημερίδων Αθηνών

(Διάγραμμα 1.4)

3 ΑΘΛΗΤΙΚΗ ΒΙΑ ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

3.1 ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ

Ο Αθλητισμός, ως ατομική και συλλογική δραστηριότητα πάντοτε ασκούσε και συνεχίζει να ασκεί σημαντικότερη επιρροή στην κοινωνία. Αυτό συμβαίνει διότι, αφενός παραπέμπει στην ποιότητα ζωής των κοινωνιών και αφετέρου, αποτελεί ο ίδιος, ένα πολύ έγκυρο δείκτη της. Στην πράξη ο αθλητισμός προσφέρει ποικίλα θετικά αποτελέσματα στη καθημερινότητα του ατόμου, όπως αξιοποίηση ελεύθερου χρόνου με μεγάλο κερδισμένο την σωματική αλλά και ψυχική υγεία, τη συμβολή στην παιδεία και την αρμονική συμβίωση και παράλληλα την απομόνωση του ατομικισμού και της κοινωνικής απομόνωσης.

Σύμφωνα με τον ορισμό που δίδεται από την επιστήμη, ο αθλητισμός είναι μια αυτοτελής και αυτόνομη δραστηριότητα στα πλαίσια της οποίας ο άνθρωπος συστηματικά και οργανωμένα αξιοποιεί καθορισμένα συστήματα φυσικών ασκήσεων με σκοπό τη μεγιστοποίηση των μορφολειτουργιακών και ψυχικών του δυνατοτήτων, ορισμένων μέσα

απο επίδοση που σημειώνεται στα πλαίσια άμεσου ή έμμεσου ανταγωνισμού με άλλους (Μαλάτος, 2000).

Ο Αθλητισμός αποτελεί χώρο ευγενούς άμιλλας μέσω του οποίου ο αθλούμενος γυμνάζει το σώμα και το μυαλό του συμμετέχοντας σε διάφορα αθλήματα. Δεν πρέπει να σχετίζεται σε καμία περίπτωση με την τυφλή βία και την παρανομία και πρέπει να είναι δραστηριότητα η οποία διέπεται από κανόνες που θέτει το κοινωνικό σύνολο. Ο επαγγελματικός αθλητισμός αλλά και ο μαζικός προσφέρουν στους αθλητές και στους θεατές ευχάριστα συναισθήματα όπως χαρά και ενθουσιασμό. Όταν τηρούνται οι κανόνες που έχουν θεσπιστεί για τα αθλήματα και δεν μεταβάλλεται ο χώρος του αθλητισμού σε πεδίο εκτόνωσης των κοινωνικών συγκρούσεων και έκφρασης των κοινωνικών ανισοτήτων, τότε μιλάμε για υγιή αθλητισμό σε μια αθλητική κοινωνία.

Ο συναγωνισμός και ανταγωνισμός με ίσους όρους για όλους δίνει κίνητρο στον αθλητή να βελτιώσει ακόμα περισσότερο τις ικανότητές του και να απολαύσει ο θεατής καλύτερο θέαμα. Ο μαζικός αθλητισμός (κοινωνικός αθλητισμός), είναι πολύ σημαντικός θεσμός διότι οι πολίτες μπορούν να ασκούνται και να καρπώνονται όλα τα θετικά που φέρνει ο αθλητισμός και η ομαδικότητα. Στόχος του κοινωνικού αθλητισμού είναι η συμμετοχή και η κοινωνικοποίηση μέσω κυρίως των ομαδικών αθλημάτων. Έτσι το άτομο νιώθει ενεργό μέλος του συνόλου, ικανοποιεί την ανάγκη του για συνεργασία και επικοινωνία και βελτιώνει τις δεξιότητές του.

Απαραίτητη προϋπόθεση για την ανάπτυξη και την ακμή του κοινωνικού αθλητισμού είναι ο σωστός προγραμματισμός, η υλική υποδομή και ένα καταρτισμένο ανθρώπινο δυναμικό. Θα πρέπει να υπάρχουν όσο το δυνατόν περισσότερα γήπεδα ποδοσφαίρου, μπάσκετ αλλά και των υπόλοιπων αθλημάτων, κλειστά γυμναστήρια και κολυμβητήρια με γυμναστές σε όλες τις πόλεις και τα χωριά. Από αυτούς τους χώρους θα ξεπηδήσουν και οι πρωταθλητές του επαγγελματικού αθλητισμού του μέλλοντος (Μοσχοβίτης, 2011).

3.2 ΒΙΑ ΚΑΙ ΕΠΙΘΕΤΙΚΟΤΗΤΑ

Μια πολύ σημαντική δύναμη που χαρακτηρίζει τις σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων είναι η επιθετικότητα. Σύμφωνα με τον Φαράντο (1996, σελ 51) «επιθετικότητα σημαίνει άρνηση και αντίθεση, προσπάθεια επιβολής και επικράτησης, ρήξη και σύγκρουση, προσβολή, διάθεση και δραστηριότητα για ηθελημένη και σχεδιασμένη υποταγή και καταστροφή του άλλου του ήδη αντίπαλου προσώπου ή οποιασδήποτε άλλης αντίπαλης και εχθρικής παράταξης». Γενικότερα η επιθετικότητα ορίζεται ως η βίαιη και καταστρεπτική συμπεριφορά η οποία εσκεμμένα κατευθύνεται ενάντια σε άλλους ανθρώπους ή στο περιβάλλον. (McCandless και Trotter, 1977). Ο όρος βία ουσιαστικά αποτελείται από τα φυσικά χαρακτηριστικά της επιθετικότητας. (Παναγιωτόπουλος, 1999:72-73)

Βία ονομάζουμε την χρησιμοποίηση σωματικής ή υλικής δύναμης ή ψυχολογικής πίεσης από κάποιο άτομο ή ομάδα για την επιβολή θέλησης ή για καταναγκασμό. Η βία εκδηλώνεται με πολλές μορφές όπως για η ενδοοικογενειακή, η ενδοσχολική (bullying), η ψυχολογική η κοινωνική (ληστείες, εγκλήματα), η σωματική αλλά και η οπαδική (χουλιγκανισμός).

Σύμφωνα με τον Freud «η επιθετικότητα είναι μια ενστικτώδης βιολογική ορμή που αναπτύσσεται σταδιακά στο υποσυνείδητο του κάθε ανθρώπου και σε κάποιες χρονικές στιγμές της ζωής του απελευθερώνεται. Η απελευθέρωση αυτή εκδηλώνεται με τη μορφή της φυσικής ή και λεκτικής βίας ενάντια σε άλλους. Η επικράτηση του δυνατότερου συνδέεται άμεσα με την άσκηση βίας και εμφάνιση επιθετικότητας. Στις μέρες μας, ψυχολόγοι ισχυρίζονται ότι ο άνθρωπος είναι εκ γενετής επιθετικός και αυτή την επιθετικότητα πρέπει να τη «συντηρεί», μεταφέροντάς τη στις επόμενες γενιές. (Wright, 1995)

Παρόλα αυτά, υπάρχει και η αντίπαλη θεωρία του Bandura η οποία αποδέχεται ότι η επιθετική δραστηριότητα βασίζεται στη μάθηση. Σύμφωνα με αυτήν, η συμπεριφορά και η εκδήλωση επιθετικότητας ή μη του ανθρώπου, πηγάζει από την κοινωνία της οποίας είναι μέλος και την καθημερινότητα του σε σχέση με αυτή, και όχι από κάποια έμφυτη επιθετικότητα (Geen, 1995).

Τα αίτια της βίας εκπορεύονται κυρίως από την ίδια την κοινωνία και την καθημερινότητα μέσα στις οποίες ζει ένα άτομο. Αυτά μπορεί να είναι οικονομικά(ανεργία,φτώχεια,μεγάλες κοινωνικές ανισότητες,επαγγελματικό άγχος), κοινωνικά(οικογενειακό περιβάλλον, έλλειψη αξιών, απουσία διαπαιδαγώγησης), ηθικά(αναξιοκρατία,διαφθορά,ανηθικότητα) αλλά και ψυχολογικά(άγχος,διαρκής ένταση).

Η επιθετικότητα και η βία έχουν πλέον καθιερωθεί ως καθημερινά φαινόμενα των κοινωνιών όλων των χωρών του πλανήτη. Σύμφωνα με έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί στις Η.Π.Α, την Αυστραλία και την Αγγλία, η επιθετικότητα και οι ροπή των ανθρώπων στη άσκηση βίας έχουν αυξηθεί ραγδαία. Αυτό έχει αναγκάσει την εκάστοτε κυβέρνηση να αναζητά τις αιτίες και να προσπαθεί να βρει λύσεις για την καταστολή του φαινομένου το οποίο αποτελεί ένα οξύτατο πρόβλημα για κάθε κοινωνικό σύνολο.

Οι συνέπειες της βίας για το κάθε άτομο ξεχωριστά αλλά και για την ίδια την κοινωνία είναι πολύπλευρες και δύσκολα μετρήσιμες και υπολογίσιμες καθώς αποτελούν ένα φαύλο κύκλο.(Παναγιωτόπουλος, 1999:73-74)

3.3 ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΒΙΑ

Η εκδήλωση πράξεων βίας στην διάρκεια αθλητικών συναντήσεων έχει πάρει διαστάσεις κοινωνικού προβλήματος σε πολλές χώρες. Υπάρχουν μάλιστα περιπτώσεις που οι υλικές καταστροφές, οι τραυματισμοί και η απώλεια ανθρώπινων ζωών γίνεται κυρίαρχο θέμα στον Τύπο για πολλές ημέρες. Η βία που εκδηλώνεται στη διάρκεια διαφόρων σπορ και ειδικότερα η βία στα γήπεδα, έχει δημιουργήσει τεράστια προβλήματα στους φιλάθλους και στα αθλητικά σωματεία, καθώς και στις αντίστοιχες κυβερνήσεις οι οποίες καταφεύγουν σε όλο και πιο σκληρά μέτρα για τη περιστολή αυτού του φαινομένου (Σταμίρης, 1987:125).

Στον κοινωνικό αθλητισμό (που προαναφέραμε στο υποκεφάλαιο 3.1) δεν παρατηρείται βία γιατί δεν υπάρχουν οργανωμένοι οπαδοί ούτε αντικρουόμενα οικονομικά ή πολιτικά συμφέροντα. Στον αντίποδα, στον οργανωμένο επαγγελματικό αθλητισμό στον οποίο “πρωταγωνιστούν” οι οργανωμένοι οπαδοί (οι οποίοι συνήθως είναι και θύματα βαθύτερων κοινωνικών προβλημάτων που μαστίζουν την κοινωνία) παρατηρείται αυτοί να καταφεύγουν σε βίαιες πράξεις αμαυρώνοντας με αυτό το τρόπο το αθλητικό ιδεώδες αλλά και καταστρέφοντας δημόσια και ιδιωτική περιουσία.

Η βία πηγάζει μέσα από τη νοοτροπία του τυφλού οπαδού και τη λογική της μάζας στα γήπεδα. Όπου η μάζα ενδιαφέρεται αυστηρά μόνο για τη νίκη της ομάδας που υποστηρίζει

και συχνά την οικιοποιείται σαν να πρόκειται για δικό της επίτευγμα ξεχνώντας ότι ουσιαστικά δεν έχει να αποκομίσει τίποτα από αυτήν.

Με αυτό το τρόπο σκέψης το θέαμα και ο αγώνας που, κανονικά θα έπρεπε να είναι τα πρωτεύοντα σε σημασία, περνάνε σε δεύτερη μοίρα σε σχέση με το αποτέλεσμα ακόμη και αν αυτό έχει επιτευχθεί αναξιοκρατικά. Επίσης παρατηρείται το φαινόμενο κατά το οποίο οι οπαδοί δεν είναι σε θέση να δεχθούν την ήττα ποτέ και πουθενά και συχνά τυχόν αρνητικό αποτέλεσμα κρίνει την εκδήλωση ή μη βίαιων επεισοδίων μετά τη λήξη του αγώνα. (Μοσχοβίτης, 2011)

Η βία στα γήπεδα είναι ένα βαθιά κοινωνικό φαινόμενο, με συγκεκριμένες αιτίες και μπορεί να χαρακτηριστεί ως εξωκοινωνική συμπεριφορά. Η βία μπορεί να εκφραστεί ποικιλότροπως, λεκτικά, ψυχολογικά, με ρίψεις αντικειμένων, με επιθετικότητα. Τα γήπεδα και ιδιαίτερα της χώρας μας, είναι χώροι εκτόνωσης, ανοχής της παρέκκλισης. Ενώ επίσης αποτελούν και πόλο έλξης παραβατικών ατόμων.

Τα γήπεδα δεν είναι ένας τόπος στον οποίο απλώς και μόνο αντανακλώνται βίαιες συμπεριφορές που προϋπάρχουν σε κοινωνικές ομάδες και άτομα. Αλλά είναι ένας χώρος που κάτω από ορισμένες περιστάσεις συμβάλει στην παραγωγή προτύπων βίας, επιθετικής συμπεριφοράς και μίας ανδροκεντρικής κουλτούρας, αν κι αυτό τα τελευταία χρόνια βλέπουμε να ισορροπείται και το άλλο φύλο να είναι στο γήπεδο. Θέλουμε να υπάρχει ένα μωσαϊκό στις εξέδρες. Στο γήπεδο η μάζα είναι ένα μωσαϊκό ανθρώπινων χαρακτήρων, με διαφορετική ψυχολογική κατάσταση, με έντονες ψυχολογικές διαφορές, άνθρωποι διαφορετικής σκέψης, άνθρωποι διαφορετικών στρωμάτων, με εκρηκτικότητα και πάθος ανεξέλεγκτο όταν νομίζουν ότι αδικούνται. Ακόμη υπάρχουν άνθρωποι ζωντανοί, που τους αρέσει, που συμμετέχουν, που απολαμβάνουν το θέαμα, άνθρωποι υψηλής λειτουργίας, σκέψης και συμπεριφοράς, αλλά και οικονομικής κατάστασης. Επίσης, υπάρχουν και άνθρωποι με αισθήματα ανισότητας, κατωτερότητας, χρήστες ναρκωτικών, άνθρωποι υπό την επήρεια αλκοόλ και άνθρωποι που ζουν στο περιθώριο και περιμένουν να έρθουν στην επιφάνεια με βίαιες ενέργειες. (Μαυράκης, 2014)

3.4 ΑΙΤΙΕΣ ΠΟΥ ΠΡΟΚΑΛΟΥΝ ΤΗΝ ΑΘΛΗΤΙΚΗ ΒΙΑ

Η αθλητική βία αποτελεί ένα πολύπλευρο και περίπλοκο κοινωνικό φαινόμενο. Αναφορικά με την κοινωνιολογική προσέγγιση του φαινομένου της αθλητικής βίας, υπάρχουν διαφορετικές ερμηνείες και επεξηγήσεις για τις αιτίες του εν λόγω φαινομένου από τους διάφορους μελετητές που ασχολήθηκαν διεξοδικά με το θέμα.

Ένας σημαντικός παράγοντας είναι η εμπορευματοποίηση του αθλητισμού, η οποία καλλιεργεί την επιδίωξη της νίκης με κάθε μέσο, οξύνει τον ανταγωνισμό και δυναμιτίζει το κλίμα των αθλητικών συναντήσεων. Γιατί η νίκη δίνει χρήμα και όχι μόνο χρήμα αλλά εξ υπνώνει και το γόητρο. Άλλος ένας παράγοντας που συμβάλλει στα επεισόδια βίας είναι η μερίδα του αθλητικού Τύπου που πολλές φορές εξάπτει το φανατισμό -άμεσα ή έμμεσα- με προκλητικά εμπρηστικά πρωτοσέλιδα. Ο σκανδαλοθηρικός και ο οπαδικός τύπος, ο οποίος σήμερα θέλει να προβάλει πάντα το αρνητικό, θέλει να απομονώνει και να βλέπει το θολό, το γκρίζο. Η ανοχή και η υπόθαλψη του φανατισμού, από τους παράγοντες που διοικούν τα σωματεία, οι συνεχείς και αναπόδεικτες καταγγελίες για ευνοϊκές ή εχθρικές διαιτησίες, έχουν δηλητηριάσει πλέον κάθε φίλαθλο που πηγαίνει στο γήπεδο. Σφόδρα

προκατειλημμένος προς το διαιτητή και με την πρώτη ευκαιρία θα τον αποδοκιμάσει. Πρώτα θα αποδοκιμάσει και μετά θα χαρεί τη νίκη της ομάδας του. (Μαυράκης, 2014)

Ένας ακόμα λόγος που προάγονται περιστατικά αθλητικής βίας και αυτός είναι η εφαρμογή των κανονισμών από τους οποίους διέπεται το κάθε άθλημα. Για παράδειγμα, τυχόν ακραία επιθετική ενέργεια εντός του αγωνιστικού χώρου ή αντιαθλητικό παιχνίδι, επιφέρουν σκληρή τιμωρία από τον διαιτητή. Παρόλα αυτά το γεγονός ότι οι περισσότεροι οπαδοί δεν γνωρίζουν τους κανονισμούς και το ότι οι προπονητές και οι παίκτες της ομάδας που τιμωρείται, παρότι τους γνωρίζουν, διαμαρτύρονται για την εφαρμογή τους όταν αφορούν την ομάδα τους, οδηγεί πολλές φορές σε βίαιες συγκρούσεις μεταξύ οπαδών στις κερκίδες αλλά και παικτών εντός του γηπέδου. Είναι γνωστό πως οι διαιτητές είναι και αυτοί άνθρωποι και κάνουν λάθη τα οποία κάποιες φορές είναι σκόπιμα για να διαμορφώσουν το αποτέλεσμα όμως τις περισσότερες φορές είναι απλά λάθος εκτιμήσεις. Οι διαιτητές δεν είναι οι υπαίτιοι για την επιθετικότητα μεταξύ των οπαδών των ομάδων, όμως και εκείνοι από τη πλευρά τους πρέπει να βελτιώσουν τις ψυχολογικές και οπτικές ικανότητές τους για να γίνει ένα βήμα προς τον κατευνασμό φαινομένων βίας (Mark, Bryant, Lehman, 1983).

Από τη πλευρά τους κάποιοι οπαδοί, κρύμμενοι μέσα στην ανωνυμία που κατοχυρώνει το πλήθος μέσα σε ένα στάδιο, προκαλούν επεισόδια βίας σε σημείο που σε οποιαδήποτε άλλη στιγμή της καθημερινότητάς τους δεν θα προκαλούσαν. Αυτό συμβαίνει διότι αποτελεί επιλογή τους να ασκήσουν βία στη συγκεκριμένη αθλητική δραστηριότητα χωρίς να γίνουν αντιληπτοί και καταδικαστέοι από τη κοινωνία μέσα στην οποία ζουν. Οι οπαδοί αυτοί, πολλές φορές, επηρεάζονται σημαντικά από αρνητικές ενέργειες ή συμπεριφορές προσώπων που πρωταγωνιστούν στο αθλητικό γεγονός. Τέτοιοι μπορεί να είναι οι παίκτες, οι προπονητές και οι υπεύθυνοι των ομάδων. Δεν είναι λίγες οι φορές, άλλωστε, που έχουν δημιουργηθεί επεισόδια στο χώρο των κερκίδων και στον αγωνιστικό χώρο από τέτοιου είδους συμπεριφορές (Τραυλός, 2000:55-56).

Επίσης, τα φαινόμενα βίας που παρατηρούνται στους αθλητικούς χώρους, οφείλονται και στον συνωστισμό που σημειώνεται στις κερκίδες σε αρκετές αθλητικές αναμετρήσεις, κυρίως όταν το διακύβευμα είναι κρίσιμο. Πολλές φορές, ιδιαίτερα στα ελληνικά γήπεδα, οπαδοί των ομάδων μετακινούνται από τη μία κερκίδα στην άλλη, γεγονός που θέτει σε κίνδυνο όχι μόνο τη διεξαγωγή του εκάστοτε αγώνα, αλλά και τη σωματική ακεραιότητα όλων των ανθρώπων που βρίσκονται στο γήπεδο (φιλάθλοι, δημοσιογράφοι, εργαζόμενοι, αθλητές κτλ.) (Baron & Richardson, 1994).

Η βία ανάμεσα στους οπαδούς αντίπαλων αθλητικών ομάδων, ειδικότερα των ποδοσφαιρικών, δεν είναι παρά ένα υποκατάστατο πραγματικών κοινωνικών και άλλων συγκρούσεων, το οποίο το καλλιεργεί και το εκμεταλλεύεται η κυρίαρχη εξουσία για να αποπροσανατολίζει και να εκτονώνει, σε ένα ακίνδυνο για την ίδια πεδίο, την σε βάρος της λαϊκή οργή. Πολύ συχνά, αποδίδεται στον αθλητισμό, ο ρόλος του παραγωγού της βίας. Ακόμη πιο συχνά διατυπώνεται, γενικά και αόριστα, ότι η βία είναι ένα γενικότερο κοινωνικό φαινόμενο που εμφανίζεται και στα γήπεδα, αποφεύγεται, όμως, να προσδιοριστούν οι γενεσιουργές αιτίες της, λες και αυτή αποτελεί ένα φυσικό φαινόμενο ανεξάρτητο από τις κυρίαρχες κοινωνικές σχέσεις. Στην πραγματικότητα ούτε ο Αθλητισμός είναι υπεύθυνος για τη βία ούτε η ύπαρξη αυτής στο χώρο του Αθλητισμού είναι ανεξάρτητη από το κυρίαρχο κεφαλαιοκρατικό τρόπο παραγωγής, ο οποίος τη καθιστά δεσπίζουσα τόσο στο οικονομικό όσο και στο πολιτικο-κρατικό επίπεδο (Πανούσης, 2010). Επομένως, μέσα σε αυτό το πλαίσιο όπου η βία γίνεται όπλο στα χέρια του οικονομικού και πολιτικού κατεστημένου για να επιτύχει τους σκοπούς του και να διατηρήσει την εξουσία του, δεν μπορεί η οπαδική βία να αντιμετωπίζεται ως κάτι περιέργο ή καινούργιο.

Αλλά και στο εσωτερικό των χωρών δεν είναι ο αθλητισμός υπεύθυνος για τη βία που εκδηλώνεται ανάμεσα στους οπαδούς. Αυτή οφείλεται συχνά σε κοινωνικές, πολιτικές ή

άλλες, πιο ουσιαστικές από τις αθλητικές, αντιπαραθέσεις ανάμεσα στους οπαδούς των ομάδων, οι οποίες είναι πολύ πιο σημαντικές από την καθυπό οπαδική αντιπαράθεση. Πέραν όμως από αυτού του επιπέδου τις αντιπαλότητες, οι οποίες μπορούν να οδηγήσουν και σε βίαιες αντιπαραθέσεις ανάμεσα σε φιλάθλους, υπάρχουν και άλλες κοινωνικού χαρακτήρα αιτίες που οδηγούν σε βίαιες αντιδράσεις και αντιπαλότητες.

Η βία που εκδηλώνεται στο χώρο του αθλητισμού είναι το αποτέλεσμα αποστέρησης, καταστάσεων αποκλεισμού, εκμετάλλευσης, ανασφάλειας, αυταρχισμού, πίεσης και άλλα που υφίστανται κυρίως οι νέοι των λαϊκών στρωμάτων. Στην πραγματικότητα πρόκειται για εκδηλώσεις απελπισίας απέναντι στις κοινωνικές ανισότητες, την οικονομική αβεβαιότητα, την ανεργία, το «μαύρο» μέλλον, κλπ., που αντιμετωπίζουν. Τέλος σημαντικό ρόλο της προσφυγής στο χουλιγκανισμό, και το καταστροφικό μηδενισμό που αυτός εμπεριέχει, παίζει η απογοήτευση των νέων από τις πολιτικές και συνδικαλιστικές δυνάμεις, οι οποίες αντί να στέκονται απέναντι στα προβλήματα των νέων, έχουν ενσωματωθεί στο σύστημα. (Πανούσης, 2010)

Ωστόσο, υπάρχουν και αρκετές θεωρίες που διατυπώθηκαν κατά καιρούς για την εξήγηση του φαινομένου της επιθετικότητας και ειδικότερα σε σχέση με το φαινόμενο του χουλιγκανισμού, έτσι ώστε, παρά τη μονομέρεια και το διαφορετικό τους υπόβαθρο, να είναι σε θέση, όλες μαζί αυτές οι θεωρίες, να μας εφοδιάσουν με πολύτιμη «πρώτη ύλη» για μια ολοκληρωμένη και σφαιρική προσέγγιση του προβλήματος.

Σε ένα ατομικό επίπεδο, η συμπεριφορά των ακραίων οπαδών μπορεί να ερευνηθεί κυρίως από την άποψη της αναπτυξιακής ψυχολογίας, με έμφαση στα ψυχολογικά χαρακτηριστικά των εφήβων (ιδιαίτερα των αγοριών), που επιζητούν, ως γνωστόν, την αίσθηση της δυνατής συγκίνησης, της σύγκρουσης, της αμφισβήτησης απέναντι στις Αρχές και της προσωπικής ανεξαρτησίας. Τα περισσότερα από τα χαρακτηριστικά αυτά είναι έκδηλα προπάντων στους εφήβους της εργατικής τάξης, για τους οποίους το πρότυπο της αρρενωπότητας, σύμφωνα με τις έρευνες του Eric Dunning και ακόμα νωρίτερα, της Chicago School, διαδραματίζει ένα σημαντικό ρόλο. Άλλες πλευρές που σχετίζονται με το ατομικό επίπεδο της έρευνας έχουν να κάνουν με τις διάφορες θεωρίες της επιθετικότητας που διατυπώθηκαν σε ψυχοαναλυτικό και συμπεριφορικό πλαίσιο. Το κρίσιμο σημείο εδώ είναι εάν η επιθετικότητα είναι εγγενής, σαν ένα είδος ενστίκτου ή εάν, αντίθετα, εκμανθάνεται μέσα από τη παρατήρηση και τις προσωπικές εμπειρίες.

Σε ευρύτερο επίπεδο, φαίνεται ότι εξίσου αν όχι και περισσότερο σημαντικές από ότι το ψυχολογικό υπόβαθρο ενός νεαρού ακραίου οπαδού, είναι οι επιδράσεις από το στενό του περιβάλλον, δηλαδή από την οικογένεια, το σχολείο και την εργασία, καθώς επίσης και από τις παρεές. Όπως παρατηρήθηκε στη βελγική έρευνα των Van Limbergen και Walgrave, οι ακραίοι οπαδοί συνήθως προέρχονται από διαλυμένες αν και όχι απαραίτητα φτωχές οικογένειες και δεν έχουν καλή επικοινωνία με τους γονείς τους, τους καθηγητές τους ή τους συμμαθητές τους. Ακόμη, στις περιπτώσεις εκείνες που εγκαταλείπουν το σχολείο -κάτι το οποίο συμβαίνει συχνά- δεν μπορούν εύκολα να βρουν μια σταθερή δουλειά ή αυτή που βρίσκουν είναι συνήθως ψυχολογικά καταπιεστική για αυτούς, χωρίς προοπτικές μέλλοντος. Τέλος, οι αναφορές των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης στη συμπεριφορά τους μπορούν να κάνουν τη κατάσταση χειρότερη, δημιουργώντας ένα κλίμα ηθικού πανικού. (Ελληνική Εταιρεία Ψυματολογίας, 2002:38-40).

Σε ένα διαφορετικό επίπεδο, η έρευνα πρέπει να εστιασθεί στη ψυχολογία του πλήθους και στους περιστασιακούς παράγοντες που σχετίζονται με τους αθλητικούς χώρους. Τα έργα του Γουστάβου Λεμπόν σχετικά με την ακαταμάχητη επιρροή του πλήθους στα άτομα (ομοιομορφία συναισθηματικών αντιδράσεων και διαμόρφωση κοινών απόλυτων στάσεων θετικού και αρνητικού χαρακτήρα απέναντι σε φίλους και εχθρούς) έχουν ακόμη και τώρα κλασική αξία. Μέσα στο πλαίσιο αυτό της ψυχολογίας του πλήθους, παρατηρείται μια

αίσθηση ανωνυμίας, μια τάση μιμητισμού και μια διάχυση της ευθύνης, η οποία σύμφωνα με τις επιστημόνσεις νεότερων συγγραφέων, μπορεί να οδηγήσει σε οχλαγωγία και επεισόδια.

Ακόμα, σύμφωνα με την προσέγγιση του Mann, η επιθετική και βίαιη στάση των φιλάθλων-οπαδών προέρχεται από παράγοντες που είναι συνυφασμένοι με την: απογοήτευση, παρανομία, διαμαρτυρία, αντιπαράθεση και εκφραστικότητα.

Η απογοήτευση δεν προέρχεται από την ήττα της ομάδας αλλά από παράγοντες που δεν έχουν άμεση σχέση με το αποτέλεσμα του αγώνα. Ο όρος απογοήτευση χρησιμοποιήθηκε από τον Mann για να προσδιορίσει τις εχθροπραξίες που προέχρονται από την απαγόρευση των οπαδών να εισέλθουν στο γήπεδο αν και έχουν κανονικό εισιτήριο, και την αντιλαμβανόμενη αδικία που σχετίζεται με την άποψη των οπαδών ότι το αποτέλεσμα του παιχνιδιού προκαθορίστηκε και διαμορφώθηκε από τις «εσκεμμένα» λανθασμένες αποφάσεις των διαιτητών.

Μια άλλη κατηγορία οπαδών που συμβάλλει στη δημιουργία αθλητικών εξεγέρσεων έχει σχέση με τη παρανομία. Οι εκδηλώσεις βίας δεν έχουν καμία σχέση με τα διαδραματιζόμενα στο γήπεδο ούτε με το αποτέλεσμα του αγώνα. Οι οπαδοί αυτής της κατηγορίας ενδιαφέρονται μόνο για τη δημιουργία επεισοδίων ενάντια στην εκάστοτε αρχή, τη καταστροφή ξένης παρουσίας και τον εκφοβισμό των αντιπάλων. Στην κατηγορία αυτή ανήκουν οι χούλιγκανς, οι οποίοι με τη παρουσία τους έχουν δημιουργήσει σοβαρά επεισόδια σε αρκετούς αγώνες.

Περαιτέρω, μερίδα οπαδών χρησιμοποιεί τα αθλητικά γεγονότα για να εκφράσει τη διαμαρτυρία του ενάντια στη πολιτική κατάσταση που επικρατεί σε κάποια χώρα ή να προάγουν συγκεκριμένες ιδεολογίες.

Σοβαρά επεισόδια βίας μπορούν να δημιουργηθούν από την αντιπαράθεση οπαδών που έχουν ιστορικό κακών σχέσεων. Για παράδειγμα, οι αγώνες μεταξύ Ολυμπιακού-Παναθηναϊκού χαρακτηρίζονται από υψηλό βαθμό αντιπαράθεσης.

Η βία των οπαδών που είναι συνυφασμένη με το άμεσο αποτέλεσμα του αγώνα ονομάζεται εκφραστική βία. Οι εκδηλώσεις βίας προέρχονται από την ευφορία των οπαδών λόγω της νίκης ή από το θυμό και τη κατάθλιψη λόγω της ήττας της ομάδας τους. Ο θυμός και η κατάθλιψη για το αρνητικό αποτέλεσμα του αγώνα απαιτεί άμεση αιτιολόγηση για την κακή απόδοση της ομάδας, η οποία μπορεί να αποδοθεί στην ανικανότητα των παικτών και του προπονητή. Σε καμία περίπτωση οι οπαδοί δεν θα αποδεχτούν την ανωτερότητα της άλλης ομάδας. Το αποτέλεσμα αυτού του σκεπτικού οδηγεί τις περισσότερες φορές σε εκδηλώσεις βίας που απευθύνονται σε έμψυχο (διαιτητές, προπονητές, παίκτες, οπαδούς της αντίπαλης ομάδας) και άψυχο υλικό (καταστροφή κτιριακών εγκαταστάσεων, αυτοκινήτων, διαφημιστικών πινακίδων κτλ.) (Mann, 1989).

3.5 ΑΘΛΗΤΙΚΗ ΒΙΑ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ

Η συμπεριφορά των οπαδών αποτέλεσε μεγάλο λόγο ανησυχίας σε ολόκληρη την Ευρώπη, ειδικά στη Γερμανία, την Ολλανδία, την Ιταλία και το Βέλγιο όπως επίσης και στο Ηνωμένο Βασίλειο. Σημαντικά επεισόδια σε ποδοσφαιρικούς αγώνες παρατηρήθηκαν επίσης στην Ελλάδα, την Τσεχία, την Δανία, την Αυστρία και την ανατολική Ευρώπη αλλά και στην λατινική Αμερική και αλλού. Συζητήσεις στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο αλλά σε επίπεδο εθνικών κυβερνήσεων σε πολλά κράτη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, έδειξαν ότι υπάρχει μια

αυξανόμενη αίσθηση εκνευρισμού λόγω της προφανής ανικανότητας να σταματήσει ή να αντιστραφεί η αντικοινωνική συμπεριφορά μιας μειοψηφίας φανατικών η οποία αποτελεί το πρόβλημα.

Τα δημοφιλή Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης στη Βρετανία, με τη μοναδική κλίση τους προς την υστερία και εντυπωσιασμό, κύρηξαν έναν πόλεμο στους «ανεγκέφαλους ταραξίες» και «σκουπίδια» όπως αποκαλούσαν αυτούς που βρίσκονταν στα γήπεδα στα μέσα της δεκαετίας του 1960. Η βίαιη και αντικοινωνική συμπεριφορά ανάμεσα σε οπαδούς αναφέρεται ως «ποδοσφαιρικός χουλιγκανισμός», ή μερικές φορές ως «αγγλική ασθένεια». Αυτοί ήταν οι δημοφιλέστεροι χαρακτηρισμοί που χρησιμοποιούνταν σαν ετικέτες από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης αλλά και από τους πολιτικούς για να σχολιάσουν της αποκλίνουσες συμπεριφορές που σχετίστηκαν με το αγγλικό ποδόσφαιρο από τη δεκαετία του 1960 και μετά. Στο παρακάτω υποκεφάλαιο παρουσιάζεται η έναρξη (χρονικά) του φαινομένου καθώς και οι λόγοι και αιτίες εμφάνισης του αλλά και η πορεία που ακολούθησε μέχρι σήμερα (Frosdick S.-Marsh P., 2005:16)

3.5.1 Η ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΧΟΥΛΙΓΚΑΝΙΣΜΟΥ

Ο Χουλιγκανισμός σχετίστηκε με το άθλημα το ποδοσφαίρου από την αρχή του. Τα πρώτα χρόνια του ποδοσφαίρου ως ένα επαγγελματικό άθλημα οι περίφημοι «σκληροπυρηνικοί» τακτικά παρουσίαζονταν να δημιουργούν προβλήματα σε αγώνες. Οι μεγαλύτερες αντιπαλότητες υπήρχαν, και υπάρχουν ακόμα, ανάμεσα σε ομάδες από την ίδια πόλη ή την ίδια ευρύτερη περιοχή. Το πρόβλημα σε ποδοσφαιρικούς αγώνες εντοπίζεται κιόλας από τον 19^ο αιώνα. Πέρα από της επιθέσεις τους στους αντίπαλους φιλάθλους, οι «σκληροπυρηνικοί» συνήθιζαν να επιτίθενται και σε παίκτες αλλά και προπονητές. Μετά από τη περίοδο αυτή και το πέρας των δύο παγκοσμίων πολέμων, το ποδόσφαιρο αντιμετωπίστηκε με μεγαλύτερο σεβασμό και η βία του πλήθους, παρόλο που δεν εξαλείφθηκε παντελώς, άρχισε να μειώνεται. (people.exeter.ac.uk, 2001)

Ο οπαδός μια ποδοσφαιρικής ομάδας στην δεκαετία του 1950 ή του 1960 έβλεπε το ποδοσφαιρικό γήπεδο σαν έναν μοναδικό κόσμο όπου γραφόταν μια άλλη ιστορία από αυτή που βίωνε καθημερινά ο ίδιος. Μια ιστορία στην οποία συμμετείχε, παρακολουθούσε και ζούσε. Η παρουσία του ήταν μέρος του παιχνιδιού. Η κουλτούρα του παιχνιδιού, των ομάδων και της εξέδρας διαμορφωνόταν από αυτόν. Η εργατική τάξη κάλυπτε πολύ μεγάλο μέρος της εξέδρας και φυσικά είχε πολύ μεγάλο μερίδιο σε αυτή τη κουλτούρα. Έτσι το παιχνίδι διαμορφωνόταν και μέσα από τις αξίες της (μαχητικότητα, δύναμη, πάθος, ένταση, σύγκρουση, αυτοθυσία κλπ). Ουσιαστικά η πρώτη βία του αθλήματος είχε δημιουργηθεί. Ήταν όμως μία βία ελεγχόμενη από τους κανόνες του παιχνιδιού αλλά και της εξέδρας.

Όμως σιγά-σιγά το ποδόσφαιρο εξαπλώθηκε και στις μεσαίες τάξεις. Και αυτές οι τάξεις έφεραν στις κερκίδες και τη δική τους κουλτούρα. Όμως η κουλτούρα της εργαστικής τάξης εξακολούθησε να είναι παρούσα. Σταδιακά οι αξίες και οι κώδικες άλλαξαν καθώς διαμορφωνόταν μια διαφορετική κοινωνία στην οποία οι μεσαίες τάξεις έδιναν πια το δικό τους βηματισμό ακόμα και στο εξελισσόμενο ποδόσφαιρο. Φυσικό ήταν μέσα σε ένα τέτοιο περιβάλλον οι κώδικες των νέων της εργατικής τάξης να γίνονται «περισσότερο εύθραυστοι και αόριστοι» (Μπασαντής Δ., Ζαχαρόπουλος Θ., 2008:77). Κάπου εκεί «ανάμεσα στο παραδοσιακό οπαδό και στον σύγχρονο καταναλωτή βάδισε ο χουλιγκαν του ποδοσφαίρου». (Μπασαντής Δ., 1985)

Μέσα από τη κοινωνική εξέλιξη που συντελέστηκε έχει αλλάξει και η κουλτούρα των οπαδών. Έχει όμως αλλάξει και η κουλτούρα των παικτών, των ομάδων και του παιχνιδιού. Η

παλιά βία, που προερχόταν από τη κουλτούρα της εργατικής τάξης, έτεινε να ελεγχθεί γύρω και μέσα στο γήπεδο με κοινωνικούς όρους. Σήμερα αυτό δεν είναι δυνατό αφού οι κοινωνικές τάξεις που πλαισιώνουν το ποδόσφαιρο έχουν άλλες μορφές συλλογικότητας και άλλες μορφές έκφρασης των ορίων.

Μια μερίδα νέων, που νιώθουν ξένοι ή εχθρικά προς τη σύγχρονη κοινωνία, βρίσκουν στα γήπεδα μια πρώτη μεταξύ τους κοινότητα τόσο στην υποστήριξη μιας ομάδας όσο και στις αντιπαλότητες που αναπτύσσουν οι κερκίδες. Εκεί αναγνωρίζουν και αποτυπώνουν κάποιες από τις κοινωνικές εντάσεις, τις κοινωνικές διακρίσεις, ενώ βρίσκουν τρόπους ταύτισης μέσα από τις αντιπαλότητες που αναπαράγονται. Τα παραπάνω αναδεικνύονται σε σύμβολα και σε σημάδια αναγνώρισης γύρω από τα οποία συγκλίνουν οι νεαροί οπαδοί. Και κάπου εκεί ανάμεσα στην αναζήτηση του «αυθεντικού», που θεωρούν πως έχει χαθεί, και στην άρνηση του καταναλωτικού μοντέλου συμπεριφοράς αρχίζει να ξευφεύγει η κατάσταση γύρω και μέσα στο γήπεδο.

Ο επιθετικός χούλιγκαν αναζητεί κάποια αρχέτυπα, τα οποία είτε έχουν χαθεί είτε δεν υπήρξαν ποτέ. Υπάρχουν όμως στη μυθολογία του αθλήματος. Μαζί με αυτά υπάρχουν και οι εξωτερικές κοινωνικές αιτίες που προκαλούν επιθετικότητα (για παράδειγμα η αδυναμία κατανόησης των ήσυχων θεατών των μεσαίων τάξεων από ορισμένες ομάδες νέων που έχουν έλλειψη κοινωνικών ευκαιριών, έλλειψη κοινωνικής αποδοχής, αδυναμία προσαρμογής κλπ.). Όλες αυτές οι αντιθέσεις που αναπαράγονται στις εξέδρες και γύρω από το ποδόσφαιρο οδηγούν συχνά σε επιθετική ομαδοποίηση και σε ακραίες συμπεριφορές. Ο χώρος του ποδοσφαίρου προσφέρεται για τέτοια μαζικά φαινόμενα, καθώς υπάρχει ένταση, συλλογικότητα, ομαδικές αντιπαλότητες, διαφορετικά αξιακά συστήματα. Συνεπώς προσφέρεται για συσπείρωση και έκφραση ομαδικών φαινομένων που συχνά καταλήγουν και στην άμετρη βία μέσα από μια «νοσταλγική» αναζήτηση παλιών μύθων και αξιών. Ο χούλιγκαν φυσικά με τη βία δεν επαναφέρει ό,τι χάθηκε. Γιατί ό,τι χάθηκε ανήκε σε μιαν άλλη κοινωνία και σε μιαν άλλη εποχή. Η βία των χούλιγκαν δεν κάνει τίποτε άλλο παρά να καταστρέφει το σύγχρονο ποδόσφαιρο και γενικότερα τον αθλητισμό.

Σήμερα οι βίαιοι οπαδοί, έχουν ευρύτερη κοινωνική εκπροσώπηση και σε πολλές περιπτώσεις δεν είναι τόσο ενοποιημένη κοινωνικά. Με δεδομένες τις μεγάλες αλλαγές που έχουν συμβεί και στις εργατικές τάξεις οι δεσμοί των μελών τους έχουν γίνει περισσότερο «εύθραστοι». Έτσι οι αναστολές στη βία είναι πλέον πολύ λιγότερες σε σχέση με όσες είχαν οι παλιοί βίαιοι οπαδοί, οι οποίοι είχαν όλες τις κοινωνικές αναστολές της κοινωνικής ομάδας από την οποία προέρχονταν (άγραφοι κώδικες τιμής κλπ). Να γιατί τα σημερινά φαινόμενα βίας συχνά παίρνουν ανεξέλεγκτο χαρακτήρα καταλήγοντας ακόμα και σε φόνους αντιπάλων οπαδών.

Η βία της κοινωνίας περνά εύκολα στο ποδόσφαιρο. Ίσως, γιατί το ποδόσφαιρο, περισσότερο από κάθε άλλο συλλογικό και λαϊκό άθλημα, έχει την ικανότητα να αναπαράγει στοιχεία της κουλτούρας της κοινωνίας.

Είναι χαρακτηριστικό πως, σε αντίθεση με το ποδόσφαιρο, στα άλλα σπόρ ο χουλιγκανισμός έχει περιορισμένη θέση (για τη χώρα μας θα αναφερθούμε σε επόμενο κεφάλαιο). Ο λόγος είναι η διαφορετικές πολιτισμικές καταβολές των άλλων αθλημάτων. Οι θεατές των υπόλοιπων αθλημάτων, στη πλειοψηφία τους προέρχονται από τις μεσαίες τάξεις. Τη πολιτισμική διαφορά των σπορ τη διακρίνουμε πολύ καλύτερα στο άθλημα του μπάσκετ. Το μπάσκετ είναι ένα παιχνίδι ομαδικό που έχει με τον ένα ή τον άλλο τρόπο κοινά χαρακτηριστικά με το ποδόσφαιρο και που εύκολα ομαδοποιεί τη κουλτούρα της εξέδρας γύρω από πολιτισμικές αναφορές και αρχέτυπα (συμβολισμοί, χρώματα, εντάσεις, έξαψη από απροσδόκητες ανατροπές κλπ). Όμως στο μπάσκετ ακόμα και οι πλέον αντιαθλητικές ενέργειες και συγκρούσεις που έχουν συμβεί στο κορυφαίο πρωτάθλημα του κόσμου, το αμερικανικό NBA, ελάχιστα έχουν επηρεάσει τις δεκάδες χιλιάδες που παρακολουθούν κάθε

αγώνα του στις εξέδρες. Το ίδιο συμβαίνει με το συγκεκριμένο άθλημα και στην Ευρώπη ακόμα και σε χώρες που παραδοσιακά ταλαιπωρούνται από τη βία του χουλιγκανισμού όσων αφορά το ποδόσφαιρο.

Το πρόβλημα του χουλιγκανισμού στο ποδόσφαιρο δεν είναι φαινόμενο που εμφανίζεται μόνο σε μερικές χώρες. Στην εποχή της παγκοσμιοποίησης η βία γίνεται διεθνής και πλήττει όλες τις χώρες. Το φαινόμενο του χουλιγκανισμού εξελίχθηκε σταδιακά. Εμφανίστηκε στην Αγγλία στα τέλη της δεκαετίας του 1960, αλλά πολύ γρήγορα έκανε την εμφάνισή του και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Στη δεκαετία του 1980 το φαινόμενο επεκτάθηκε στην Ολλανδία, στη Δυτική Γερμανία, στην Ιταλία, στην Ουγγαρία και στη Γαλλία.

Σε όλο το κόσμο το φαινόμενο του χουλιγκανισμού καταδικάζεται ενώ παίρνονται αυστηρά μέτρα πρόληψης, περιστολής και καταστολής του γιατί πλήττει τόσο το ποδόσφαιρο όσο και την κοινωνία μέσα στην οποία αναπτύσσεται. Μερικές φορές τα μέτρα είναι πολύ αυστηρά. Ενδεικτική είναι η αυστηρότητα της βρετανικής κυβέρνησης που το 1985, μετά τα γεγονότα του Χέυζελ (θα αναφερθούμε για το συγκεκριμένο γεγονός σε επόμενο κεφάλαιο), αγνόησε το όποιο πολιτικό κόστος και απαγόρευσε επ' αόριστο τη συμμετοχή όλων των αγγλικών συλλόγων στις ευρωπαϊκές διοργανώσεις (1985-1990). Η αυστηρότατη ποινή που ξεπέρασε κάθε ποινή της UEFA συνέβαλλε τόσο στο περιορισμό του χουλιγκανισμού στα αγγλικά γήπεδα, ενώ μακροχρόνια αποκόμισε και πολιτικό όφελος στη τότε πρωθυπουργό, Μάργκαρετ Θάτσερ, η οποία, με αποκλεισμένες όλες τις αγγλικές ομάδες από τις ευρωπαϊκές διοργανώσεις, κέρδισε πανηγυρικά τις εκλογές του 1987.(Μπασαντής Δ., Ζαχαρόπουλος Θ.,2008:78-84)

3.6 ΑΘΛΗΤΙΚΗ ΒΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Το φαινόμενο της βίας στα γήπεδα και του χουλιγκανισμού στη χώρα μας είναι σχετικά πρόσφατο (σε σχέση πάντα με το εξωτερικό). Η πρόκληση βίας στα γήπεδα ήταν μια φράση άγνωστη πριν από τα τέλη της δεκαετίας του 1970. Παρά το γεγονός ότι το παιχνίδι ήταν πιο σκληρό τότε και λιγότερο τεχνικό, οι αντιφρονούντες οπαδοί σπάνια ασκούσαν σωματική βία σε βάρος των άλλων οπαδών και η αστυνομική παρουσία στους αγωνιστικούς χώρους ήταν πολύ μικρότερη από σήμερα ενώ και οι επιθέσεις των οπαδών προς αυτήν ήταν ανήκουστες.(Ζαϊμάκης Γ., 2005:15)

Τα συνθήματα που ακούγονταν στις κερκίδες είχαν χιουμοριστική διάθεση και στόχευαν στην υποβάθμιση της παρουσίας των αντίπαλων οπαδών στο γήπεδο και όχι την ακραία προσβολή τους μέσω χυδαίων ύβρεων ακόμα και για τις μάνες του καθενός. Επίσης δεν υπήρχαν αντεθνικά συνθήματα των ημερών μας όπως «Τούρκοι» και «Βούλγαροι». Ακόμα, η ρίψεις αντικειμένων και η παρουσία συνδέσμων φανατικών οπαδών ήταν φαινόμενα επίσης άγνωστα.(Παπαγεωργίου, 1998:50-51,56). Στα παρακάτω υποκεφάλαια (3.7.1, 3.7.2) παρουσιάσαμε την εξελικτική πορεία του φαινομένου στη χώρα μας, από τις αιτίες εμφάνισής του, την αντιμετώπιση που έτυχε από τους αρμόδιους, έως και τους λόγους που συντηρείται μέχρι και σήμερα.

3.6.1 ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΧΟΥΛΙΓΚΑΝΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Η εμφάνιση της βίας στα ελληνικά γήπεδα και των επεισοδίων μεταξύ φανατικών οπαδών ξεκίνησε στα τέλη της δεκαετίας του 1970, περίοδος κατά την οποία το ποδόσφαιρο έγινε επαγγελματικό άθλημα στη χώρα μας. Από τότε και μέχρι σήμερα αποτελεί σαν φαινόμενο μια ανοιχτή πλήγη για την ελληνική κοινωνία. Στις αρχές τις δεκαετίας του 1980 επήλθαν μεγάλες αλλαγές στο χώρο του ποδοσφαίρου, καθώς τα ποδοσφαιρικά σωματεία μετατράπηκαν σε επαγγελματικές οργανώσεις (ΠΑΕ). Αυτό το γεγονός μοιραία έφερε την κατακόρυφη αύξηση των επενδύσεων στο άθλημα που πραγματοποιήθηκαν από επώνυμους επιχειρηματίες και εφοπλιστές της εποχής. (Παπαγεωργίου, 1998:39,55)

Την περίοδο αυτή παρατηρούνται αλλαγές συμπεριφοράς των οπαδών στα γήπεδα με οργανωμένες εκδρομές σε εκτός έδρας παιχνίδια, καταστροφές καταστημάτων, χρήση αλκοόλ και ναρκωτικών ουσιών και χρήση σωματικής βίας. Όλα αυτά στο πλαίσιο μιας καταφανέστατης «αντιγραφής» προτύπων που εισήχθησαν από το εξωτερικό.

Η εμπορευματοποίηση του αθλήματος και η ενίσχυση του ανταγωνισμού ανάμεσα στις ΠΑΕ συνέβαλε πολύ στην εξάπλωση του φαινομένου. Το ίδιο και η δημιουργία συνδέσμων οργανωμένων οπαδών των μεγάλων κυρίως συλλόγων, όχι μόνο στην περιοχή ίδρυσης και καταβολής του εκάστοτε συλλόγου, αλλά και σε ολόκληρη την ελληνική επικράτεια με τη χρηματική συμβολή της ΠΑΕ η οποία ήθελε να ενισχύσει τη δυναμική των οπαδών της. (Ζαϊμάκης Γ., 2005:16)

Στην Ελλάδα το φαινόμενο του χουλιγκανισμού αντιμετωπίστηκε επιφανειακά από τους υπεύθυνους διεξαγωγής του ελληνικού πρωταθλήματος και τους συλλόγους, ενώ η πολιτεία απέφυγε να πάρει τα απαιτούμενα μέτρα υπό το φόβο του πολιτικού κόστους. Με αυτό το τρόπο φτάσαμε στη ραγδαία μείωση των θεατών στα γήπεδα και τη γενικότερη απαξίωση των αθλημάτων, καθώς δεν υπήρξε ποτέ καμία πρόληψη ούτε και προσπάθεια καταστολής του φαινομένου. Αυτή η αδιαφορία κράτους και διοργανωτών έφερε δυστυχώς και την εξάπλωση της βίας και του χουλιγκανισμού και στα υπόλοιπα αθλήματα, τα οποία ποτέ μέχρι τότε δεν είχαν αποτελέσει πεδία συγκρούσεων και οπαδικών αντιπαλοτήτων.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι το μπάσκετ το οποίο αρχικά, λόγω διαφορετικής οργάνωσης και διαχείρισης του αθλήματος είχε αφήρηση κυρίως στη μεσαία τάξη κάτι που περιόρισε στο ελάχιστο τα φαινόμενα βίας. Από τη δεκαετία του 1980 όμως και μετά, άρχισε να διευρύνεται η κοινωνική του βάση με αποτέλεσμα να κάνουν την εμφάνιση τους βίαιες συμπεριφορές. Ειδικότερα, μετά τις επιτυχίες σε εθνικό επίπεδο τη δεκαετία του 1980 (1987,1989) το μπάσκετ προσέλκυσε πολύ περισσότερους φιλάθλους και οπαδούς από ότι τη προηγούμενη περίοδο, ίσως και λόγω έλλειψης ανάλογων επιτυχιών στο ποδόσφαιρο. Τότε παρατηρήθηκε το γεγονός ότι οι οπαδοί-χούλιγκαν που δρούσαν στο ποδόσφαιρο «μετέφεραν» το πρόβλημα και στο χώρο του μπάσκετ το οποίο «ποδοσφαιροποιήθηκε» εντελώς και από τότε περνάει και αυτό μεγάλη κρίση.

Ο χουλιγκανισμός έγινε ο λόγος να υπάρξουν ακόμα και δολοφονίες μεταξύ αντίπαλων οπαδών είτε με τα γνωστά «ραντεβού» σε προαποφασισμένα (και από τις δύο πλευρές) μέρη, είτε με βίαιες συμπλοκές εντός αθλητικών χώρων. (Μπασαντής Δ., Ζαχαρόπουλος Θ., 2008:84-85)

Φτάνοντας στο σήμερα διαπιστώνεται μια εξέλιξη του φαινομένου που δεν έχει να κάνει μόνο με τη πρόκληση βίαιων επεισοδίων στους αθλητικούς χώρους ή έξω από αυτούς. Σήμερα παρατηρείται ουσιαστικά μίσθωση των χούλιγκαν για να «διεκπαιρώνουν» διάφορες βρώμικες δουλειές, οι οποίες πολλές φορές αποτελούν και εγκληματικές ενέργειες. Δυστυχώς

στις μέρες μας ο χουλιγκανισμός οργανώνεται από ομάδες ατόμων και για συγκεκριμένους λόγους που στη πλειοψηφία τους δεν έχουν σχέση με κάποιο αθλητικό γεγονός.

Κατά βάση, τα θύματα αυτής της ανεξέλεγκτης βίας είναι κάποιες φορές τα μέλη αντίπαλων οργανωμένων οπαδών, άλλες φορές οποιοσδήποτε φίλαθλος ή και περαστικός που δεν έχει καμία σχέση ή πρόθεση να συμμετάσχει, και άλλες μια συγκεκριμένη ομάδα που τιμωρείται και πληρώνει χρηματικά πρόστιμα. Ουσιαστικά όμως, ο μεγάλος χαμένος της υπόθεσης είναι η ίδια η ελληνική κοινωνία και οι αγνοί φίλαθλοί της οι οποίοι έχουν έμμεσα εκδιωχθεί από τα γήπεδα και στερούνται την απόλαυση του αθλητικού γεγονότος. Αυτό γιατί οι φανατικοί, ακραίοι οπαδοί των προηγούμενων ετών, έχουν αντικατασταθεί από τους εγκληματίες και μπαχαλάκιδες, από κουκουλοφόρους και συμμορίες που δρουν ανεξέλεγκτοι εντός και εκτός αγωνιστικών χώρων. (Πανούσης Γ., 2011)

Επίσης, οι σύνδεσμοι των οπαδών ουσιαστικά έχουν μετατραπεί σε «γιάφκες» αφού εμπεριέχουν κανονικά οπλοστάσια μέσα στα κτίρια που εδρεύουν. (Μώρος Αργ., 2010) Το οποιοδήποτε συνταγματικά ή και ηθικά δικαίωμα του πολίτη-φίλαθλου στον αθλητισμό έχει καταπατηθεί από την ανάγκη του συστήματος να κερδοφορήσει και να αυξήσει την εξουσία του. Και το έχει πετύχει με την αρωγή του υποκόσμου και του οργανωμένου εγκλήματος.

Τα κυκλώματα της διαφθοράς που επιβιώνουν και τροφοδοτούνται μέσα από τον αθλητισμό, χέρι χέρι με το οργανωμένο έγκλημα, διώχνουν ακόμα και παράγοντες που θα ήθελαν να ασχοληθούν και να επενδύσουν χωρίς σκιάς στις ομάδες. (Πανούσης Γ., 2011) Οι ΠΑΕ/ΚΑΕ και οι πρόεδροί τους έχουν οικονομικό όφελος από την «ενασχόλησή» τους με τον εκάστοτε σύλλογο, όπως την δυνατότητα να παίρνουν εργολαβίες και άλλα δημόσια έργα. (Τρίαντης Γ., 2011) Αυτές οι ΠΑΕ/ΚΑΕ έχουν δημιουργήσει «ιδιωτικούς στρατούς» για να λειτουργούν ως μοχλός πίεσης στην εκάστοτε κυβέρνηση.

Το φαινόμενο της τυφλής βίας και του χουλιγκανισμού λοιπόν, μπορούμε να πούμε ότι αποτελείται από τρεις συνιστώσες. Το οργανωμένο έγκλημα, τους μπαχαλάκιδες-τρομοκράτες που καταστρέφουν τα πάντα και τους πληρωμένους «προεδρικούς» ιδιωτικούς στρατούς. (Πανούσης Γ., 2011)

3.6.2 ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟΙ ΟΠΑΔΟΙ ΚΑΙ ΣΥΝΔΕΣΜΟΙ

Οι οργανωμένοι οπαδοί (συνδεσμίτες) είναι κυρίως άτομα νεαρά ηλικίας από 18-30 ετών. Είναι οι πιο «αφοσιωμένοι» οπαδοί της εκάστοτε ομάδας που υποστηρίζουν και την ακολουθούν και στα εκτός έδρας παιχνίδια που δίνει φέροντας το όνομα της θύρας από την οποία παρακολουθούν και τους εντός έδρας αγώνες της. Οι σκληροπυρηνικοί αυτοί οπαδοί διακρίνονται από όλους τους υπόλοιπους οπαδούς, τους οποίους υποτιμούν επειδή τάχα δεν είναι «μάχιμοι» για να υπερασπιστούν την ομάδα τους και τους αποκαλούν «γυναικόπαιδα». Προφανώς η «υπεράσπιση» αυτή περιλαμβάνει βίαιες συγκρούσεις στις οποίες οι οργανωμένοι θεωρούν πως ο κάθε σωστός οπαδός θα έπρεπε να συμμετέχει.

Οι συγκεκριμένοι οπαδοί χαρακτηρίζονται από μια μεγάλη διάθεση για ιεραρχία η οποία επιβάλλει την ύπαρξη «αρχηγών» μέσα στους συνδέσμους των οποίων ο ρόλος διαχωρίζεται από αυτόν του απλού συνδεσμίτη. Οι ιεραρχίες και οι σχέσεις μέσα στους συνδέσμους ορίζονται πολλές φορές και υπό την αιγίδα της ομάδας. Η φήμη των αρχηγών δεν καθορίζεται από τα αποτελέσματα των αγώνων αλλά από τη στάση που κρατάνε αυτοί στα δρώμενα που λαμβάνουν χώρα εντός αλλά και εκτός γηπέδων.

Η επαγγελματικοποίηση του αθλητισμού και τα συμφέροντα που αναπτύχθηκαν μέσω αυτής της εξέλιξης δυστυχώς επέφεραν την αλλοίωση του φίλαθλου-οπαδού των προηγούμενων ετών. Αυτή η αλλοίωση επικυρώθηκε από το γεγονός ότι πλέον οι

περισσότεροι οπαδοί επιζητούν αποκλειστικά την επικράτηση επί του αντιπάλου με κάθε μέσο (θεμιτό ή αθέμιτο), είτε μιλάμε για καθαρά αγωνιστικό περιεχόμενο, είτε μιλάμε για εξωαγωνιστικό, όπως παρασκηνιακή επιβολή ή οπαδική επιβολή (που φυσικά περιλαμβάνει άσκηση βίας).

Επίσης, οι τα ηγετικά στελέχη των συνδέσμων, που συχνά είναι πρωταγωνιστές σε επεισόδια βίας, διατηρούν στενές ή και φιλικές επαφές με τους προέδρους των ομάδων τους, τους οποίους ενίοτε γνωρίζουν και προσωπικά. Η σχέσεις αυτές φυσικά είναι καθαρά συμφεροντολογικού χαρακτήρα. Οι οργανωμένοι σε συνδέσμους οπαδοί έχουν προτεραιότητα όσων αφορά τα εισιτήρια των αγώνων τα οποία βέβαια αγοράζουν και σε πολύ χαμηλότερη τιμή σε σχέση με όλους τους υπόλοιπους οπαδούς. Ακόμα, απολαμβάνουν την νομική προστασία και το κύρος που μπορούν να τους παρέχουν οι πρόεδροι των ομάδων, όταν θα συλληφθούν λόγω συμμετοχής τους σε βίαιες συμπλοκές. Από τη πλευρά τους, οι ΠΑΕ και τα στελέχη τους, διευκολύνονται με το να συντηρούν ένα πυρήνα φανατικών οπαδών που ακολουθούν παντού την ομάδα. Αυτό διότι θέλουν να τον χρησιμοποιούν σαν μοχλό πίεσης μεταξύ του ανταγωνισμού τους με αντίπαλες ΠΑΕ αλλά και στο γενικότερο πλαίσιο των σχέσεων που διατηρούν με την Πολιτεία και την εκάστοτε κυβέρνηση.

Είναι βέβαιο πως οι ΠΑΕ και τα ηγετικά στελέχη τους διατηρούν κυρίως σχέσεις με τους διακεκριμένους οπαδούς και τα ηγετικά στελέχη των συνδέσμων τα οποία όμως δεν είναι δυνατόν να ελέγξουν όλα τα μέλη των οργανωμένων οπαδών και τις σχέσεις που διαμορφώνονται μεταξύ τους και μεταξύ των αντίπαλων συνδέσμων οργανωμένων οπαδών.

Για παράδειγμα, ακόμα και στη περίπτωση που κάποια ηγετικά στελέχη αποφασίσουν να κρατήσουν μια στάση πιο συγκρατημένη και να προπαθούν να αποτρέψουν φαινόμενα βίας, αυτά θα προκληθούν έτσι και αλλιώς από άλλα μέλη και θα πυροδοτηθεί η σύγκρουση εντός ή εκτός γηπέδου ανάμεσα στα αντίπαλα «στρατόπεδα». Αυτό συμβαίνει γιατί στο μυαλό των απλών μελών των συνδέσμων, υπέρτατες αξίες είναι το κύρος και η τιμή τους (λογικό, αφού έχουμε να κάνουμε με περιθωριοποιημένα άτομα), αξίες οι οποίες έχουν υπερκεράσει την ιεραρχική δομή της ομάδας ανθρώπων που έχουν συγκροτήσει και αποτελούν συμμετοχοί σε αυτή.

Τέλος πρέπει να αναφερθεί το γεγονός ότι οι θέση και η σταθερότητα των ηγετικών στελεχών των συνδέσμων περιβάλλονται από ένα συνεχές πλαίσιο ανταγωνισμού και διαρκούς επιβεβαίωσης τόσο ανάμεσα στους ημετέρους οπαδούς και απλούς συνδεσμίτες, όσο και ανάμεσα σε ηγετικά στελέχη αντίπαλων συνδέσμων. Ειδικά το κύρος και η τιμή ανάμεσα σε ομοϊδεάτες οπαδούς πρέπει να μένει αναλλοίωτο καθώς υπάρχει συνεχές ενδιαφέρον για διαδοχή στην «ηγεσία».

Έτσι, είναι πολύ δύσκολο τα ηγετικά στελέχη να αρνηθούν τυχόν συμμετοχή σε πράξεις βίας με αντίπαλους οπαδούς, ειδικά όταν οι δεύτεροι έχουν προκαλέσει τους πρώτους σε συνάντηση για να λύσουν τις διαφορές τους. Αν το έπραταν θα κατηγορούνταν ευθέως από τους υπόλοιπους οργανωμένους ως δειλοί και ανάξιοι να απολαμβάνουν τα ηγετικά προνόμια. (Ζαϊμάκης-Φουρναράκη, 2016:346-351)

4 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΜΜΕ ΣΤΗΝ ΑΘΛΗΤΙΚΗ ΒΙΑ

Κατά το πέρας των ετών παρατηρείται έντονη αλληλεπίδραση μεταξύ του αθλητισμού και των ΜΜΕ και αυτό οφείλεται στο ότι ο αθλητισμός τροφοδοτεί τα ΜΜΕ με αθλητικά γεγονότα τα οποία προσελκύουν τους αναγνώστες ή θεατές και στο ότι ο αθλητισμός αναπτύχθηκε ραγδαία τα τελευταία χρόνια λόγω της αυξανόμενης προβολής του από τα ΜΜΕ. Γνωρίζουμε ότι η παρουσία του αθλητισμού σε έντυπα καθώς και σε ηλεκτρονικά μέσα ενημέρωσης είναι πολύ μεγάλη λόγω του γεγονότος ότι τα μέσα που είναι εξειδικευμένα στον αθλητισμό αυξάνονται συνεχώς, ασκώντας όλο και εντονότερη επιρροή στο κοινό τους. Επιπλέον, ακόμη και τα «γενικά» μέσα που ασχολούνται με τη πολιτική εμπεριέχουν στην ύλη τους άρθρα που αναλύουν και σχολιάζουν την αθλητική επικαιρότητα.

Επίσης, λόγω της εμφάνισης της δορυφορικής τηλεόρασης ο αθλητισμός πλέον, προβάλλεται σε παγκόσμιο επίπεδο. Συγκεκριμένα, στις αθλητικές διοργανώσεις μεταξύ εθνικών ομάδων ή ομάδων μεταξύ διαφορετικών χωρών αλλά και ηπείρων, δίνεται όλο και περισσότερη προτεραιότητα από τις ομοσπονδίες όλων των αθλημάτων ενώ και οι τοπικές αθλητικές συναντήσεις γίνονται πλέον προσιτές διαμέσου της δορυφορικής τηλεόρασης και γνωστές σε όλα τα μέρη της γης.

Βέβαια η αλληλεπίδραση αθλητισμού και ΜΜΕ έχει πρωταρχικά οικονομικό χαρακτήρα. Αυτός ο χαρακτήρας είναι που επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό τον ουσιαστικό ρόλο και το περιεχόμενό τους. Δηλαδή τα ΜΜΕ τροφοδοτούνται οικονομικά από τον αθλητισμό αλλά και διαθέτουν μεγάλα χρηματικά ποσά, τεχνολογικό εξοπλισμό και ανθρώπινο δυναμικό, προκειμένου να καλύψουν τα διάφορα αθλητικά γεγονότα. Επιπροσθέτως, τα ΜΜΕ βοηθούν οικονομικά και αναπτύσσουν εμπορικά μεγάλες αθλητικές συναντήσεις.

Τα ΜΜΕ συμπεριλαμβάνουν στην ύλη τους ή στα προγράμματά τους, όλο και περισσότερα αθλητικά άρθρα και αθλητικές εκπομπές ενώ παράλληλα επιβάλλουν στον αθλητισμό τούς δικούς τους κανόνες. Πιο συγκεκριμένα, ο τρόπος παρουσίασης των αθλητικών γεγονότων προσαρμόζεται στις προτιμήσεις και τις ανάγκες των ΜΜΕ.

Ανακεφαλαιώνοντας, επειδή τα ΜΜΕ στη καθημερινή τους μάχη για πληροφόρηση διαχειρίζονται μεγάλα χρηματικά κονδύλια, ενδιαφέρονται και για την εμπορική πλευρά των θεμάτων που παρουσιάζουν, γεγονός που συμβαίνει και με τον αθλητισμό. Όμως πολύ συχνά παρατηρείται από τα ΜΜΕ, στην προσπάθειά τους για περισσότερα κέρδη, μια τάση να τηρούν μια υπερβολική στάση και να συντηρούν τις αντιπαλότητες και επιθετικότητες που προϋπάρχουν στον επαγγελματικό αθλητισμό με αποτέλεσμα την όξυνση φαινομένων αθλητικής βίας (Κάλφας, 2013:9-11).

4.1 ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ ΚΑΙ ΕΠΙΘΕΤΙΚΟΤΗΤΑ

Η τηλεόραση ως παράγοντας κοινωνικοποίησης εκτός από τη θετική προσφορά της, έχει κατηγορηθεί για τις αρνητικές επιδράσεις που ασκεί στον άνθρωπο και είναι πραγματικά βλαπτική η επίδραση της, όταν δεν τηρούνται ορισμένες προϋποθέσεις εφόσον απευθύνεται σε παιδιά και εφήβους, οι οποίοι δεν έχουν ακόμη ολοκληρώσει την κοινωνικοπολιτιστική τους προσωπικότητα, δεν έχουν ακόμα διαμορφώσει σταθερές στάσεις και πεποιθήσεις για να αντιλαμβάνονται τα μηνύματά της.

Από την ίδια την φύση της η τηλεόραση δεν επιτρέπει το διάλογο μαζί της. Απαιτεί ολόκληρη την προσοχή των τηλεθεατών και επηρεάζει αρνητικά την επικοινωνία τους. Η

συζήτηση μεταξύ των μελών της οικογένειας παραχωρεί τη θέση της στο μονόλογο της τηλεοπτικής οθόνης. Οδηγεί έτσι τον τηλεθεατή στην παθητική κατανάλωση των μηνυμάτων της, προωθεί την παθητικότητα και αποθαρρύνει τη δημιουργικότητα.

Επίσης, με το περιεχόμενο των προγραμμάτων και των διαφημιστικών μηνυμάτων της δημιουργεί πολλές φορές στο παιδί πλαστές ανάγκες που το μετατρέπουν σε αχόρταγο καταναλωτή προϊόντων συχνά περιττών και ιδεών αμφίβολης αξίας.

Ακόμη, η τηλεόραση έχει ενοχοποιηθεί ότι αυξάνει την επιθετικότητα-βία του παιδιού. Υπάρχει μια ευαίσθητη περίοδος πριν από την ηλικία των 8 ετών, όπου τα παιδιά υφίστανται μακροχρόνιες συνέπειες καλλιέργειας επιθετικών τρόπων συμπεριφοράς από την παρακολούθηση βίαιων τηλεοπτικών προγραμμάτων.

Ο χρόνος παρακολούθησης της μικρής οθόνης παίζει σημαντικό ρόλο στο βαθμό της αρνητικής επιρροής που αυτή ασκεί στα παιδιά. Το γεγονός ότι το παιδικό πρόγραμμα σε καθημερινή βάση είναι περιορισμένης διάρκειας, σε συνάρτηση με το χρόνο παρακολούθησης της τηλεόρασης από τα παιδιά οδηγεί στο συμπέρασμα, ότι οι μικροί τηλεθεατές αφιερώνουν αρκετό χρόνο στην παρακολούθηση προγραμμάτων για μεγάλους εκτός από το παιδικό πρόγραμμα που απευθύνεται σε αυτά.

Ακόμη, τα μικρά παιδιά είναι ιδιαίτερα ευάλωτα στα τηλεοπτικά μηνύματα, καθώς δεν μπορούν να διακρίνουν τα όρια μεταξύ φανταστικού και πραγματικού και θεωρούν πραγματικότητα ότι βλέπουν στην τηλεοπτική οθόνη. Τέλος, τα παιδιά με τις μιμητικές τους προδιαθέσεις χρησιμοποιούν την προβαλλόμενη επιθετική συμπεριφορά των ενηλίκων ως μοντέλο για τη δική τους συμπεριφορά, έτσι όταν οι τηλεοπτικοί ήρωες διαπράττουν αδικίες με βίαια μέσα, τα παιδιά τηλεθεατές μαθαίνουν ότι η βία είναι ένας αποδεκτός από την κοινωνία τρόπος για τη διευθέτηση διενέξεων (Βουϊδάσκης Β., 1992).

Η επιθετικότητα και η άσκηση βίας είναι φαινόμενα που αναπτύσσονται με ραγδαίους ρυθμούς σε ολόκληρο τον πλανήτη. Αυτό κάνει επιτακτική την ανάγκη της παρέμβασης της Πολιτείας για την καταπολέμησή τους αλλιώς ίσως κάποια στιγμή να είναι πολύ αργά για να αντιστραφεί η κατάσταση. Εδώ και αρκετά χρόνια έχουν διεξαχθεί έρευνες ανά τον κόσμο που όλες συμφωνούν στο γεγονός πως η τηλεόραση βλάπτει κυρίως τα παιδιά. Η ασυδοσία στη παρακολούθηση τηλεοπτικών προγραμμάτων στη παιδική ηλικία φέρνει την υιοθέτηση αντικοινωνικών συμπεριφορών και διαμόρφωση λάθος προτύπων. (Παπαγεωργίου, 1999) Είναι χαρακτηριστικό πως ο σύγχρονος άνθρωπος, στη διάρκεια των πρώτων 18 χρόνων της ζωής του, ξοδεύει περισσότερο χρόνο μπροστά στη τηλεόραση παρά χρόνο για το σχολείο. (Myers, 1998)

4.2 ΜΜΕ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΚΗ ΒΙΑ

Η απαρχή του σημερινού τρόπου κάλυψης της οπαδικής βίας τοποθετείται στα μέσα της δεκαετίας του 1950 στο εξωτερικό και ειδικότερα στη Βρετανία. Εκείνη την εποχή υπήρχε διάχυτος ο φόβος της εγκληματικότητας των νέων και της νεανικής βίας γενικότερα, όπου ο Τύπος άρχισε να αναπαράγει συνεχώς ιστορίες τέτοιου είδους. Όπως ήταν φυσικό, ο χώρος του ποδοσφαίρου ήταν ένα μέρος που ήταν εύκολο να ανακαλυφθούν τέτοιες ιστορίες και παρά το γεγονός ότι γινόταν προσπάθεια υποβάθμισης του φαινομένου, εντούτις, τα θεμέλια είχαν στηθεί καθώς τα διάφορα άρθρα άρχισαν να αναφέρονται τακτικά σε μειωηφίες ταραχοποιών στοιχείων ανάμεσα στους οπαδούς (Carnibella, 1996:86).

Τη δεκαετία του 1970 άρχισαν να γίνονται εκκλήσεις από τα ΜΜΕ για λήψη αυστηρών μέτρων κατά των ταραξιών οι οποίες όμως ξεκίνησαν να εισακούγονται από τις Βρετανικές, κυρίως, Αρχές, την επόμενη δεκαετία και ειδικά μετά την τραγωδία του Χέυζελ (1985).

Παρόλα αυτά, ο Τύπος της εποχής δεν κατάφερε να συμβάλλει στην αποτροπή τραγωδιών ειδικότερα στα πλαίσια ποδοσφαιρικών αγώνων.

Τα προτεινόμενα, μέχρι τότε, μέτρα, δεν κατάφεραν να έχουν αποτέλεσμα στη καταπολέμηση της οπαδικής βίας, τουναντίον, έκαναν χειρότερη τη κατάσταση. Στην ουσία τα φαινόμενα βίας εξακολουθούσαν να προβάλλονται σε μεγάλο βαθμό από τις εφημερίδες και τα ΜΜΕ γενικότερα, όπως συμβαίνει μέχρι και σήμερα (Carnibella, 1996:87).

Σήμερα, τα ΜΜΕ κυριαρχούν στο πεδίο της προβολής του αθλητικού θεάματος, ενώ από πολλές απόψεις έχουν προσαρμόσει τους όρους και τα όρια αυτού του θεάματος στις απαιτήσεις τους. Ως αποτέλεσμα, ουσιαστικά η αναπαράσταση των αθλητικών δρώμενων (μέσω των ΜΜΕ) επικαθορίζει την αθλητική επιτέλεση καθαυτή. Τα ΜΜΕ συμβάλλουν καθοριστικά σε αυτό που ο Ζαϊμάκης αποκαλεί «σαγηνευτική υπερπραγματικότητα» που επικοινωνείται ως είδος προς κατανάλωση προς τους θεατές-καταναλωτές των σύγχρονων αθλητικών δρώμενων-θεαμάτων.

Με αυτά τα δεδομένα, η βία κάνει την εμφάνισή της σε πολλαπλές μορφές και εκδοχές. Εμφιλοχωρεί στον ανταγωνισμό, στις αντιπαραθέσεις και στις σχέσεις των επενδυτών-παραγόντων, τόσο μεταξύ τους όσο και με τοπικούς ή υπερτοπικούς θεσμικούς φορείς, στη διαχείριση της ταυτότητας των αθλητών ως «εμπορικών προϊόντων», στην αυθεντία της ερμηνείας των αθλητικών δρώμενων που οικειοποιούνται με τα ΜΜΕ, καθώς, φυσικά, και στις αντιπαραθέσεις των οπαδών μεταξύ τους όσο και με τις δυνάμεις αστυνόμευσης-καταστολής (Ζαϊμάκης-Φουρναράκη, 2016).

Τα ΜΜΕ δίνουν έμφαση στο μίσος και στις παρελθούσες εχθροπραξίες μεταξύ των ομάδων και αξιοποιούν την επιθυμία για επιθετικότητα και βία με διάφορους τρόπους. Πρώτον δίνουν μεγάλη έμφαση στην κάλυψη αγώνων που χαρακτηρίζονται από βίαιες ενέργειες. Δεύτερον, προβάλλουν ξανά και ξανά φάσεις που εμπεριέχουν υψηλό βαθμό βίας. Τρίτον, ο περιοδικός Τύπος αφιερώνει ολοσέλιδα άρθρα τα οποία εστιάζουν στον εκθειασμό της βίας και τέταρτον διαφημίζουν επερχόμενους αγώνες παρουσιάζοντας φάσεις και εικόνες που εμπεριέχουν μεγάλο βαθμό επιθετικότητας και βίας (Τραυλός, 2000:55).

Έχει, επίσης, διαπιστωθεί ότι οι περιγραφές των αγώνων από τους σχολιαστές μπορούν να επηρεάσουν σημαντικά τη συμπεριφορά των οπαδών σχετικά με την αντίληψη της βίας (Sullivan, 1991)

Ακόμα, είναι γεγονός πως οι εφημερίδες αναφέρονται στα αθλητικά γεγονότα με μια γλώσσα που πηγάζει περισσότερο από τον κόσμο του πολέμου παρά τον κόσμο του αθλητισμού (Hall, 1978). Σύμφωνα με τη μελέτη του ίδιου του Hall, η στάση που τηρούν τα ΜΜΕ δημιουργεί μία «σπειροειδή κλιμάκωση», όπου η κάλυψη του φαινομένου σαν να είναι αυτό μια απειλή που διαρκώς αυξάνεται και γίνεται όλο και πιο επικίνδυνη, μπορεί να προκαλέσει πανικό για αυτό. Πάνω σε αυτή τη λογική κινήθηκε ο Τύπος στη δεκαετία του 1960 όταν ήθελε να αναφερθεί στον ποδοσφαιρικό χουλιγκανισμό. Η λογική αυτή ήταν «γράφω με σκοπό τη σύγκρουση», και υλοποιούνταν με επιθετικά πρωτοσέλιδα, εικόνες βγαλμένες από πόλεμο και σκληρούς χαρακτηρισμούς που φυσικά προκαλούσαν διόγκωση του προβλήματος.

Πιο συγκεκριμένα, οι αναφορές των εφημερίδων πριν από σημαντικές αθλητικές συναντήσεις ήταν προειδοποιητικές για πιθανά φαινόμενα βίας. Με αυτό τον τρόπο αντιμετώπιζαν προκατηλειμμένα τους οπαδούς που ταξίδευαν για να υποστηρίξουν την ομάδα τους, χωρίς να υπάρχουν πάντοτε ενδείξεις ότι θα παρατηρούνταν τέτοια φαινόμενα (Hall, 1978). Περαιτέρω, παρατηρήθηκε ότι τα ΜΜΕ επικαλούνταν ένα είδος υστερίας για να επιβεβαιώσουν μία αυτο-εκπληρούμενη προφητεία για εχθρότητα και βίαιες συμπλοκές (Giulianotti & Armstrong, 1995:7) Ο ρόλος που διαδραματίζουν τα ΜΜΕ στην όξυνση και πολλαπλασιασμό του φαινομένου του χουλιγκανισμού είναι πολύ σημαντικός. Πολλές διεθνείς έρευνες δείχνουν ότι τα ΜΜΕ συνηθίζουν να αναπαράγουν στερεότυπα που

ύπαρχουν μεταξύ του πλήθους στις εξέδρες των γηπέδων. Για παράδειγμα, στην Αγγλία ο λαϊκός Τύπος αναφέρεται στους Γερμανούς σαν «λουκανικάδες» (Krauts), στους Γάλλους σαν «βάτραχους» (Frogs), στους Ισπανούς σαν «Μήτσους» (Dagos). Τέτοιο παράδειγμα ήταν οι αναφορές στις αγγλικές εφημερίδες, κατά τη διάρκεια του ευρωπαϊκού πρωταθλήματος εθνικών ομάδων το 1996, οι οποίες στοχοποιούσαν ξένους οπαδούς και κυρίως του Γερμανούς. (Football and Football Hooliganism, Fact sheet No 1)

Τα ίδια και χειρότερα συμβαίνουν στη χώρα μας όπου ο κατευθυνόμενος οπαδικός Τύπος (και πολλές φορές όχι μόνο), αναπαράγει την ίδια φρασεολογία της εξέδρας κλείνοντας το μάτι στο χουλιγκανισμό. Ο αριθμός των αθλητικών εφημερίδων στην Ελλάδα, πρωτόγνωρος σε σχέση με οποιαδήποτε άλλη ευρωπαϊκή χώρα, και οι μαζικές πωλήσεις των φύλλων τους, συνιστούν ξεχωριστό μερίδιο στην έξαρση της αντιπαλότητας μεταξύ των οπαδών. Μέτριας ικανότητας αθλητικογράφοι -είναι χαρακτηριστική η έλλειψη πανεπιστημιακής σχολής αμιγούς δημοσιογραφίας- επιδίδονται σε μια πρωτοφανή προσπάθεια δημιουργίας κλίματος όξυνσης. Άλλωστε η ένταση, ο φανατισμός, η επιρροή των οπαδών αποτελούν βασικό πυλώνα της αποδοχής της εκάστοτε εφημερίδας, στους κόλπους των οπαδών της ομάδας.

Η αναπαραγωγή και η εμπέδωση των αξιακών προτύπων που αποδίδουν το περιεχόμενο της ομάδας μέσω των εφημερίδων, συνιστά και το βάθρο του εθισμού των οπαδών σε πρότυπα συμπεριφοράς. Για παράδειγμα, για τις εφημερίδες που υποστηρίζουν τον Ολυμπιακό, οι φίλαθλοι της ομάδας οφείλουν να είναι δυναμικοί, όπως είναι και το αξιακό πρότυπο της συγκεκριμένης ομάδας. Κατά ανάλογο τρόπο οι εφημερίδες του Παναθηναϊκού προωθούν το πρότυπο μιας ελίτ, που υπερέχει σε ποιοτικά χαρακτηριστικά. Οι εφημερίδες της Α.Ε.Κ. συνθέτουν το πρότυπο των «ρομαντικών» φιλάθλων, που κινούνται αναγκαστικά μέσα στις συμπληγάδες των δύο «αιώνιων», για να αντιπαρατεθούν στην «ιμπεριαλιστική» φυσιογνωμία τους. Οι εφημερίδες της Θεσσαλονίκης προβάλλουν αδιαλείπτως τα πρότυπα του αδικημένου φιλάθλου, που βρίσκεται σε παρατεταμένη αναμονή να εκδικηθεί για τις πολλές αδικίες που έχει υποστεί η ομάδα και η τοπική κοινωνία της συμπρωτεύουσας.

Τα πράγματα παίρνουν τη χειρότερη μορφή τους στις παραμονές των κρίσιμων αγώνων. Τότε η ειδησεογραφία για τα τεκταινόμενα της αναμέτρησης, της κίνησης των φιλάθλων προς το γήπεδο, τις θέσεις τους στις κερκίδες, μετατρέπεται σε ηθελημένη ή όχι ώθηση για βία. Οι πρωτοσέλιδοι τίτλοι συχνά εμπεριέχουν σεξιστικά υπονοούμενα, που αποσκοπούν στην υποτίμηση των αντιπάλων, στην προσβολή και την ύβρη (Πανούσης, 2010: 67-68). Οι εφημερίδες χαρακτηρίζουν «χουλιγκάνους», «κουκουλοφόρους», «γνωστούς-αγνώστους», «αλήτες» κλπ., τους αντίπαλους οπαδούς και ξαφνικά ευαισθητοποιούνται για τις βίαιες πρακτικές τους και τα επεισόδια που δημιουργούν. Φυσικά όταν οι «ημέτεροι» χούλιγκαν κάνουν τα ίδια και χειρότερα, έχουμε να κάνουμε με «μεγαλείο» πιστών οπαδών και «καυτή» έδρα ενώ σε αντίθετη περίπτωση με «ζούγκλα» και «ακατάλληλες προϋποθέσεις διεξαγωγής του αγώνα» (Μπασαντής Δ., Ζαχαρόπουλος Θ., 2008:86).

Πολλές φορές δεν υπολείπονται σε αυτή τη πρακτική και οι αθλητικές στήλες των μεγάλων, πολιτικών εφημερίδων. Για παράδειγμα, πριν μερικά χρόνια, μεγάλη πολιτική εφημερίδα που λειτουργεί και σήμερα, έγραφε «Πόλεμος αύριο στην Τούμπα» τη παραμονή ενός αγώνα μεταξύ Π.Α.Ο.Κ και Ολυμπιακού στη Θεσσαλονίκη. Το κείμενο, φαινομενικά αθώα, μετέδιδε το κλίμα φανατισμού ανάμεσα στους φιλάθλους των δύο ομάδων, ουσιαστικά και αντικειμενικά όμως υποδαύλιζε τη δεδομένη αντιπαλότητά τους. Ο φίλαθλος-αναγνώστης πρέπει να είναι προετοιμασμένος να μεταβεί στο πεδίο της μάχης, να συμμετάσχει και ο ίδιος στη «πολεμική αναμέτρηση». Το λιγότερο που έχει να κάνει είναι να συμμορφωθεί με το μεγάλο πλήθος με κραυγές, με ύβρεις, με ρίψεις αντικειμένων στους απέναντι «εχθρούς»,

ποδοσφαιριστές και φιλάθλους, να ενταχθεί στη συλλογικότητα των ομοϊδεατών, να πρωταγωνιστήσει και να ηρωοποιηθεί, όσο μπορεί, και ο ίδιος.

Παρόμοια σχεδόν αντιμετώπιση εντοπίζεται και μέσα από τους ραδιοφωνικούς αθλητικούς σταθμούς. Ο λόγος στο κοινό μέσα από γραπτά μηνύματα και τηλεφωνικές συνδιαλέξεις, αφενός πλουτίζει τους ιδιοκτήτες και αφετέρου συνιστά ένα δήθεν δημοκρατικό περιβάλλον, όπου όμως αναδύεται σταθερά και ανατροφοδοτείται το συγκρουσιακό κλίμα ανάμεσα στους οπαδούς. Τέλος η διάδοση του διαδικτύου στις νεαρές ηλικίες έχει δημιουργήσει μια νέα ενισχυτική τής αντιπαράθεσης πραγματικότητα μέσα από τα προσωπικά και συλλογικά sites και blog. Εκεί, επειδή ακριβώς δεν μπορεί να ελεγχθεί στο ελάχιστο η ταυτότητα του χρήστη, απελευθερώνεται ακόμα περισσότερο το πνεύμα της αντιπαλότητας με έντονα ρατσιστικές και σεξιστικές απόψεις σε βάρος των αντιπάλων (Πανούσης, 2010:68).

Επίσης, πολύ σημαντικό είναι πως, τόσο η τηλεόραση όσο και ο Τύπος προβάλλουν υπερβολικά όχι μόνο βίαια επεισόδια που λαμβάνουν χώρα κατά καιρούς, αλλά ακόμα και υποψίες περί επικείμενης δημιουργίας αυτών. Κατά αυτόν τον τρόπο δημιουργείται ένα διαρκές κλίμα έντασης, σύγκρουσης και καχυποψίας στο κοινό, με μόνους κερδισμένους τους φανατικούς οπαδούς-χούλιγκαν, που τροφοδοτούνται μέσα από όλη αυτή τη κατάσταση.

Ακόμα, τα ΜΜΕ προβάλλουν εκτενώς το χαρακτήρα, τις απόψεις και τις συμπεριφορές των χούλιγκαν με αποτέλεσμα να τους μετατρέπουν πολλές φορές σε πρότυπα για κάποιους νέους ανθρώπους που ίσως ταυτίζονται με τις λογικές του χουλιγκανισμού. Ο περιοδικός τύπος κάνει μεγάλα αφιερώματα και δημοσιεύει άρθρα που εκθειάζουν γεγονότα βίας και διαφημίζει επερχόμενους αγώνες σαν να αποτελούν αυτοί ένα είδος μάχης ή πολέμου, δυναμιτίζοντας έτσι το ήδη επιβαρυνμένο κλίμα μεταξύ των οπαδών και των αθλητών.

Σήμερα σύμφωνα με τις προτάσεις της International Society of Sport Psychology (ISSP), τα ΜΜΕ θα πρέπει να παρουσιάζουν μεγαλύτερη υπευθυνότητα στη παρουσίαση των αθλητικών γεγονότων. Ένας τρόπος να το πετύχουν αυτό θα μπορούσε να είναι η εστίαση τους σε παρουσίαση αμιγώς αθλητικών και προπονητικών ικανοτήτων που οδήγησαν την μία από τις δύο ομάδες στη νίκη. (Παναγιωτόπουλος, 1999:83-84) Είναι πασιδηλο το γεγονός πως τα ΜΜΕ θα έπρεπε να ακολουθούν κάποιους κανόνες (ίσως και νόμους) στο πως θα λειτουργούν. Αυτό διότι επιβάλλεται να δρουν κατασταλτικά σε φαινόμενα βίας (με αποτέλεσμα και τη μείωσή τους) και όχι να αποτελούν και τα ίδια μέρος του προβλήματος αντί σύμμαχο στη λύση του.

5 ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΑ ΒΙΑΣ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Σε αυτό το κεφάλαιο στόχος μας είναι να παρουσιάσουμε τα σημαντικότερα περιστατικά επεισοδίων και βίας σε αθλητικούς χώρους, που έχουν συμβεί στην ιστορία του αθλητισμού, στο εξωτερικό αλλά και τη χώρα μας. Παρατηρούμε ότι η μεγάλη πλειοψηφία αυτών των γεγονότων αφορά ποδοσφαιρικούς αγώνες κάτι που όμως δεν σημαίνει απαραίτητα ότι η βία υπάρχει μόνο στο ποδόσφαιρο. Παρακάτω αναφέρονται γεγονότα που

αμαύρωσαν την ιστορία του αθλητισμού και κάποιων συγκεκριμένων σπορ. Όμως εν τέλει κάποια από αυτά έγιναν λόγος για να αλλάξουν πολλά πράγματα όσον αφορά την προτεραιότητα στην ασφάλεια της ανθρώπινης ζωής, την ασφάλεια των αθλητικών χώρων αλλά και την λήψη μέτρων για την αποφυγή παρόμοιων εικόνων βίας στο μέλλον και μάλιστα με κόστος ανθρώπινων ζωών. Πρώτα παρουσιάζονται τα περιστατικά που συνέβησαν μακριά από τη χώρα μας ενώ στη συνέχεια ακολουθούν αυτά που αφορούν την Ελλάδα.

5.1 ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ

5.1.1 ΓΙΟΥΒΕΝΤΟΥΣ-ΛΙΒΕΡΠΟΥΛ (Χέϋζελ, Βρυξέλλες, Βέλγιο, 29/05/1985)

Η ιστορική αναδρομή του γεγονότος δεν αρχίζει από τη προηγούμενη μέρα του πασίγνωστου τελικού κυπέλλου Πρωταθλητριών ανάμεσα στην Γιουβέντους και τη Λίβερπουλ το 1985. Ένα χρόνο νωρίτερα, στο τελικό της ίδιας διοργάνωσης, Λίβερπουλ και Ρόμα είχαν συναντηθεί στο στάδιο «Ολίμπικο» της Ρώμης. Η αγγλική ομάδα κατάφερε τότε να κερδίσει το τρόπαιο, όμως ο αγώνας συνοδεύτηκε από αρκετά επεισόδια μετά το τέλος του. Οι προετοιμασμένοι για φασαρίες Ρωμαίοι επιτέθηκαν στους Άγγλους και ως αποτέλεσμα, υπήρξαν πολλοί τραυματισμοί και φυσικά υποσχέσεις για εκδίκηση.

Δώδεκα μήνες αργότερα, η Λίβερπουλ και η Γιουβέντους αναμετρήθηκαν στο τελικό της «κορυφαίας διασυλλογικής διοργάνωσης» στο απαρχαιωμένο βελγικό στάδιο «Χέϋζελ» το οποίο είχε χτιστεί το 1930. Τη μέρα του τελικού ήταν κατάμεστο από 60.000 θεατές. Από 25.000 φιλάθλους μετρούσε η κάθε ομάδα, ενώ οι υπόλοιπες θέσεις ανήκαν στην ουδέτερη ζώνη. Σε αυτήν την περιοχή, όμως, υπήρχαν αρκετοί φίλοι της Γιουβέντους, λόγω μεγάλης παρουσίας Ιταλών μεταναστών στο Βέλγιο. Επίσης στο χώρο αυτό βρίσκονταν και κάποιοι Άγγλοι οπαδοί αλλά πολύ μικροί σε αριθμό. Στις εξέδρες των οπαδών της Λίβερπουλ, δεν ήταν λίγοι αυτοί που κατάφεραν να εισέλθουν χωρίς εισιτήριο, δημιουργώντας μια ανυπόφορη κατάσταση και οξύνοντας τα πνεύματα.

Περίπου μία ώρα πριν την έναρξη του παιχνιδιού, οπαδοί της Λίβερπουλ πέρασαν το διαχωριστικό και επιτέθηκαν στους οπαδούς της ιταλικής ομάδας στην ουδέτερη ζώνη, στον τομέα Z. Ορισμένοι Ιταλοί αντεπιτέθηκαν. Για αρκετά λεπτά καθίσματα και πάσης φύσεως αντικείμενα εκτοξευόντουσαν από τη μία πλευρά στην άλλη και το αντίστροφο.

Λίγο πριν την «σέντρα», δεκάδες οπαδοί της Λίβερπουλ προσέγγισαν ακόμα περισσότερο τον τομέα Z, με αποτέλεσμα ολόκληρη η μάζα των φιλάθλων της Γιουβέντους να προσπαθεί να ξεφύγει από την επίθεση των Άγγλων. Τα σπασμένα καθίσματα και τα σκαλιά δεν βοηθούσαν την κατάσταση και ορισμένοι θεατές σκόνταψαν. Αρκετοί στοιβάχτηκαν σε ένα τοίχο στο τέλος της εξέδρας, η οποία δεν άντεξε το βάρος και κατέρρευσε.

Δεκάδες άνθρωποι παγιδεύτηκαν κάτω από τα συντρίμια, τη στιγμή που εκατοντάδες περνούσαν από πάνω τους για να σωθούν. Τριάντα εννέα άνθρωποι έχασαν τη ζωή τους, εκ των οποίων 32 Ιταλοί, 4 Βέλγοι, 2 Γάλλοι και ένας Ιρλανδός. Περισσότεροι από 350 τραυματίστηκαν, αλλά η χαοτική κατάσταση που επικρατούσε και οι περιορισμένες δυνάμεις των Αρχών καθυστέρησαν την ιατρική περίθαλψη.

Την ώρα που δεκάδες ανθρώπινα σώματα βρίσκονταν στο έδαφος, ορισμένοι Ιταλοί επεδίωξαν εκδίκηση και έτρεξαν προς το μέρος των φιλάθλων της Λίβερπουλ. Η Αστυνομία

προσπάθησε να σταματήσει αυτή την επίθεση και οι τηλεοπτικές εικόνες έδειξαν τις μάχες που ακολούθησαν. Μεταξύ αυτών, ένας Ιταλός να απειλεί με επαναληπτική καραμπίνα έναν αστυνομικό.

Οι ποδοσφαιριστές των δύο ομάδων είχαν ενημερωθεί για τα επεισόδια που λάμβαναν χώρα, αλλά είναι ακόμα αδιευκρίνιστο εάν γνώριζαν για την ύπαρξη νεκρών. Οι αρχηγοί των ομάδων κάλεσαν τα πλήθη να ηρεμήσουν, ενώ τόσο οι εντολές των ηγετών των 2 κρατών, όσο και αυτές της ευρωπαϊκής ομοσπονδίας (UEFA) ήταν να διεξαχθεί το παιχνίδι κανονικά.

Ακολούθησε ένας αγώνας-παρωδία ενώ το «μέτωπο» των επεισοδίων ανάμεσα στους οπαδούς των δύο ομάδων συνεχίστηκε για περίπου δύο ώρες, δηλαδή ακόμα και κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού.

Η επόμενη μέρα ήταν κάτι παραπάνω από τραγική. Ο παρατηρητής της UEFA Γκούντερ Σνάιντερ, επιρρίπτει ευθύνες αποκλειστικά στους Άγγλους, αθρώνοντας τόσο τους διοργανωτές του αγώνα, όσο και τους υπεύθυνους του γηπέδου, τη βέλγικη αστυνομία και τους φιλάθλους της Γιουβέντους.

Στις 31 Μαΐου, η πρωθυπουργός της Βρετανίας, Μάργκαρετ Θάτσερ, πιέζει την αγγλική ποδοσφαιρική ομοσπονδία να αποσύρει τους αγγλικούς συλλόγους από τις διεθνείς διοργανώσεις. Δύο μέρες αργότερα, η UEFA τους αποβάλλει από τις διοργανώσεις της για αδιευκρίνιστο χρονικό διάστημα. Στις 6 Ιουνίου η παγκόσμια ομοσπονδία ποδοσφαίρου (FIFA) επεκτείνει την ποινή σε κάθε παιχνίδι παγκοσμίως, αλλά τελικώς μια βδομάδα αργότερα επιτρέπεται στους Άγγλους να δίνουν διεθνή φιλικά. Η ποινή δεν αφορούσε την εθνική ομάδα της χώρας.

Η βρετανική αστυνομία από τη πλευρά της εξέτασε το βίντεο του αγώνα και συνέλαβε 27 άτομα με την υποψία της ανθρωποκτονίας. Η πλειοψηφία εξ αυτών, ήταν γνωστοί χούλιγκαν από το Λίβερπουλ και τα περίχωρα. Το 1989, μετά από πεντάμηνη δίκη στο Βέλγιο, 14 οπαδοί της Λίβερπουλ καταδικάστηκαν σε τρία χρόνια φυλάκιση για ανθρωποκτονία από αμέλεια. Στην κατάληξη της υπόθεσης κανένας από αυτούς δεν εξέτισε ποινή κάθειρξης.

Το στάδιο που αμαυρώθηκε βάνουσα, το «Χέιζελ», συνέχισε να λειτουργεί για περίπου δέκα χρόνια, φιλοξενώντας, όμως, αθλητικά γεγονότα που δεν είχαν σχέση με το ποδόσφαιρο. Το 1995 κατεδαφίστηκε και έδωσε τη θέση του στο «Κινγκ Μπόουντεν», στο οποίο διεξήχθη ο τελικός του κυπέλλου κυπελλούχων του 1996, μεταξύ της γαλλικής Παρί Σεν Ζερμέν και της αυστριακής Ραπίντ Βιέννης.

Πέντε χρόνια διήρκεσε η αποβολή των αγγλικών συλλόγων από τις ευρωπαϊκές διοργανώσεις. Μετά από αυτό το συμβάν, το αγγλικό ποδόσφαιρο άλλαξε ολοκληρωτικά αναφορικά με την εξωγηπεδική εικόνα του. Οι κανόνες που επιβλήθηκαν ήταν αυστηρότατοι και οι τιμωρίες στους παραβάτες σκληρές. Το νομοθετικό πλαίσιο που διέπει πλέον το αγγλικό ποδόσφαιρο δεν αφήνει περιθώρια σε παρεκτροπές. Τα μέτρα ασφαλείας πολλαπλασιάστηκαν ενώ οι κάμερες στα γήπεδα και τα ονομαστικά εισιτήρια έγιναν καθημερινότητα. Οι κυβερνητικές προτάσεις-εντολές της Θάτσερ έφεραν ριζικές αλλαγές στο άθλημα γενικότερα και ακολουθήθηκαν και σε πολλές άλλες χώρες. Τα κρούσματα βίας μειώθηκαν αισθητά στο πρωτάθλημα, αφού ακόμα και οργανωμένες ομάδες χούλιγκαν ορισμένων συνδέσμων ομάδων δεν έβρισκαν περιθώρια. Το αρνητικό είναι πως, όπως συμβαίνει σε αυτές τις περιπτώσεις, όλα αυτά συνέβησαν αφού έχασαν τη ζωή τους δεκάδες άνθρωποι εντελώς άδικα (Χέιζελ: 28 χρόνια μετά... , 2013).

5.1.2 ΠΕΡΟΥ-ΑΡΓΕΝΤΙΝΗ (Εθνικό Στάδιο, Λίμα, Περού, 24/05/1964)

Αποτελεί την μεγαλύτερη ποδοσφαιρική τραγωδία στην ιστορία του παγκόσμιου ποδοσφαίρου καθώς στοίχισε τη ζωή σε 318 φιλάθλους στις 24 Μαΐου του 1964 σε αγώνα της εθνικής ομάδας του Περού με την Αργεντινή για τα προκριματικά των Ολυμπιακών Αγώνων του Τόκιο. Δύο λεπτά πριν τη λήξη σκόραρε η Αργεντινή, ενώ ακολούθως ακυρώθηκε γκολ των γηπεδούχων που προκάλεσε την έκρηξη του κοινού σε ένα γήπεδο που βρίσκονταν εκείνη τη στιγμή 53.000 άνθρωποι. Οι διαμαρτυρίες έγιναν πιο βίαιες και σημειώθηκε εισβολή οπαδών μέσα στον αγωνιστικό χώρο με αποτέλεσμα να χρειαστεί η επέμβαση της αστυνομίας που προέβη στη ρήψη δακρυγόνων. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα τη πρόκληση πανικού στο κοινό, ο οποίος σε συνδυασμό με τις κλειστές θύρες καταδίκασαν τους 318 άτυχους φιλάθλους σε μαρτυρικό θάνατο από ασφυξία και άφησαν άλλους 500 τραυματίες (Παναγιωτάς, 2012).

5.1.2 ΧΑΡΤΣ ΟΦ ΟΟΥΚ-ΑΣΑΝΤΕ ΚΟΤΟΚΟ (Άκρα Σπορτς, Άκρα, Γκάνα, 09/05/2001)

Είναι πανομοιότυπη τραγωδία με αυτή του Περού. Λίγο πριν τη λήξη της αναμέτρησης των Χαρτς οφ Οουκ και της Ασάντε Κοτόκο για το πρωτάθλημα Γκάνας και ενώ οι γηπεδούχοι προηγούνταν 2-1, οπαδοί της φιλοξενούμενης ομάδας άρχισαν να πετούν αντικείμενα και καθίσματα στον αγωνιστικό χώρο. Η επέμβαση της αστυνομίας με δακρυγόνα ανάγκασε τους περισσότερους από τους 70.000 φιλάθλους που βρίσκονταν στο γήπεδο να αναζητήσουν ασφαλές καταφύγιο. Οσοι επιχειρήσαν να φύγουν από το γήπεδο στριμώχθηκαν στις κλειδωμένες πόρτες με αποτέλεσμα 126 άνθρωποι να χάσουν τη ζωή τους (Παναγιωτάς, 2012).

5.1.3 ΚΑΪΣΕΡΙΣΠΟΡ-ΣΙΒΑΣΠΟΡ (Καϊσέρι Ατατούρκ, Τουρκία, 17/09/1967)

Ήταν αγώνας μεταξύ των ομάδων Καϊσέρισπορ και Σίβασπορ. Το γκολ της Καϊσέρισπορ στο πρώτο εικοσάλεπτο του αγώνα αποτέλεσε την αφορμή για να ξεκινήσουν συμπλοκές των οπαδών των δύο ομάδων. Στο να αυξηθεί η ένταση «βοήθησε» απόφαση του διαιτητή να αποβάλει έναν ποδοσφαιριστή των γηπεδούχων και στη συνέχεια να αλλάξει γνώμη. Όταν οπαδοί των φιλοξενούμενων επιχειρήσαν να γλιτώσουν από τον πετροπόλεμο αναζητώντας σωτηρία στον αγωνιστικό χώρο, έπεσαν πάνω στην αστυνομία. Η επιστροφή τους στις εξέδρες ήταν μοιραία, καθώς προκάλεσε τον εγκλωβισμό των υπολοίπων με αποτέλεσμα 44 άνθρωποι να χάσουν τη ζωή τους και τουλάχιστον 600 (σύμφωνα με πρωτοσέλιδο της εφημερίδας «Hurriyet») να τραυματιστούν σοβαρά (Παναγιωτάς, 2012).

5.1.4 ΚΑΪΖΕΡ ΤΣΙΦΣ-ΟΡΛΑΝΤΟ ΠΑΪΡΑΤΣ (Όπενχάϊμερ, Όρκνεϊ, Νότια Αφρική, 13/01/1991)

Ένα φιλικό ματς ανάμεσα στους Κάιζερ Τσιφς και τους Ορλάντο Πάιρατς εξελίχθηκε στο σκηνικό της χειρότερης τραγωδίας στην ιστορία της Νότιας Αφρικής. Ένα γκολ των Κάιζερ Τσιφς που καταλόγισε ο διαιτητής – κακώς για τους φίλους των Ορλάντο Πάιρατς –

ήταν η αφορμή για την έναρξη των συμπλοκών στις εξέδρες, όπου οι φίλαθλοι δεν ήταν χωρισμένοι βάση των οπαδικών προτιμήσεών τους. Τα περισσότεροι από τα 43 θύματα ποδοπατήθηκαν κατά τη διάρκεια του πανικού. Δέκα χρόνια αργότερα και πάλι σε αναμέτρηση των ίδιων ομάδων στο «Ελις Παρκ» του Γιοχάνεσμπουργκ καταγράφηκε ακόμη μια τραγωδία με 44 νεκρούς. Τότε περίπου 100.000 φίλαθλοι επιχείρησαν να στριμωχτούν στο χωρητικότητας 60.000 γήπεδο (Παναγιωτάς, 2012).

5.1.5 ΑΛ ΜΑΣΡΙ-ΑΛ ΑΧΛΙ (Πορτ Σάϊντ, Αίγυπτος, 01/02/2012)

Τα πολύνεκρα επεισόδια συνέβησαν στο Στάδιο Πορτ Σάϊντ της ομώνυμης πόλης μεταξύ των οπαδών της Αλ-Μασρί και της Αλ-Αχλί. Τα επεισόδια συνέβησαν μετά το τέλος του αγώνα των δύο ομάδων, ο οποίος είχε βρει νικήτρια με 3-1 την γηπεδούχο ομάδα της Αλ-Μασρί. Η κατάσταση ξέφυγε από κάθε έλεγχο και στις συγκρούσεις μεταξύ των οπαδών που ακολούθησαν, βρήκαν τον θάνατο 79 άνθρωποι, ενώ πάνω από 1000 τραυματίστηκαν. Πρόκειται για τη χειρότερη ποδοσφαιρική τραγωδία στη χώρα της Αιγύπτου.

Ο αγώνας πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια της 17ης αγωνιστικής του πρωταθλήματος Αιγύπτου. Αμέσως μετά την ολοκλήρωση του αγώνα, οπαδοί της γηπεδούχου Αλ-Μασρί, εισέβαλαν στον αγωνιστικό χώρο για να πανηγυρίσουν τη νίκη της ομάδας τους. Οι οπαδοί αρχικά επιτέθηκαν εναντίον των ποδοσφαιριστών της αντιπάλου, αποκλείοντας τους εντός των αποδυτηρίων. Τα επεισόδια συνεχίστηκαν, με τους οπαδούς της Αλ-Μασρί να ορμούν εναντίον των 1200 οπαδών της Αλ-Αχλί, οι οποίοι απάντησαν συγκρουόμενοι με τους πρώτους. Η αστυνομία δεν μπόρεσε να ελέγξει την κατάσταση, ενώ ένας από τους νεκρούς και κάποιιοι από τους τραυματίες ήταν μέλη της. Διάφορα βίντεο και φωτογραφίες δείχνουν πως το πλήθος των οπαδών ήταν οπλισμένο με μαχαίρια, πέτρες και ρόπαλα.

Σύμφωνα με το υπουργείο υγείας της χώρας, ο θάνατος αρκετών από τα θύματα οφειλόταν σε χτυπήματα με μαχαίρι και χτυπήματα στο κεφάλι. Υπήρχαν επίσης νεκροί που είχαν πέσει από μεγάλο ύψος και άτομα που είχαν ποδοπατηθεί. Ο πρόεδρος της FIFA, Σεπ Μπλάτερ, εμφανίστηκε σοκαρισμένος από το γεγονός και εξέφρασε με δηλώσεις του τα συλλυπητήρια του στις οικογένειες των θυμάτων. Στις 2 Φεβρουαρίου, ο πρωθυπουργός της χώρας, Καμάλ αλ Γκανζούρι, κατά την έκτακτη συνεδρίαση του Κοινοβουλίου, διέταξε την άμεση διάλυση του διοικητικού συμβουλίου της ποδοσφαιρικής ομοσπονδίας της χώρας. Αν και μια τέτοια απόφαση έρχεται σε αντίθεση με τους κανονισμούς της FIFA, η Διεθνής Ποδοσφαιρική Ομοσπονδία ζήτησε την ολοκλήρωση της αναλυτικής έρευνας τον όσων διαδραματίστηκαν, πριν από οποιαδήποτε παρέμβασή της.

Αποτέλεσμα των επεισοδίων ήταν η Ομοσπονδία Ποδοσφαίρου της Αιγύπτου να επιβάλλει διετή αποκλεισμό στην Αλ-Μασρί τις 22 Μαρτίου 2012, ενώ η ίδια ομάδα υφίσταται τριετή αποκλεισμό της έδρας της, του σταδίου Πορτ Σάϊντ. Το αποτέλεσμα αυτής της απόφασης πυροδότησε ένα νέο κύκλο επεισοδίων όταν στις 23 και 24 Μαρτίου, εκατοντάδες οπαδοί ξεχύθηκαν στους δρόμους του Πορτ Σάϊντ και συγκρούστηκαν με τις αστυνομικές δυνάμεις, με αποτέλεσμα το θάνατο ενός δεκατριάχρονου. Τα επεισόδια διέλυσαν οι αστυνομικές δυνάμεις με τη χρήση δακρυγόνων και πυροβολισμών στον αέρα.

Συνολικά 73 άτομα οδηγήθηκαν στα δικαστήρια ως κατηγορούμενοι για τον θάνατο 74 ανθρώπων στα επεισόδια μετά των αγώνα. Στις 26 Ιανουαρίου του 2013, το Αιγυπτιακό δικαστήριο αποφάσισε την καταδίκη σε θάνατο 21 από αυτούς, ενώ η απόφαση για τους υπόλοιπους 51 αναμένεται στις αρχές Μαρτίου. Τα ονόματά των καταδικασθέντων εστάλησαν στον μουφτή για την επικύρωση της θανατικής καταδίκης από το ανώτατο θρησκευτικό δικαστήριο.

Την απόφαση ακολούθησαν βίαιες διαδηλώσεις στο Πορτ Σάιντ. Δεκάδες άνθρωποι σκοτώθηκαν, μεταξύ των οποίων και δύο αστυνομικοί, και πολλοί άλλοι τραυματίστηκαν. Τα επεισόδια συνέπεσαν με αιματηρές αντικυβερνητικές διαδηλώσεις που έλαβαν χώρο την προηγούμενη ημέρα στην χώρα, με αφορμή την δεύτερη επέτειο από την πτώση της κυβέρνησης Μουμπάρακ. Ο πρόεδρος Μοχάμεντ Μόρσι έκανε έκκληση για ηρεμία (Αίγυπτος: 74 οι νεκροί στα επεισόδια μετά τη λήξη αγώνα ποδοσφαίρου, 2012).

5.1.6 ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΠΡΩΤΑΘΛΗΜΑ ΠΟΔΟΣΦΑΙΡΟΥ 2012 (ΟΥΚΡΑΝΙΑ-ΠΟΛΩΝΙΑ)

Σπάνια παρατηρούνται συγκρούσεις μεταξύ οπαδών σε διεθνείς διοργανώσεις καθώς υπάρχει μεγάλη παρουσία αστυνομικών δυνάμεων και μεγάλη οργάνωση για την αποφυγή τέτοιων φαινομένων. Κάτι τέτοιο όμως δεν ίσχυσε και κατά τη διάρκεια του Ευρωπαϊκού Πρωταθλήματος Ποδοσφαίρου το 2012 στα γήπεδα της Ουκρανίας και της Πολωνίας.

Η αστυνομία της Πολωνίας προέβη στη σύλληψη συνολικά 184 φιλάθλων, οι περισσότεροι εκ των οποίων Πολωνοί, εν μέσω επεισοδίων που σημειώθηκαν πριν και μετά τον αγώνα μεταξύ της Πολωνίας και της Ρωσίας. Οι περισσότερες από τις συλλήψεις πραγματοποιήθηκαν κατά την διάρκεια πορείας Ρώσων φιλάθλων προς το γήπεδο όπου διεξήχθη ο αγώνας, όταν 100 χούλιγκαν προκάλεσαν επεισόδια στους δρόμους της Βαρσοβίας. Στις συμπλοκές τραυματίστηκαν 20 άνθρωποι, εκ των οποίων 10 αστυνομικοί, επτά Πολωνοί, δύο Ρώσοι και ένας Γερμανός. Περί τους 6.000 αστυνομικούς είχαν επιστρατευτεί για την διασφάλιση της τάξης στην πολωνική πρωτεύουσα εν όψει του αγώνα (Επεισόδια μεταξύ οπαδών στον αγώνα Πολωνία-Ρωσία, 2012).

5.1.7 ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΠΡΩΤΑΘΛΗΜΑ ΠΟΔΟΣΦΑΙΡΟΥ 2016 (ΓΑΛΛΙΑ)

Όπως στη περίπτωση της προηγούμενης διοργάνωσης, έτσι και στη Γαλλία παρατηρήθηκαν ακόμα πιο έντονα, φαινόμενα χουλιγκανισμού. Επεισόδια ξέσπασαν στο Παλιό Λιμάνι της Μασσαλίας, στη νότια Γαλλία, όπου είχαν συγκεντρωθεί εκατοντάδες οπαδοί πριν από τον αγώνα Αγγλίας-Ρωσίας, όπως μετέδωσαν δημοσιογράφοι του Γαλλικού Πρακτορείου. Τουλάχιστον πέντε άνθρωποι τραυματίστηκαν κατά την διάρκεια των συγκρούσεων και έξι συνελήφθησαν από τις αρχές. Βρετανοί και Ρώσοι οπαδοί πετώντας μπουκάλια και καρέκλες συγκρούστηκαν μεταξύ τους αλλά και με άνδρες των μονάδων αντιμετώπισης ταραχών στη Μασσαλία ενόψει της αναμέτρησης των εθνικών ομάδων τους. Η αστυνομία -περίπου 250 αστυνομικοί και άνδρες της στρατοχωροφυλακής- έκανε χρήση δακρυγόνων και οι οπαδοί, πολλοί εκ των οποίων σε κατάσταση μέθης, διέφυγαν τρέχοντας προς τους γύρω δρόμους, επισήμαναν οι δημοσιογράφοι του Γαλλικού Πρακτορείου.

Η αστυνομία -περίπου 250 αστυνομικοί και άνδρες της στρατοχωροφυλακής- έκανε χρήση δακρυγόνων και οι οπαδοί, πολλοί εκ των οποίων σε κατάσταση μέθης, διέφυγαν τρέχοντας προς τους γύρω δρόμους. Οι συγκρούσεις συνεχίστηκαν μεταξύ ορισμένων οπαδών, με αντιπάλους να σκίζουν ο ένας τα ρούχα του άλλου και να σπάνε μπουκάλια μπίρας. Οι άγριες συμπλοκές επεκτάθηκαν στους γύρω δρόμους με πρωταγωνιστές Ρώσους και Άγγλους οπαδούς, σύμφωνα με τα πλάνα που μετέδωσαν σε απευθείας σύνδεση πολλά

τηλεοπτικά δίκτυα της Γαλλίας. Φορώντας σορτς, χωρίς μπλούζα, σε αρκετές περιπτώσεις με τα πρόσωπα καλυμμένα, οι οπαδοί εκτόξευαν προς κάθε κατεύθυνση αντικείμενα κάθε είδους και ορισμένοι ήταν οπλισμένοι με γκλομπ, καρτέκλες ή και σιδηρόβεργες.

Στις εικόνες που προβλήθηκαν από τα τηλεοπτικά δίκτυα διακρίνεται ένας Βρετανός οπαδός να έχει πέσει στο έδαφος τραυματισμένος, ενώ δεκάδες αστυνομικοί αποκλείουν την πρόσβαση σε πολλούς δρόμους στο Παλιό Λιμάνι. Οι δυνάμεις της αστυνομίας προσπάθησαν με δυσκολία να βάλουν ένα τέλος στα επεισόδια κάνοντας χρήση δακρυγόνων, απωθώντας τους Άγγλους οπαδούς στις αποβάθρες του Παλιού Λιμανιού, ενώ οι Ρώσοι οπαδοί κυκλοφορούσαν στους δρόμους που έμοιαζαν με πεδίο μάχης. Η πλειονότητα των εμπλεκομένων στις ταραχές κρατούσε από ένα μπουκάλι στο χέρι, κάποιοι ολόκληρα πακέτα με αλκοολούχα ποτά. Η ένταση και τα επεισόδια κράτησαν 2-3 μέρες χωρίς να είναι δυνατόν να παύσουν, αφού οι χούλιγκαν ήταν πολλοί σε αριθμό και αμαύρωσαν το αθλητικό γεγονός (Γαλλία-Euro: Νέα αιματηρά επεισόδια μεταξύ οπαδών Αγγλίας – Ρωσίας στη Μασσαλία, 2016).

5.2 ΕΛΛΑΔΑ

5.2.1 ΛΕΩΦΟΡΟΣ ΛΑΥΡΙΟΥ (Παιανία, 29/03/2007)

Στις 29 Μαρτίου του 2007 σημειώθηκαν σοβαρότατα επεισόδια μεταξύ οργανωμένων οπαδών-χούλιγκαν των ομάδων του Ολυμπιακού και του Παναθηναϊκού. Αφορμή στάθηκε ο αγώνας βόλλει γυναικών μεταξύ των δύο ομάδων που θα πραγματοποιούνταν στην έδρα του Παναθηναϊκού στη Παιανία δίπλα από τη κεντρική λεωφόρο Λαυρίου. Σύμφωνα με τα ρεπορτάζ εκείνων των ημερών, η Ομοσπονδία βόλλει και ο Δήμος Παιανίας είχαν προειδοποιήσει την Αστυνομία έγκαιρα για τον κίνδυνο συμπλοκών σώμα με σώμα όμως δεν πάρθηκαν κανενός είδους προληπτικά μέτρα. Οι «επίλεκτοι» οργανωμένοι οπαδοί των δύο ομάδων, περίπου 400 άτομα συνολικά, είχαν δώσει ραντεβού στη λεωφόρο Λαυρίου για να χτυπηθούν μέχρι θανάτου. Οι οπαδοί του Ολυμπιακού συγκεντρώθηκαν στον Πειραιά και οι αντίστοιχοι του Παναθηναϊκού στο Χαλάνδρι με τη κάθε πλευρά να ξεκινάει πορεία με μηχανές μέχρι τη Παιανία.

Η αναπόφευκτη σύγκρουση των κατακλυσμένων από μίσος οπαδών έγινε στη συμβολή των οδών Δημητρίου και Αποστόλου Χούντα. Με το που διέσχισαν την «ενέδρα» των οδών Χούντα, ξέσπασε ο «πόλεμος». Όχι σώμα με σώμα όπως αναμενόταν στην αρχή αλλά με «πολεμοφόδια» όπως φωτοβολίδες, κροτίδες, πέτρες, καδρόνια και μολότοφ. Δεν ήταν ένα συνηθισμένο «ραντεβού» από εκείνα των είκοσι εναντίον είκοσι, δεν ήταν το γνωστό θρασύδειλο σκηνικό των τριάντα εναντίον δέκα, ήταν στρατός εναντίον στρατού.

Το αποτέλεσμα αυτής της τραγωδίας ήταν να χάσει τη ζωή του ένας νεαρός οπαδός του Παναθηναϊκού, ο Μιχάλης Φιλόπουλος (22 ετών) ο οποίος δολοφονήθηκε βάνουσα με μαχαίριές σε όλο του το σώμα και άλλου είδους βαριές κακώσεις. Ήταν φανερό το γεγονός ότι όλοι οι συμμετέχοντες ήταν αποφασισμένοι να σκοτώσουν. Από θαύμα μάλιστα, υπήρξε μόνο ένα θύμα και όχι πολλά περισσότερα.

Τις επόμενες μέρες αναβλήθηκε κάθε αθλητική δραστηριότητα και πραγματοποιήθηκαν έφοδοι της Αστυνομίας σε πολλούς συνδέσμους ανακαλύπτοντας αυτό που λίγο πολύ γνώριζαν όλοι. Όπλα, ναρκωτικά, μαχαίρια, ρόπαλα, μολότοφ ήταν μερικά από τα ευρήματα που προέκυψαν. Μετά από δίκες που ακολούθησαν για την δολοφονία του Μιχάλη

Φιλόπουλου, καταδικάστηκαν σε κάθειρξη, τέσσερα άτομα τα οποία βρίσκονται μέχρι και σήμερα στη φυλακή (Φιλόπουλος: Η αλήθεια, 2016).

5.2.2 ΛΑΡΙΣΑ-ΠΑΟΚ (Στάδιο Αλκαζάρ, Λάρισα, 26/10/1986)

Ανήμερα του Αγίου Δημητρίου και ολόκληρος ο Θεσσαλικός κάμπος, βρίσκεται στο πόδι, εξαιτίας του μεγάλου ντέρμπι μεταξύ της Λάρισας και του ΠΑΟΚ, των δύο μεγάλων ομάδων της επαρχίας που διεκδικούν με αξιώσεις το πρωτάθλημα. Στο γήπεδο υπήρχε μεγάλη ένταση και υπάρχουν πολλά υβριστικά συνθήματα μεταξύ των οπαδών των δύο ομάδων. Περίπου 45 λεπτά πριν την έναρξη του αγώνα, από την πλευρά των οπαδών του Δικεφάλου, που είχαν πάρει θέσεις στο πέταλο δεξιά από τα επίσημα, ρίχνονται τρεις φωτοβολίδες προς την πλευρά των οπαδών των «βυσσινί». Οι δύο από αυτές πέφτουν στο έδαφος, ωστόσο η τρίτη διαγράφει μια περίεργη τροχιά. Ο κόσμος όλος παρακολουθεί με αμηχανία ένα φλεγόμενο βέλος, να διασχίζει μια απόσταση περίπου 100 μέτρων και εν συνεχεία να χτυπάει στα κάγκελα της θύρας.

Το θανατηφόρο βλήμα εξοστρακίζεται και αλλάζει πορεία, για να καρφωθεί στον λαιμό ενός φιλάθλου της Λάρισας κόβοντάς του την καρωτίδα. Επρόκειτο για τον 29χρονο καθηγητή της ΣΕΛΕΤΕ Χαράλαμπο Μπλιώνα. Το τραύμα είναι τόσο βαρύ που ο νεαρός φίλαθλος σωριάζεται αμέσως στο έδαφος, έχοντας σφηνωμένη την φωτοβολίδα στον λαιμό του. Αμέσως μόλις οι υπόλοιποι οπαδοί της Λάρισας αντιλαμβάνονται το περιστατικό πηδούν τα κάγκελα και τρέχουν να βοηθήσουν τον άτυχο καθηγητή. Ο Γιάννης Βαλαώρας που ήταν τραυματίας και δεν αγωνιζόταν, βρίσκεται ανάμεσα σε αυτούς που προσπαθούν να σταματήσουν το αίμα, που βγαίνει σαν συντριβάνι από τον λαιμό. Παρόλα αυτά η αναμμένη φωτοβολίδα εξακολουθεί να καίει σφηνωμένη, κάνοντας ακόμα πιο δύσκολη την προσπάθεια των παρευρισκομένων. Ασθενοφόρο στο γήπεδο δεν υπάρχει και μη έχοντας άλλη λύση, τον ξαπλώνουν σε μια διαφημιστική πινακίδα και τον βάζουν στην καρότσα ενός αγροτικού, αλλά ο άτυχος φίλαθλος της Λάρισας, δεν τα καταφέρνει. Χάνει τη μάχη με το θάνατο, καθ' οδόν για το νοσοκομείο.

Παρά το τραγικό περιστατικό, ο αγώνας δεν αναβάλλεται. Συνεχίζεται κανονικά και η ΑΕΛ επικρατεί με 2-1. Το θλιβερό γεγονός όμως, θα επισκιάσει την μεγάλη νίκη των Θεσσαλών, και θα οδηγήσει στην λαϊκή κατακραυγή τόσο της διοργανώτριας ΕΠΟ όσο και της τοπικής ομάδας, για την συνέχιση του αγώνα, που κάτω από εκείνες τις συνθήκες έπρεπε ν' αναβληθεί.

Μετά από έρευνα της αστυνομίας συννεληφθησαν 10 άτομα, ύποπτα για τη ρίψη της φωτοβολίδας που στέρησε τη ζωή του Μπλιώνα. Μετά από υπόδειξη του ενός από αυτούς βρέθηκε ο ένοχος ο οποίος ήταν ένας νεαρός 20 ετών και καταδικάστηκε από το δικαστήριο σε οκτώ χρόνια κάθειρξη. (Καστέλλης, 2016)

5.2.3 ΑΕΚ-ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΣ (Νέα Φιλαδέλφεια, 13/01/1991-15/11/1999)

Στον αγώνα ΑΕΚ-Ολυμπιακού τον Ιανουάριο του 1991, ο 17χρονος Γιώργος Παναγιώτου από τον Πειραιά ήταν μπροστά σε συμπλοκή φιλάθλων των δυο ομάδων έξω από το γήπεδο Ν. Φιλαδέλφειας. Ο νεαρός πήγαινε στο γήπεδο και στις 14:27, στη

διασταύρωση των δρόμων Σεβαστείας και Μενεμένης δέχθηκε στην κοιλιά, από κοντινή απόσταση, φωτοβολίδα, που είχε εκτοξευθεί με ειδικό πιστόλι για ρίψη φωτοβολίδων.

Το 17χρονο παιδί μεταφέρθηκε στο νοσοκομείο Αγία Όλγα και οι γιατροί το έβαλαν αμέσως στο χειρουργείο, αλλά στις 4.30 μ.μ. ο Γιώργος Παναγιώτου πέθανε. Ο 17χρονος φίλαθλος βρήκε τραγικό θάνατο, ενώ εκείνη τη μέρα αυτοκίνητα πυρπολήθηκαν, καταστήματα καταστράφηκαν, φωτιές έζωσαν το γήπεδο της ΑΕΚ, αστυνομικοί τραυματίστηκαν και νεαροί συνελήφθησαν. Μάλιστα η μητέρα του είχε τη δύναμη να κάνει δωρεά μελών του σώματος του άτυχου γιου της. (www.gazzeta.gr)

Τον Νοέμβριο του 1999, αν και το ματς της ΑΕΚ με τον Ολυμπιακό διεξήχθη κεκλεισμένων των θυρών, η διαιτησία του Δημητρόπουλου προκάλεσε μέχρι και χρήση όπλου στο Members Club του γηπέδου της Νέας Φιλαδέλφειας. Οι ποδοσφαιριστές και ο προσωπικός φρουρός του Βίκτωρα Μητρόπουλου, ήταν οι πρωταγωνιστές. Πρώτα ο Μιχάλης Κασάπης επιτέθηκε στον διαιτητή για τα σφυρίγματα του και τιμωρήθηκε με ποινή αποκλεισμού από τα γήπεδα 24 αγωνιστικών, ενώ στο Members Club υπήρξε πυροβολισμός από τον φρουρό του Μητρόπουλου στην προσπάθειά του να τον προστατέψει, με αποτέλεσμα να επικρατήσει χάος και να γίνουν βίαια επεισόδια εντός του. (Συριώδης, 2015)

5.2.4 ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΣ-ΑΘΗΝΑΪΚΟΣ (Γήπεδο Γ.Καραϊσκάκης, Φάληρο, 10/02/1991)

Ένα μήνα μετά τον θάνατο του Παναγιώτου, στο Στάδιο Καραϊσκάκη σημειώθηκαν επεισόδια στον αγώνα του Ολυμπιακού με τον Αθηναϊκό. Το παιχνίδι είχε φτάσει στο 88ο λεπτό, όταν μερίδα οπαδών των γηπεδούχων μπήκαν στο γήπεδο και κινήθηκαν εναντίον του Χρήστου Δημόπουλου, άλλοτε άσου του Παναθηναϊκού. Επίσης στοχοποιήθηκε τόσο ο διαιτητής όσο και ένας καμεραμάν της δημόσιας τηλεόρασης, ενώ ο τότε πρόεδρος των Πειραιωτών, Αργύρης Σαλιαρέλης, υποστήριξε ενώπιον του αθλητικού δικαστή πως οι οπαδοί της ομάδας του δεν είναι αλήτες αλλά επιστήμονες και πως ο κόσμος που μπήκε από τη Θύρα 4 στο γήπεδο δεν ήταν χούλιγκανς. Ακολούθησαν εκτεταμένα επεισόδια στις εξέδρες αλλά και στον αγωνιστικό χώρο με πολλές υλικές ζημιές αλλά και μερικούς τραυματισμούς ευτυχώς όχι σοβαρούς. Ο Ολυμπιακός μηδενίστηκε, του αφαιρέθηκαν βαθμοί και έπαιξε πέντε παιχνίδια μακριά από την έδρα του. (Συριώδης, 2015)

5.2.5 ΠΑΝΑΘΗΝΑΪΚΟΣ-ΑΕΚ, ΑΕΚ-ΑΤΡΟΜΗΤΟΣ (ΟΑΚΑ, Καλογρέζα, 19/04/1995- (30/04/2011)

Τον Απρίλιο του 1995, εκτενή επεισόδια σημειώθηκαν στον τελικό του Κυπέλλου ανάμεσα στον Παναθηναϊκό και την ΑΕΚ στο ΟΑΚΑ. Ο καρεκλοπόλεμος διήρκησε για πολλή ώρα και ένα σκηνικό πολέμου μεταξύ των οπαδών των δυο ομάδων είχε διαμορφωθεί από νωρίς. Από 'κει και πέρα, τα πράγματα έγιναν χειρότερα, όταν ο διαιτητής Μπάκας έδωσε πέναλτι (που αμφισβητήθηκε από τους παίκτες αλλά και τους οπαδούς της Α.Ε.Κ) στον Βαζέχα στο 119'. Ακολούθησαν διαμαρτυρίες, αποβολές, συμπλοκές οπαδών και αστυνομική επιχείρηση υπό τον Αττικάρχη Νίκο Χατζάκη (έγιναν 21 συλλήψεις και εκατοντάδες προσαγωγές), ενώ ορισμένοι ποδοσφαιριστές της ΑΕΚ αρνήθηκαν να παραστούν στην απονομή που ακολούθησε. Την επόμενη μέρα ο διαιτητής Μπάκας δέχθηκε επίθεση από αγνώστους. Η επίθεση έγινε με λαστούς στην οδό Αλίμου και σημειώθηκε μέσα

σε ταξί, όταν οι δράστες το περικύκλωσαν, τον έβγαλαν έξω και του επιτέθηκαν. Ο ίδιος είχε καταγγείλει πως μετά τον αγώνα δεχόταν απειλητικά τηλεφωνήματα και είχε ζητήσει αστυνομική προστασία.

Τον Απρίλιο 2011 είχαμε ένα κεφάλαιο στην οπαδική βία της χώρας μας. Η αρχή έγινε πριν την έναρξη του τελικού για το Κύπελλο Ελλάδας ανάμεσα στην ΑΕΚ και τον Ατρόμητο σε διάφορες περιοχές της Αθήνας με σπασμένους συνδέσμους και συμπλοκές με αστυνομικούς. Το σκηνικό μεταφέρθηκε στο γήπεδο, αφού η είσοδος οπαδών της ΑΕΚ υποχρέωσε τον διαιτητή Κάκκο να σφυρίξει τη σέντρα με μεγάλη καθυστέρηση, ενώ μετά τη λήξη συνεχίστηκαν οι θλιβερές εικόνες. Οπαδοί της ΑΕΚ εισέβαλαν στον αγωνιστικό χώρο και μάλιστα αρκετοί κατευθύνθηκαν στην κερκίδα των οπαδών του Ατρόμητου, όπου υπήρχαν και πολλά γυναικόπαιδα που μάλιστα ήταν μέλη των οικογενειών πολλών παικτών του Ατρομήτου. Τα επεισόδια πήραν εκτεταμένο χαρακτήρα ανάμεσα σε οπαδούς και αστυνομία, ακολούθησαν μάχες σώμα με σώμα. Οπαδοί οπλισμένοι με καδρόνια, διαφημιστικές πινακίδες και σιδερένιους λοστούς, εναντίον των αστυνομικών δυνάμεων που απάντησαν με ρίψη χημικών. Τουλάχιστον εξήντα προσαγωγές και δεκατρείς συλλήψεις ακολούθησαν τα θλιβερά επεισόδια που ξέσπασαν. Τουλάχιστον έντεκα άτομα τραυματίστηκαν από τις συμπλοκές ενώ επιθέσεις δέχθηκαν ακόμα και παίκτες του Ατρομήτου. (Συριώδης, 2015)

5.2.6 ΙΩΝΙΚΟΣ-ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΣ (Δημοτικό Στάδιο Νεάπολης Ιωνικού, Νίκαια, 23/11/1997)

Το Νοέμβριο του 1997 σημειώθηκαν μεγάλης έκτασης επεισόδια στο γήπεδο του Ιωνικού Νικαίας. Στον αγώνα του Ιωνικού με τον Ολυμπιακό, ο πρόεδρος των γηπεδούχων, Νίκος Κανελλάκης, έδωσε χαστούκι στον διαιτητή της αναμέτρησης, Αργύρη Παπαχίντζιο κάτι που είχε ως αποτέλεσμα να ξεκινήσουν συγκρούσεις μεταξύ των οπαδών των δυο ομάδων και των ποδοσφαιριστών ακόμα και μέσα στον αγωνιστικό χώρο ενώ ο Σωκράτης Γέμελος (βοηθός του τότε προπονητή, Γιάτσεκ Γκμοχ) του Ιωνικού έφυγε από το γήπεδο με σπασμένη μύτη. Πέντε οπαδοί διακομίστηκαν στο Τζάννειο, αλλά κανείς δεν παρέμεινε μετά από τις πρώτες βοήθειες που τους παρασχέθηκαν. Χαρακτηριστικό ήταν το στιγμιότυπο που είδαμε με τον δημοσιογράφο Αντώνη Αντωνόπουλο να κάνει ρεπορτάζ μέσα στον αγωνιστικό χώρο, να παίρνει δηλώσεις από τον Ντούσαν Μπάγεβιτς (προπονητής Ολυμπιακού) και εκείνος αποσβολωμένος να κοιτάζει όσα γίνονταν δίπλα του. (Συριώδης, 2015)

5.2.7 ΠΑΟΚ-ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΣ (Γήπεδο Τούμπας, Θεσσαλονίκη, 16/04/2014)

Από σοβαρά επεισόδια αμαυρώθηκε η ρεβάνς του Κυπέλλου Ελλάδας για την αγωνιστική περίοδο 2013-2014 στην Τούμπα ανάμεσα σε ΠΑΟΚ και Ολυμπιακό. Δακρυγόνα και συγκρούσεις οπαδών των ΠΑΟΚ με αστυνομικές δυνάμεις πριν την έναρξη της αναμέτρησης αλλά και ίδια ατμόσφαιρα με καπνογόνα κατά τη διάρκεια αυτής, με φωτοβολίδες να καίνε τον πάγκο των "ερυθρολεύκων" αλλά και μπανάνα να ίπταται από την εξέδρα με αποδέκτη τον Σαλίνο (παίκτης του Ολυμπιακού). Το παιχνίδι άργησε να ξεκινήσει

κατά 95 λεπτά για τα όσα έγιναν κατά την είσοδο των δύο ομάδων. Επίσης, είχαμε νέο κύκλο νεύρων και έντασης ανάμεσα στους παίκτες Κατσουράνη (ΠΑΟΚ) και τον Μανιάτη (Ολυμπιακός) οι οποίοι αποβλήθηκαν, ενώ αμέσως μετά υπήρξε ένταση στη φυσούνα, όπως και στο φινάλε του αγώνα (Κεφαλογιάννης, 2014).

5.2.8 ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΣ-ΠΑΝΑΘΗΝΑΪΚΟΣ (Γήπεδο Ριζούπολης, Αθήνα, 11/05/2003)

Ήταν 11 Μαΐου του 2003 και ο Ολυμπιακός υποδέχεται στην Ριζούπολη τον Παναθηναϊκό σε μία αναμέτρηση που κρίνει τον τίτλο εκείνης της σεζόν. Ο Ολυμπιακός χρησιμοποιεί ως έδρα το γήπεδο της Ριζούπολης, αφού το «Γεώργιος Καραϊσκάκης» είναι κλειστό και ανακατασκευάζεται ενόψει των Ολυμπιακών Αγώνων της Αθήνα του 2004.

Ο Παναθηναϊκός κατέβαινε στον αγωνιστικό χώρο έχοντας διαφορά τριών βαθμών από τον αιώνιο αντίπαλό του. Με νίκη, ισοπαλία ή ακόμη και ήττα (με ένα γκολ διαφορά) ο τίτλος πήγαινε στους «πράσινους». Ο Ολυμπιακός έπαιζε μόνο για ένα αποτέλεσμα, τη νίκη, που θα του έδινε στην χειρότερη περίπτωση μία δεύτερη ευκαιρία μέσω μπαράζ να αναδειχθεί πρωταθλητής.

Το κλίμα θυμίζει μπαρούτι. Υπάρχει εκατέρωθεν φανατισμός, ενώ στις εξέδρες του γηπέδου υπάρχουν και 2500 περίπου φίλοι του «τριφυλλιού». Το πούλμαν του Παναθηναϊκού φτάνει στην Ριζούπολη και οι συγκεντρωμένοι οπαδοί του Ολυμπιακού υποδέχονται την αποστολή των «πρασίνων» με άγριες διαθέσεις. Εκτοξεύονται αντικείμενα πάσης φύσεως με στόχο τα κεφάλια των μελών της αποστολής του Παναθηναϊκού, οι οποίοι και μπαίνουν στις εγκαταστάσεις του γηπέδου προστατεύοντας με σάκους τη σωματική τους ακεραιότητα. Τα ΜΑΤ καταφέρνουν να ανοίξουν δρόμο και να οδηγήσουν την αποστολή μέσα στα αποδυτήρια. Η ένταση δεν είχε τελειώσει. Η φυσούνα που οδηγούσε από τα αποδυτήρια στον αγωνιστικό χώρο είχε σπάσει και σκιστεί από τους οπαδούς του Ολυμπιακού και οι παίκτες του Παναθηναϊκού δεν μπορούσαν να βγουν για ζέσταμα. Τελικά με την βοήθεια της αστυνομίας και με αρκετή καθυστέρηση, οι παίκτες βγαίνουν για ζέσταμα εν μέσω ρίψεων φωτοβολίδων-στιλό που στόχευαν τους παίκτες των φιλοξενούμενων.

Από τον Παναθηναϊκό ζητούν να μην ξεκινήσει ο αγώνας όμως ο διαιτητής Γιώργος Μποροβήλος, με τη σύμφωνη γνώμη της διοργανώτριας αρχής, δίνει το έναυσμα για την έναρξή του. Αργότερα, παίκτες που ήταν στην αποστολή του Παναθηναϊκού σε εκείνο το παιχνίδι, δήλωσαν ότι τρομοκρατήθηκαν και ξυλοκοπήθηκαν από «μπράβους» στα αποδυτήρια πριν την έναρξη του αγώνα, χωρίς όμως ποτέ να αποδειχθούν οι πράξεις αυτές ή να οδηγηθούν οι υπαίτιοι στη δικαιοσύνη (Τι έγινε στο Ολυμπιακός - Παναθηναϊκός στην Ριζούπολη, 2014).

5.2.9 ΠΑΝΑΘΗΝΑΪΚΟΣ-ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΣ (Γήπεδο Απόστολος Νικολαΐδης, Αθήνα, 24/03/2002- 22/02/2015)

Τον Μάρτιο του 2002, ένα χρόνο πριν τα γεγονότα του «ντέρμπυ» της Ριζούπολης, διεξήχθη ένας αγώνας ανάμεσα στους «αιώνιους» αντιπάλους, αλλά αυτή τη φορά στην έδρα του Παναθηναϊκού, το γνωστό γήπεδο της Λεωφόρου. Ο συγκεκριμένος αγώνας στιγματίστηκε από τον ξυλοδαρμό του διαιτητή της αναμέτρησης, Μάκη Ευθυμιάδη. Ο λόγος ήταν ο καταλογισμός ενός πέναλτι υπέρ του Ολυμπιακού και μάλιστα στα τελευταία λεπτά της αναμέτρησης. Οι οπαδοί του Παναθηναϊκού είχαν παράπονα καθ' όλη τη διάρκεια του

αγώνα και αυτή η υπόδειξη ήταν για αυτούς αλλά και για παράγοντες των «πρασίνων», η σταγόνα που ξεχείλισε το ποτήρι. Κάποιοι από αυτούς επιτέθηκαν μαζικά στον Ευθημιάδη εντός του αγωνιστικού χώρου με γροθιές και κλωτσιές και η εικόνα του αιμόφυρτου διαιτητή έκανε το γύρω της Ελλάδας και όχι μόνο, καθώς μεταδόθηκε από όλα τα μεγάλα δίκτυα του κόσμου. Η αστυνομία προσπάθησε να τον προστατεύσει όμως δεν τα κατάφερε επαρκώς. Οι δράστες της χειροδικίας εναντίον του Ευθημιάδη δεν συνελήφθησαν ούτε αποδόθηκαν ευθύνες στη συνέχεια.

Στις 22 Φλεβάρη 2015, είχαμε την εισβολή των φίλων του Παναθηναϊκού μετά τη λεκτική διαμάχη με τον τότε προπονητή του Ολυμπιακού, Βίτορ Περέιρα, ο οποίος στο ζέσταμα της ομάδας του είχε κατευθυνθεί στο τέρμα μπροστά από την θύρα 13, ανοίγοντας διάλογο με τους οπαδούς. Εκείνη τη στιγμή οι οπαδοί του Παναθηναϊκού έσπασαν την πόρτα και εισέβαλαν στον αγωνιστικό χώρο και άρχισαν να κυνηγούν τους ανθρώπους του Ολυμπιακού, με τις δυνάμεις της αστυνομίας να προλαβαίνουν τα χειρότερα και να τους φυγαδεύουν στα αποδυτήρια. Ο αγώνας αναβλήθηκε και ακολούθησαν σοβαρότατα επεισόδια βίας μεταξύ των χούλιγκαν οι οποίοι ήταν οπλισμένοι με καδρόνια, φωτοβολίδες, λοστούς, και άλλα πάσης φύσεων αντικείμενα. Ο απολογισμός ήταν οι μεγάλες υλικές ζημιές στο γήπεδο που ζημίωσαν το σύλλογο οικονομικά. Τα επεισόδια στο ματς αυτό, έφεραν και τα νέα μέτρα από τον Σταύρο Κοντονή που ήταν τότε υφυπουργός Αθλητισμού (Συριώδης, 2015).

5.2.10 ΗΡΟΔΟΤΟΣ-ΕΘΝΙΚΟΣ ΠΕΙΡΑΙΩΣ (Γήπεδο Αλικαρνασσού, Κρήτη, 14/09/2014)

Το τελευταίο χρονικά θύμα της τυφλής οπαδικής βίας και του χουλιγκανισμού, ακούει στο όνομα Κώστας Κατσούλης. Ο άτυχος φιλάθλος του Εθνικού Πειραιώς πήγε να παρακολουθήσει τον αγώνα της αγαπημένης του ομάδας με τον Ηρόδοτο, που έμελλε να είναι δυστυχώς και το τελευταίο του. Το γήπεδο της Αλικαρνασσού μετατράπηκε σε πεδίο μάχης. Ανεγκέφαλοι επιτέθηκαν στους φιλάθλους του Εθνικού και ο Κώστας Κατσούλης προσπάθησε να προστατεύσει πολλούς από αυτούς. Αυτό αποδείχτηκε μοιραίο για τη ζωή του καθώς οι πρώτοι τραυμάτισαν σοβαρά στο κεφάλι τον 46χρονο. Ο άτυχος άνδρας μεταφέρθηκε με C-130 στην Αθήνα και έφτασε στο 401 Στρατιωτικό Νοσοκομείο για να υποβληθεί σε χειρουργική επέμβαση. Νοσηλεύτηκε για 15 μέρες δίνοντας μάχη για τη ζωή του, όμως τελικά δεν κατάφερε να επιβιώσει από τα βαριά τραύματά του και στις 29 του ίδιου μήνα έφυγε από τη ζωή (Καρέ καρέ η δολοφονική επίθεση των ανεγκέφαλων στο Ηρόδοτος – Εθνικός, 2014).

Η αστυνομία της Νέας Αλικαρνασσού προχώρησε σε περίπου 20 προσαγωγές και μεταξύ των συλληφθέντων βρισκόταν ένας 27χρονος, ο οποίος φέρεται πως ήταν ο δράστης της δολοφονίας του Κατσούλη. Στη δίκη που ακολούθησε, από συνολικά 6 κατηγορούμενους, οι 2 κρίθηκαν ένοχοι και καταδικάστηκαν σε 15 χρόνια κάθειρξη (Ένοχοι οι δύο από τους έξι κατηγορούμενους για το θάνατο του φιλάθλου Κ. Κατσούλη, 2016).

6 ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ

6.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στο πλαίσιο της εκπόνησης της πτυχιακής μας εργασίας πραγματοποιήσαμε συνεντεύξεις με τρεις διακεκριμένους αθλητικούς συντάκτες καθώς και με τον γνωστό εγκληματολόγο, πολιτικό, πρώην καθηγητή τριτοβάθμιας εκπαίδευσης κ. Γιάννη Πανούση. Εκτός από τον κ. Πανούση πήραμε συνεντεύξεις από τους δημοσιογράφους κ. Μπραουδάκη Βαγγέλη, κ. Πουλόπουλο Σωτήρη και Φιλέρη Γιάννη.

Στόχος μας μέσα από αυτές τις συνεντεύξεις, είναι να γνωρίσουμε τις απόψεις και τις θέσεις γνωστών και έγκριτων ανθρώπων με μεγάλη εμπειρία, που εργάζονται σε μεγάλα αθλητικά Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης ή έχουν ασχοληθεί ενδελεχώς με το πρόβλημα της αθλητικής βίας στην Ελλάδα, απόψεις και θέσεις που έχουν βαρύνουσα σημασία στην εξαγωγή χρήσιμων συμπερασμάτων για το βασικό ερώτημα που θέτει η εργασία μας, πάντα σε σχέση και με την δική μας έρευνα. Το ερώτημα αυτό είναι το κατά πόσο η αθλητική βία υποκινείται μέσω των ΜΜΕ. Για το λόγο αυτό τα ερωτήματα που θέσαμε στους προαναφερθέντες ήταν σχετικά με αυτό το ζήτημα και είναι έξι σε αριθμό. Επίσης τα ερωτήματα είναι κοινά για όλους για την εξαξωγή ασφαλών συμπερασμάτων.

Ακολουθεί καταγραφή των ερωτήσεων που τέθηκαν και των απαντήσεων των συνεντευξιαζόμενων καθώς και ανάλυση και σύγκρισή τους.

6.2 ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Ερώτηση 1: Είναι επαρκές το νομικό πλαίσιο και το πειθαρχικό δίκαιο που αφορά την αντιμετώπιση της αθλητικής βίας στην Ελλάδα;

Ερώτηση 2: Ποιοι είναι οι σημαντικότεροι παράγοντες που οδηγούν στη πρόκληση βίας στους αθλητικούς χώρους;

Ερώτηση 3: Ποιός ο ρόλος των ΜΜΕ στη πρόκληση ή την αντιμετώπιση της αθλητικής βίας;

Ερώτηση 4: Ποιά η γνώμη σας για το ότι οι παράγοντες ομάδων είναι ιδιοκτήτες Μέσων και μάλιστα αθλητικών;

Ερώτηση 5: Τι πιστεύετε για την προβολή σκηνών βίας σε αθλητικούς χώρους από τα ηλεκτρονικά ΜΜΕ; Συμβάλλει στην εξάπλωση της βίας; Συμφωνείτε με την απαγόρευση σκηνών βίας όπου υπάρχει;

Ερώτηση 6: Η στάση των συλλόγων, που πολλές φορές είναι επιθετική σε επικοινωνιακό και όχι μόνο επίπεδο απέναντι στους άλλους συλλόγους, στις διοργανώτριες αρχές και στη διαιτησία, συμβάλλει στην εξάπλωση της βίας;

6.3 ΠΑΝΟΥΣΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ

6.3.1 ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ

Γεννήθηκε στην Αθήνα στις 2 Αυγούστου του 1949. Σπούδασε στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών και στο Université de Poitiers της Γαλλίας. Είναι πρώην Πρόεδρος του Πανεπιστημίου Θράκης από το 1994 έως το 1997. Στο Πανεπιστήμιο Θράκης δίδαξε επί 19 χρόνια στη Νομική Σχολή πάνω στους τομείς της Εγκληματολογίας, Σωφρονιστικής, Θυματολογίας και Ανακριτικής από το 1978 έως το 1997.

Επίσης είναι πρώην καθηγητής Εγκληματολογίας στον Τμήμα Επικοινωνίας και ΜΜΕ του Πανεπιστημίου Αθηνών, του οποίου Τμήματος έχει διατελέσει και Πρόεδρος από το 2003 έως το 2007. Ακόμα έχει διδάξει στο Παιδαγωγικό Τμήμα και ΤΕΦΑΑ του Πανεπιστημίου Θράκης και στο Πολυτεχνείο Κρήτης. Μεταξύ άλλων έχει υπάρξει και μέλος της υπο-επιτροπής του Υφυπουργείου Αθλητισμού για τη Βία στα γήπεδα το 2001 (Γιάννης Πανούσης, 2017).

Όσον αφορά στην πολιτική του σταδιοδρομία, έχει διατελέσει Αναπληρωτής Υπουργός Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης αρμόδιος για θέματα Προστασίας του Πολίτη, στην κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ που σχηματίστηκε τον Ιανουάριο του 2015 (Γενική Γραμματεία της Κυβέρνησης, 2015).

6.3.2 ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

1: Είναι επαρκές αλλά αναξιόπιστο διότι δεν εφαρμόζεται. Όσον αφορά το πειθαρχικό δίκαιο, θα πρέπει να αλλάξει η σύνθεση και να αποτελείται από καθηγητές ΑΕΙ, ειδικούς επιστήμονες, ανώτατα στελέχη δημόσιας διοίκησης κλπ.

2: α) η εγκληματική σύνθεση των ομάδων χούλιγκανς, β) η ανοχή της Πολιτείας, των Φορέων και των Παραγόντων και γ) οι συλλήψεις που δεν γίνονται, η συγκάλυψη και η ατιμωρησία.

3: Τα ΜΜΕ προκαλούν φανατισμό και δεν αποκαλύπτουν τους υπαίτιους των επεισοδίων.

4: Στην Ελλάδα επιβιώνει ακόμα το αθλητικό-εργολαβικό-οικονομικό-μιντιακό-πολιτικό σύμπλεγμα. Και ο νοών νοείτο...

5: Θα πρέπει να καταρτισθεί ένας κώδικας αθλητικής δεοντολογίας και όποια ομάδα τον παραβιάζει να μην επιτρέπεται η αναμετάδοση των αγώνων της.

6: Πολλές φορές οι δηλώσεις/επιθέσεις των προέδρων είναι προσχηματικές ή κατασκευασμένες. Έχουν την ίδια επιρροή με αυτήν των δημοσιευμάτων και των ΜΜΕ. Δεν προκαλούν ευθέως τη βία αλλά καλλιεργούν το ψευτοφανατισμό. Η αθλητική βία δεν είναι προϊόν της «σύγκρουσης της φανέλας» αλλά των ραντεβού θανάτου συμμοριών.

6.4 ΜΠΡΑΟΥΔΑΚΗΣ ΒΑΓΓΕΛΗΣ

6.4.1 ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ

Ο Βαγγέλης Μπραουδάκης είναι γνωστός δημοσιογράφος και έχει διατελέσει διευθυντής του ραδιοφωνικού σταθμού Sentrafm 103.3 και της καθημερινής αθλητικής εφημερίδας «Goal News». Εργάστηκε για 11 χρόνια στην συνδρομητική τηλεόραση και συγκεκριμένα στο κανάλι NOVA όπου συμμετείχε στη παρουσίαση αρκετών εκπομπών όπως το δίωρο «Fair Play» τις περιόδους 1999-2000 και 2000-2001. Από τον Σεπτέμβριο του 2001 μέχρι και το 2009 παρουσίαζε την εκπομπή «Όποιος αντέξει» μαζί με τον νυν υπεύθυνο επικοινωνίας της ΠΑΕ Ολυμπιακός, Κώστα Καραπαπά και στη συνέχεια και με τον Στέλιο Μαρκάκη. Επίσης, τη περίοδο 2008-2009 συμμετείχε στο πρώτο μέρος της εκπομπής «Ωρα των Πρωταθλητών» (Μπραουδάκης για Novasports, 2010). Το 2013 συμμετείχε, μαζί με ακόμα 21 επιφανείς δημοσιογράφους, στην συγγραφή του βιβλίου «Μια φορά στη ζωή μας», του οποίου τα έσοδα από πωλήσεις διατέθηκαν στην υποστήριξη του έργου του συλλόγου Φίλων Παιδιών με καρκίνο «ΕΛΠΙΔΑ» (Νικολοπούλου, 2013).

6.4.2 ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

1: Είναι πολύ επαρκές. Είναι τόσες πολλές οι διατάξεις, τέτοιος ο λαβύρινθος στο πειθαρχικό δίκαιο, εκτιμώ σκόπιμα, ούτως ώστε ενώ υπήρχε υπερεπάρκεια νόμων, δεν μας επιτρέπεται να αντιμετωπίσουμε όπως πρέπει την αθλητική βία. Δεν χρειάζεται άλλο νομικό πλαίσιο και άλλο δίκαιο αλλά απλούστευση. Υποτίθεται ότι θα επαναφερθεί το ιδιώνυμο αδίκημα όμως κανείς δεν λέει ότι αυτό έχει επιστρέψει επί Γερουλάνου.

2: α) Προτίστως η έλλειψη αθλητικής παιδείας, β) το γεγονός ότι οι χούλιγκανς κάνουν ότι θέλουν εντός των αγωνιστικών χώρων χωρίς συνέπειες, γ) οι οργανωμένοι οπαδοί και οι διοικήσεις των ομάδων έχουν καθαρά οπαδική συμπεριφορά, δ) σύνδεσμοι με άτομα τα οποία εκφράζουν παραβατική συμπεριφορά μέσα από τη λογική της μάζας στα γήπεδα και προβαίνουν σε πράξεις στις οποίες δεν θα προέβαιναν στην κανονική τους ζωή.

3: Ο ρόλος των αθλητικών ΜΜΕ είναι στρεβλός εδώ και είκοσι χρόνια. Αντί να υπηρετούν δημόσιο συμφέρον, υπηρετούν συμφέροντα των ομάδων και ουσιαστικά οι αναγνώστες «εκπαιδεύουν» τα ΜΜΕ, καθορίζοντας τη δύναμή τους. Η ευθύνη των αθλητικών ΜΜΕ είναι τεράστια. Και αυτοί που προσπαθούν να διατηρήσουν το χαρακτήρα της δημοσιογραφίας, πνίγονται ως αδύναμες φωνές στον όγκο των υπολοίπων.

4: Θα έπρεπε να υπάρχει ασυμβίβαστο. Βάζουν το λύκο να κάνει το τσοπάνη.

5: Δημοσιογραφία είναι να δείχνεις αυτό που συμβαίνει, την ώρα που συμβαίνει. Το πρόσωπο του τέρατος πρέπει να το δείχνεις όπως είναι και όχι να το ξορκίζεις με το να μην το δείχνεις. Θα ήθελα να μην υπάρχει καμία λογοκρισία και την ώρα που τα δείχνεις έχει ταυτόχρονα την υποχρέωση να τα στηλιτεύεις.

6: Προφανέστατα οι περισσότεροι έχουν χάσει το μέτρο. Κατανοώ την ανάγκη να προστατεύσεις τα συμφέροντα της ομάδας σου, ωστόσο οι τοποθετήσεις θα έπρεπε να γίνονται στη βάση των στοιχείων και επιχειρημάτων που έχεις να θέσεις και όχι με επικοινωνιακά πυροτεχνήματα. Ο συγκεκριμένος φαύλος κύκλος στη λογική του «λέω ότι να ναι για να συσπειρώσω οπαδούς», απλώς μεγαλώνει γενιές οπαδών που με λανθασμένη νοοτροπία, υποχρεώνει τις ομάδες να εξακολουθούν να μεταχειρίζονται το ίδιο μοτίβο για να έχουν την ίδια γλώσσα που καταλαβαίνουν οι οπαδοί τους. Πιο κλασσικό παράδειγμα τρόπου αντιμετώπισης του Ντέμη Νικολαΐδη από τους οπαδούς της ΑΕΚ πριν από 13 χρόνια δεν υπάρχει. Προσπάθησε να αφήσει στην άκρη τη στείρα ρητορική, τους κατήγγειλε στην αστυνομία όταν έκαναν επεισόδια, γενικώς προσπάθησε να αλλάξει τη κουλτούρα των διοικητικών μεθόδων και πλην ελάχιστων εξαιρέσεων του την «έπεσαν» όλοι γιατί ενοχλούνταν από τα νέα ήθη.

6.5 ΠΟΥΛΟΠΟΥΛΟΣ ΣΩΤΗΡΗΣ

6.5.1 ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ

Ο κ. Σωτήρης Πουλόπουλος είναι γνωστός καταξιωμένος εκδότης και δημοσιογράφος. Κατείχε υψηλόβαθμες θέσεις σε πολλές γνωστές εφημερίδες, όπως «Επικαιρότητα», «Ελεύθερος Τύπος», «Μεσημβρινή», «24 ώρες». Η σφραγίδα του είναι τα αθλητικά αλλά

εργάστηκε ως επικεφαλής σε πολλές πολιτικές εφημερίδες. Διατέλεσε διευθυντής σύνταξης στον Αδέσμευτο Τύπο. Ακόμα υπήρξε αντιπρόεδρος στην ΕΙΗΕΑ (Ένωση Ιδιοκτητών Ημερησίων Εφημερίδων Αθηνών). Είναι διευθυντής στην καθημερινή αθλητική εφημερίδα «Πρωταθλητής» αλλά και στην εφημερίδα «Βραδυνή» (Αλλαγή σκυτάλης στην ιστορική εφημερίδα «Βραδυνή» – Τι δηλώνει στο «paraskhnio.gr» ο νέος διευθυντής, 2016).

6.5.2 ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

1: Είναι επαρκέστατο. Υπάρχουν νόμοι, υπάρχουν δίκαια παντού. Αλλά δεν εφαρμόζονται.

2: Οι άνθρωποι. Οι ίδιοι οι άνθρωποι μεταφέρουν τη βία που για αυτούς είναι τρόπος ζωής, σε κάθε εκδήλωση όπου μπορούν να έχουν πρόσβαση. Ο αθλητικός χώρος είναι το δικό τους «γήπεδο», ο χώρος διαδήλωσης της μάζας όπου υπάρχουν πολλά τέτοια «γήπεδα» για να «παίξουν» μπάλα.

3: Τα ΜΜΕ δεν είναι μηχανισμός καταστολής. Όταν εγώ υπερασπίζομαι την οργή που εκφράζει η εφημερίδα μου από αδικίες δεν σημαίνει πως προκαλώ βία. Η αδικία την προκαλεί, γιατί οδηγούν τον κόσμο σε εκρήξεις οργής. Είναι δυνατόν να σιωπήσεις; Δεν προκαλώ βία, γράφω την αλήθεια, προβάλλω την είδηση, υπερασπίζομαι την δημοσιογραφία.

4: Κανένας δεν μπορεί να το απαγορεύσει. Αν ο παράγοντας και εκδότης λειτουργεί με καθαρότητα και δεν χρηματοδοτεί αόρατα, εκεί υπάρχει πρόβλημα με τον εύκαμπτο δημοσιογράφο που θα γράφει «κατ'εντολή». Δυστυχώς έχουμε τελευταία τέτοια φαινόμενα. Επαναλαμβάνω όμως πως ο ΕΝΤΙΜΟΣ και ΑΞΙΟΠΡΕΠΗΣ δημοσιογράφος μπορεί να το ξεπεράσει.

5: Είμαι υπέρ της ΑΠΟΛΥΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ του Τύπου. Η εικόνα είναι το αποτέλεσμα της εκδήλωσης βίας που καταγράφει, δεν πειράζει και η δημοτικότητα της, αν σοκάρει, λειτουργεί αποτρεπτικά και ενεργοποιεί αδρανή κόντρα της κοινωνίας. Αν τα αποκρύψω γίνομαι απλά ΣΥΝΕΝΟΧΟΣ.

6: Όταν ο κάθε σύλλογος αδικείται αυτομάτως πρέπει να υπερασπιστεί τους ισχυρισμούς του. Αν παραπέμπει σε επιχειρήματα και όχι σε «ιαχές» δύσκολα θα προκαλέσει βία. Αν όμως κυριαρχούν οι κραυγές και οι χαρακτηρισμοί, τότε, ναι, δημιουργούν «αδικημένους» οπαδούς, άρα «καινούργιες βόμβες».

6.6 ΦΙΛΕΡΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ

6.6.1 ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ

Ο Γιάννης Φιλήρης είναι γνωστός δημοσιογράφος που εργάζεται για πολλά χρόνια στο χώρο της αθλητικής δημοσιογραφίας. Ξεκίνησε να αρθρογραφεί το 1981 όπου δημοσιεύτηκε και το πρώτο του ρεπορτάζ. Έχει περάσει από τις εφημερίδες «Φίλαθλος», «Φως των Σπορ», «Πρώτη», «Ελεύθερος Τύπος», «Απογευματινή» και από τα ραδιόφωνα «Δίαυλος 10», «Flash 9.61» και «Sentra FM». Επίσης έχει εργαστεί στο αθλητικό περιοδικό για θέματα μπάσκετ «Τρίποντο» και στις τηλεοράσεις της Nova και του ANT1. Σήμερα εργάζεται και διαδικτυακά, μέσω της πασίγνωστης αθλητικής πλατφόρμας, Sport24.gr (Γιάννης Φιλήρης, 2017). Επίσης, μετά τον θάνατο του ιδιοκτήτη της εφημερίδας «Φως των Σπορ», Θόδωρου Νικολαΐδη, τον Μάρτιο του 2017, ο κ. Φιλήρης ανέλαβε τη Διεύθυνση της ιστορικής εφημερίδας (Νέος διευθυντής στο «Φως των Σπορ» ο Γιάννης Φιλήρης, 2017). Τον Ιούνιο του 2017 ο κ.Φιλήρης σε συνεργασία με την 24MEDIA, παρουσίασε το βιβλίο του «'87-Τίποτα δεν μας σταμάτησε» με θέμα την κατάκτηση του Ευρωμπάσκετ του 1987, με αφορμή τη συμπλήρωση 30 χρόνων από τη μεγάλη αυτή αθλητική επιτυχία (Βιβλίο από το Γ.Φιλήρη: «'87- Τίποτα δεν μας σταμάτησε», 2017).

6.6.2 ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

1: Σε γενικές γραμμές ναι. Το πρόβλημα δεν είναι οι ποινές, αλλά ο τρόπος με τον οποίο εφαρμόζονται. Άλλες φορές γίνεται πολύ αργή η διαδικασία. Σε άλλες περιπτώσεις επιβάλλονται με διαφορετικό τρόπο. Θέμα κανονισμών δεν υπάρχει. Στην εφαρμογή τους χωλαίνουμε. Πάντα απορούσα, ωστόσο, γιατί πρέπει για απλά θέματα, να συνεδριάζουν δικαστήρια, να γίνεται κανονική δίκη με μάρτυρες κλπ, ενώ με βάση το φύλλο αγώνα, θα μπορούσε η ποινή να είναι ... γνωστή εκ των προτέρων. Όπως συμβαίνει, δηλαδή, στις διεθνείς διοργανώσεις.

2: Η καχυποψία σε οτιδήποτε βλέπουμε στα γήπεδα, ο οπαδισμός των άκρων που τείνει να γίνει κυρίαρχη τάση στα γήπεδα, η υποδαύλιση εκ μέρους του Τύπου, ο εκτροχιασμός των επιχειρηματιών-παραγόντων που βλέπουν το ποδόσφαιρο σαν ένα πεδίο προσωπικής αντιπαράθεσης και οι εστίες κανονικών χουλιγκάνων που δεν σβήνουν ποτέ. Ενίοτε, άλλωστε, χρησιμοποιούνται σαν “στρατοί”.

3: Κατά τη γνώμη μου έχουμε πολύ καλούς αθλητικούς συντάκτες, αλλά και ορισμένες από τις χειρότερες αθλητικές εφημερίδες της Ευρώπης. Η νοοτροπία του “η εμείς ή κανείς” περνάει μέσα από τις σελίδες κάποιων τέτοιων εντύπων. Δεν συζητώ για το ιντερνετ, η ελευθεριότητα του οποίου δίνει βήμα ακόμη και στον χειρότερο φασίστα...

4: Θα έπρεπε να υπάρχει ασυμβίβαστο. Μεταξύ μας να κοροϊδευόμαστε;

5: Όχι δεν συμφωνώ. Προφανώς δεν συζητάμε να προβάλλονται σκηνές βίας ... χωρίς να υπάρχει γεγονός. Θεωρώ, όμως, ότι το να κρύβουμε την εικόνα των βανδαλισμών και των επεισοδίων δεν οδηγεί πουθενά. Ενδεχομένως μάλιστα να μας εξωθεί σε λάθος συμπεράσματα.

6: Εξυπακούεται. Το να μονομαχούν οι εκπρόσωποι Τύπου (αλλά και οι παράγοντες) των ομάδων, μοιάζει με γραφικότητα. Με φάρσα, θα έλεγα. Κακής ποιότητας, μάλιστα, γιατί η σοβαρότητα έχει εκλείψει εδώ και καιρό...

6.7 ΑΝΑΛΥΣΗ-ΣΥΓΚΡΙΣΗ

Όσον αφορά στο νομικό πλαίσιο όλοι συμφωνούν ότι είναι απολύτως επαρκές αλλά δεν εφαρμόζεται. Το ίδιο συμβαίνει και με το πειθαρχικό δίκαιο όμως εδώ παρατηρήσαμε μια διαφορά ανάμεσα στον κ. Πανούση και τον κ. Μπραουδάκη. Ο πρώτος θεωρεί πως θα πρέπει η σύνθεση των οργάνων του πειθαρχικού δικαίου να αλλάξει και να αποτελείται από καθηγητές ΑΕΙ, ειδικούς επιστήμονες, ανώτατα στελέχη δημόσιας διοίκησης κλπ ενώ ο δεύτερος πιστεύει πως πρέπει να υπάρξει απλούστευση των νόμων. Σε αυτό το σημείο ο κ. Μπραουδάκης επίσης αναφέρει πως όλοι μιλάνε για επαναφορά του ιδιώνυμου αδικήματος όμως παραβλέπουν το γεγονός ότι αυτό είναι σε ισχύ από τον πρώην Υπουργό Παύλο Γερούλανο. Με αυτή την άποψη συμφωνεί και ο κ. Φιλήρης ο οποίος θεωρεί ότι είναι άσκοπα τα δικαστήρια που ακολουθούν μετά από επεισόδια τη στιγμή που θα μπορούσαν να είναι γνωστές οι ποινές εκ των προτέρων. Επιπλέον ο κ. Μπραουδάκης εκτιμά ότι η περιπλοκότητα του πειθαρχικού δικαίου είναι σκόπιμη, με αποτέλεσμα να μην μπορεί να αντιμετωπιστεί καίρια το φαινόμενο της αθλητικής βίας.

Για του σημαντικότερους παράγοντες που οδηγούν σε φαινόμενα βίας, οι κ. Πανούσης και κ.Μπραουδάκης συμφωνούν στο γεγονός ότι ένας από αυτούς είναι η ατιμωρησία των χούλιγκαν, αφού δεν γίνονται συλλήψεις και άρα δεν υπάρχουν συνέπειες. Επίσης, ο κ. Φιλήρης αναφέρει πως παίζει ρόλο η καχυποψία για τα πάντα που υπάρχει στα γήπεδα καθώς και η υποδαύλιση εκ μέρους του Τύπου. Άλλους παράγοντες που θεωρεί σημαντικούς ο κ.Πανούσης είναι η εγκληματική στελέχωση των ομάδων των χούλιγκαν καθώς και η γενικότερη ανοχή της Πολιτείας και των αρμοδίων οργάνων. Από την άλλη ο κ. Μπραουδάκης επισημαίνει την έλλειψη αθλητικής παιδείας και το ότι οι οργανωμένοι οπαδοί και οι διοικήσεις των ομάδων έχουν καθαρά οπαδική συμπεριφορά και σύμφωνα με το κ. Φιλήρη πολλές φορές χρησιμοποιούνται σαν «στρατοί». Τέλος οι κ. Μπραουδάκης και κ. Πουλόπουλος συμφωνούν στην άποψη ότι τα άτομα που παρουσιάζουν παραβατική συμπεριφορά, μεταφέρουν την βία και δρουν έτσι μέσα από τη λογική της μάζας στα γήπεδα, «κρύβονται» δηλαδή μέσα στη μάζα, στην ανωνυμία και προβαίνουν σε επιθετικές πράξεις, που στην κανονική τους ζωή δεν θα προέβαιναν.

Σχετικά με το ρόλο των ΜΜΕ στην πρόκληση ή αντιμετώπιση της αθλητικής βίας, οι κ.Πανούσης και κ. Μπραουδάκης και πάλι συμφωνούν, υποστηρίζοντας πως ο ρόλος των ΜΜΕ στην αντιμετώπιση της αθλητικής βίας δεν είναι ο ενδεδειγμένος. Συγκεκριμένα ο κ. Πανούσης θεωρεί ότι τα ΜΜΕ προκαλούν το φανατισμό στο κοινό και προστατεύουν τους υπαίτιους των επεισοδίων. Ο κ. Μπραουδάκης πιστεύει ότι τα ΜΜΕ υπηρετούν τα συμφέροντα των συλλόγων αντί του δημόσιου συμφέροντος, τοποθέτηση που σχετίζεται και

με την συγκάλυψη των χούλιγκαν που αναφέρει ο κ. Πανούσης, αφού οι ομάδες θέλουν να προστατεύουν τέτοιου είδους άτομα για προσωπικό όφελος. Ο κ. Φιλήρης πιστεύει πως το επίπεδο των αθλητικών συντακτών στην Ελλάδα είναι αρκετά καλό όμως ορισμένες από τις αθλητικές εφημερίδες είναι από τις χειρότερες της Ευρώπης όπως χαρακτηριστικά αναφέρει, συνδέοντας προφανώς, τη λειτουργία τους με τα συμφέροντα τα οποία υποστηρίζουν. Ο κ. Πουλόπουλος διαφοροποιείται με τους προαναφερθέντες πιστεύοντας ότι τα ΜΜΕ δεν αποτελούν μηχανισμό καταστολής της αθλητικής βίας ούτε και τη προκαλούν. Οι αδικίες είναι κατά τη γνώμη του αυτές που προκαλούν τη βία γιατί εξαιτίας τους προκαλείται ένταση και οργή στους οπαδούς και θεωρεί ότι οι εφημερίδες, με το να εκφράζουν το θυμό τους για τις αδικίες που γίνονται στις αθλητικές διοργανώσεις δεν σημαίνει ότι προκαλούν τη βία.

Αναφορικά με το γεγονός που παρατηρείται να υπάρχουν παράγοντες ομάδων που ταυτόχρονα είναι και ιδιοκτήτες Μέσων και μάλιστα αθλητικών και πάλι βλέπουμε ταύτιση απόψεων μεταξύ κ. Πανούση, κ.Μπραουδάκη και κ. Φιλήρη. Και οι τρεις συμφωνούν στην άποψη ότι δεν θα έπρεπε παράγοντες ομάδων να είναι παράλληλα και ιδιοκτήτες αθλητικών Μέσων γιατί προωθούν έτσι, έμμεσα, τα συμφέροντα αυτών των ομάδων, των οποίων είναι και ιδιοκτήτες, και μεροληπτούν έναντι των υπολοίπων. Ο κ.Πανούσης τονίζει ότι στη χώρα μας επικρατεί ένας καθεστώς διαπλοκής συμφερόντων το οποίο χαρακτηριστικά το αναφέρει ως «αθλητικό-εργολαβικό-οικονομικό-μιντιακό-πολιτικό» σύμπλεγμα, ενώ ο κ.Μπραουδάκης όπως και ο κ.Φιλήρης έχουν μια περισσότερο «νομική» προσέγγιση λέγοντας απλά ότι θα έπρεπε να ισχύει το ασυμβίβαστο, δηλαδή να μην έχουν την δυνατότητα οι παράγοντες ομάδων να κατέχουν Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης. Αντιθέτως ο κ. Πουλόπουλος διαφωνεί, πιστεύοντας ότι αυτό δεν μπορεί να το απαγορεύσει κανείς όταν ο παράγοντας-εκδότης λειτουργεί με διαφάνεια και δεν χρηματοδοτεί «αόρατα». Επίσης υποστηρίζει ότι τα τελευταία χρόνια παρατηρούνται φαινόμενα κατά τα οποία, κάποιοι δημοσιογράφοι, γράφουν «κατ' εντολήν», όμως πιστεύει ότι οι έντιμοι δημοσιογράφοι μπορούν να ξεπεράσουν αυτά τα προβλήματα.

Όσον αφορά στο αν θα πρέπει να προβάλλονται σκηνές βίας από τα ΜΜΕ και το κατά πόσο αυτό συμβάλλει στην εξάπλωση της βίας και πάλι οι απόψεις διίστανται. Αρχικά ο κ. Πανούσης υποστηρίζει ότι είναι αναγκαίο να καταρτισθεί ένας κώδικας δεοντολογίας για τη προβολή σκηνών βίας στους αθλητικούς χώρους και όποια ομάδα δεν τον τηρεί να της απαγορεύεται η αναμετάδοση των αγώνων της. Αντιθέτως οι κ. Μπραουδάκης, ο κ.Πουλόπουλος και ο κ. Φιλήρης συμφωνούν ότι τα ΜΜΕ πρέπει να είναι ελεύθερα, να προβάλλουν τα γεγονότα και να καταγράφουν τις σκηνές βίας όπως έχουν, χωρίς λογοκρισία, διότι η αλήθεια δεν πρέπει να αποκρύπτεται ούτε να κουκουλώνεται το πρόβλημα. Πιστεύουν ότι αυτός ο τρόπος δεν συμβάλλει στην εξάπλωση της βίας ενώ συγκεκριμένα ο κ.Μπραουδάκης τονίζει ότι όταν παρουσιάζονται από τα ΜΜΕ σκηνές βίας πρέπει ταυτόχρονα να στηλιτεύονται και να καταδικάζονται ενώ ο κ. Φιλήρης ενισχύει αυτήν την άποψη λέγοντας πως σε περίπτωση κάλυψης ίσως να οδηγηθούμε σε λάθος συμπεράσματα. Ο κ.Πουλόπουλος θεωρεί ότι αν οι εικόνες τέτοιων σκηνών σοκάρουν, αυτό λειτουργεί αποτρεπτικά στην κοινωνία άρα μειώνονται και τα φαινόμενα βίας. Σύμφωνα με τον ίδιο η απόκρυψη από τα ΜΜΕ είναι και συνενοχή.

Τέλος, ως προς την στάση των συλλόγων σε επικοινωνιακό επίπεδο σε σχέση με διάφορους φορείς του αθλητισμού ο κ.Πανούσης πιστεύει ότι οι πρόεδροι των συλλόγων, με τις δηλώσεις-επιθέσεις τους, οι οποίες συχνά είναι προσχηματικές ή κατασκευασμένες, δεν προκαλούν ευθέως τη βία αλλά τον «ψευτοφανατισμό». Αναφέρει χαρακτηριστικά ότι η αθλητική βία είναι προϊόν των ραντεβού θανάτου συμμοριών, κάτι που έχει βαθύτερες αιτίες από ένα απλό αθλητικό γεγονός. Οι κ. Μπραουδάκης και κ. Πουλόπουλος συμφωνούν στο ότι κάθε σύλλογος πρέπει να υπερασπίζεται τα συμφέροντά του, ειδικά όταν αδικείται, μόνο που αυτό θα πρέπει να γίνεται σωστά, με επιχειρήματα και όχι με επιθετικές συμπεριφορές

και χαρακτηρισμούς που διαιωνίζουν το πρόβλημα της βίας. Ειδικότερα ο κ. Μπραουδάκης υποστηρίζει ότι για πολλά χρόνια παρατηρείται στον αθλητικό χώρο ένας φαύλος κύκλος όπου οι ομάδες λένε ό,τι θέλουν προκειμένου να συσπειρώσουν τους οπαδούς τους που και αυτοί με τη σειρά τους, μεγαλωμένοι με λανθασμένη νοοτροπία, «υποχρεώνουν» τις ομάδες να ακολουθούν το ίδιο μοτίβο που τις αναγκάζει να χρησιμοποιούν την ίδια γλώσσα που καταλαβαίνουν οι οπαδοί τους. Τέλος ο κ.Φιλέρης πιστεύει και αυτός με τη σειρά του ότι ο επικοινωνιακός πόλεμος μεταξύ των προαναφερθέντων παραγόντων προωθεί την αθλητική βία.

7 ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

7.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Προκειμένου να έχουμε μια πιο εμπειρισταωμένη άποψη για την εξαγωγή όσο το δυνατόν πιο αξιόπιστων συμπερασμάτων όσον αφορά στο ρόλο των ΜΜΕ στην υποκίνηση της αθλητικής βίας, αποφασίσαμε να χρησιμοποιήσουμε ως εργαλείο ένα ερωτηματολόγιο. Στόχος μας, είναι να καταγράψουμε και να αναλύσουμε τις απόψεις ενός μεγάλου δείγματος ατόμων στη προσπάθειά μας να ενισχύσουμε την εγκυρότητα των συμπερασμάτων της παρούσας εργασίας. Προτιμήθηκε το ερωτηματολόγιο ως τεχνική συλλογής δεδομένων στην παρούσα έρευνα καθώς επιτρέπει τη συλλογή πλήθους δεδομένων σε σύντομο χρονικό διάστημα, κάτι που θα ήταν εξαιρετικό χρονοβόρο και επομένως δύσκολα εφικτό με άλλη τεχνική. Παράλληλα τα στοιχεία που θα συλλεγούν είναι δυνατόν να ποσοτικοποιηθούν και να εξαχθούν συμπεράσματα, με στατιστικές μεθόδους, που είναι γενικεύσιμα σε ευρύτερα πληθυσμιακά σύνολα. Επιπλέον η ανωνυμία των απαντήσεων ίσως να συμβάλλει στην ειλικρίνεια των απαντήσεων (Βάμβουκας,1991)

7.2 ΤΟ ΔΕΙΓΜΑ ΠΟΥ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΘΗΚΕ

Το ερωτηματολόγιο διενεμήθει σε 80 άτομα και περιλαμβάνει 16 ερωτήσεις, οι οποίες είναι κλειστού τύπου και κλίμακας 1-5, τεχνικές με τις οποίες, σύμφωνα με έρευνες των Brown (2001) και Johnson (2002), αλλά και σχετική βιβλιογραφία, επιτυγχάνεται η εξασφάλιση ειλικρινών απαντήσεων που φυσικά είναι και το ζητούμενο. Για να πετύχουμε αυτόν ακριβώς το στόχο ήταν αναγκαίο να διανεμήσουμε το ερωτηματολόγιο σε άτομα και των

δύο φύλων αλλά και πολλών διαφορετικών ηλικιακών ομάδων και τέλος διαφόρων εκπαιδευτικών βαθμίδων. Το μεγάλο εύρος των απαντήσεων σε αυτά τα τρία πεδία κρίθηκε απαραίτητο διότι σε διαφορετική περίπτωση θεωρήσαμε ότι θα κλονιστεί η αξιοπιστία των συμπερασμάτων.

7.3 ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ

Ερωτηματολόγιο Πτυχιακής Εργασίας

Έρευνα στο πλαίσιο υλοποίησης της πτυχιακής εργασίας των σπουδαστών του Τμήματος Πληροφορικής και ΜΜΕ του ΤΕΙ Δυτικής Ελλάδας, Δημήτριου Παρασκευόπουλου και Δημήτριου Δρίτσα με θέμα:

"Ο ρόλος των ΜΜΕ στην υποκίνηση της αθλητικής βίας. Η περίπτωση της Ελλάδας"

1. Ποιο είναι το φύλο σας?

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- Άνδρας
 Γυναίκα

2. Ποια είναι η ηλικία σας?

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- 18-30
 30-45
 45-60
 60 και άνω

3. Εκπαιδευτικό επίπεδο :

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- Δημοτικό
 Γυμνάσιο
 Λύκειο
 ΙΕΚ
 Ιδιωτική Σχολή
 ΤΕΙ
 ΑΕΙ
 Μεταπτυχιακό
 Διδακτορικό

4. Ποιο είδος Μ.Μ.Ε προτιμάτε για την ενημέρωσή σας?

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- Εφημερίδα
 Ραδιόφωνο
 Τηλεόραση
 Διαδίκτυο
 Social Media

5. Παρακολουθείτε αθλητικά Μ.Μ.Ε ?*Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.*

1	2	3	4	5		
Καθόλου	☐	☐	☐	☐	☐	Πάρα πολύ

6. Είστε ικανοποιημένοι από την αθλητική ενημέρωση που προσφέρουν τα ελληνικά Μ.Μ.Ε ?*Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.*

1	2	3	4	5		
Καθόλου	☐	☐	☐	☐	☐	Πάρα πολύ

7. Πόσο συχνά παρακολουθείτε αθλητικούς αγώνες?*Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.*

1	2	3	4	5		
Καθόλου	☐	☐	☐	☐	☐	Πάρα πολύ

8. Θεωρείτε ότι θα πρέπει να προβάλλονται στα Μ.Μ.Ε σκηνές βίας που λαμβάνουν χώρα μέσα σε αθλητικούς χώρους?*Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.*

- Ναι
- Όχι
- Δεν γνωρίζω

9. Πιστεύετε ότι τα Μ.Μ.Ε συμβάλλουν στη προώθηση και εξαπλωση της αθλητικής βίας στη χώρα μας?*Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.*

- Ναι
- Όχι
- Δεν γνωρίζω

10. Αν ναι σε τί βαθμό?*Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.*

1	2	3	4	5		
Πολύ λίγο	☐	☐	☐	☐	☐	Πάρα πολύ

11. Πιστεύετε ότι τα Μ.Μ.Ε στην Ελλάδα λειτουργούν ανεξάρτητα?*Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.*

- Ναι
- Όχι
- Δεν γνωρίζω

12. Αν ναι σε τί βαθμό?*Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.*

	1	2	3	4	5	
Πολύ λίγο	☐	☐	☐	☐	☐	Πάρα πολύ

13. Το γεγονός ότι ιδιοκτήτες ομάδων είναι και ιδιοκτήτες αθλητικών ΜΜΕ επηρεάζει την ανεξαρτησία της ενημέρωσης?*Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.*

- Ναι
 Όχι
 Δεν γνωρίζω

14. Αν ναι σε τί βαθμό?*Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.*

	1	2	3	4	5	
Πολύ Λίγο	☐	☐	☐	☐	☐	Πάρα Πολύ

15. Το γεγονός ότι ιδιοκτήτες ομάδων είναι και ιδιοκτήτες αθλητικών ΜΜΕ παίζει ρόλο στην πρόκληση αθλητικής βίας?*Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.*

- Ναι
 Όχι
 Δεν γνωρίζω

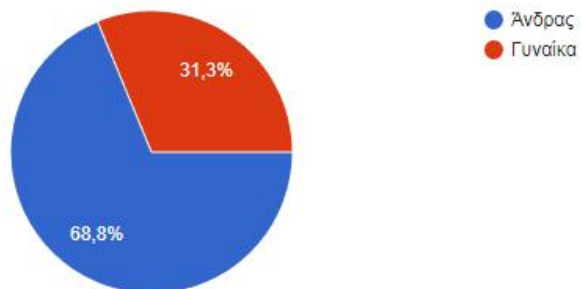
16. Αν ναι σε τί βαθμό?*Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.*

	1	2	3	4	5	
Πολύ Λίγο	☐	☐	☐	☐	☐	Πάρα Πολύ

7.4 ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

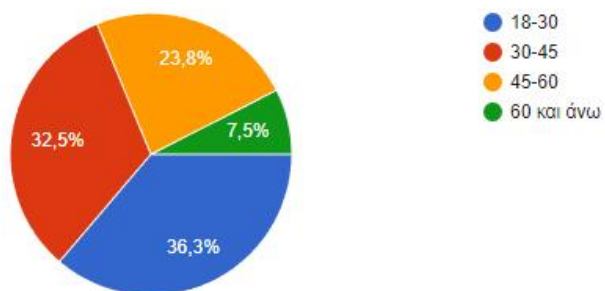
Ποιο είναι το φύλο σας?

80 απαντήσεις

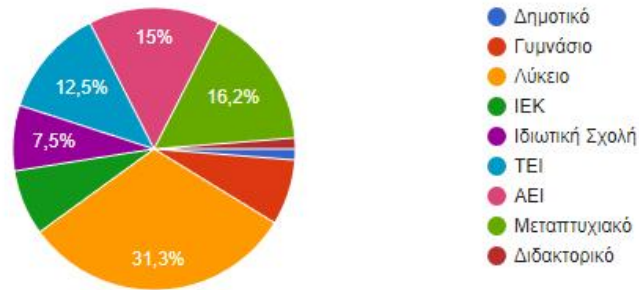
Ποια είναι η ηλικία σας?

80 απαντήσεις

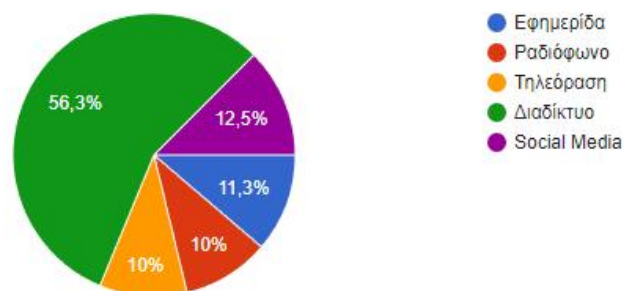
Εκπαιδευτικό επίπεδο :

80 απαντήσεις

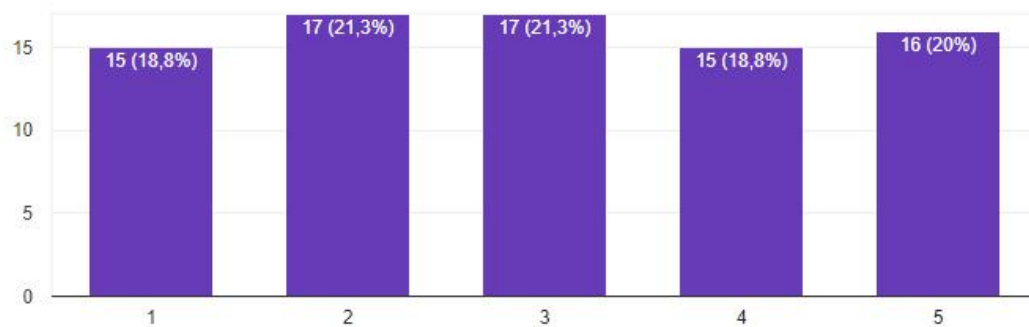
Ποιο είδος Μ.Μ.Ε προτιμάτε για την ενημέρωσή σας?

80 απαντήσεις

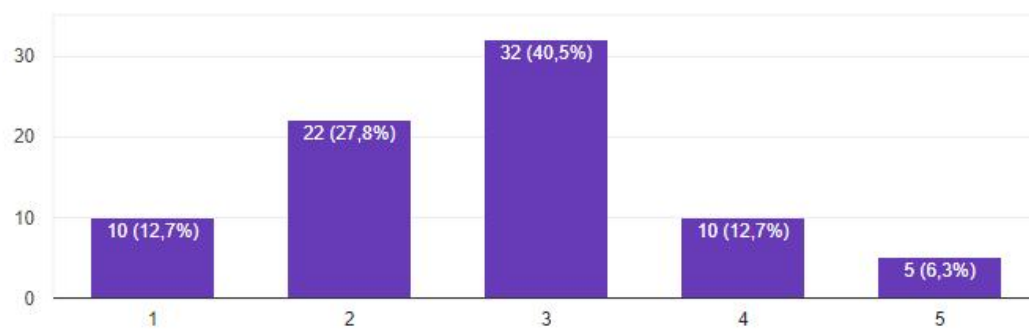
Παρακολουθείτε αθλητικά Μ.Μ.Ε ?

80 απαντήσεις

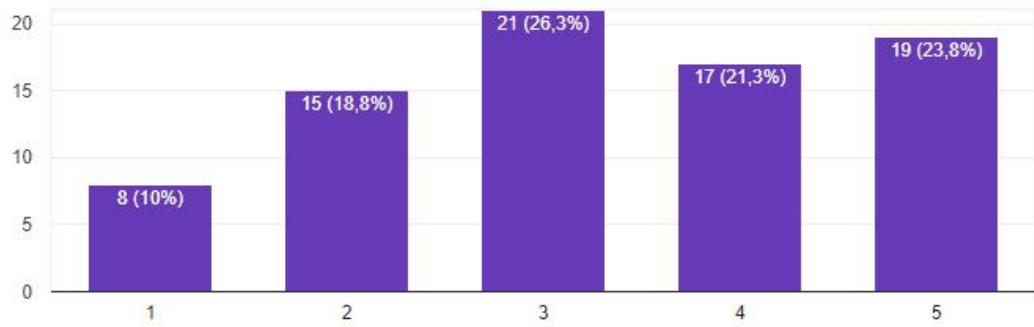
Είστε ικανοποιημένοι από την αθλητική ενημέρωση που προσφέρουν τα ελληνικά Μ.Μ.Ε ?

79 απαντήσεις

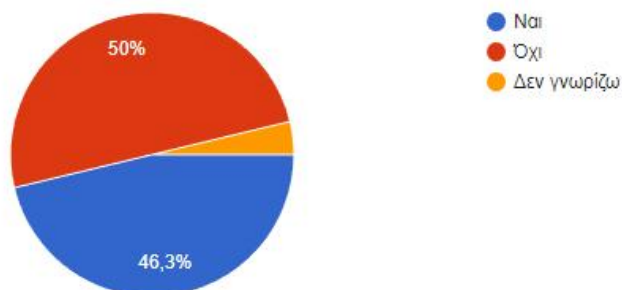
Πόσο συχνά παρακολουθείτε αθλητικούς αγώνες?

80 απαντήσεις

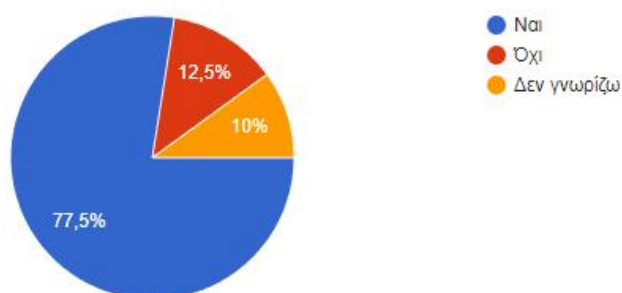
Θεωρείτε ότι θα πρέπει να προβάλλονται στα Μ.Μ.Ε σκηνές βίας που λαμβάνουν χώρα μέσα σε αθλητικούς χώρους?

80 απαντήσεις

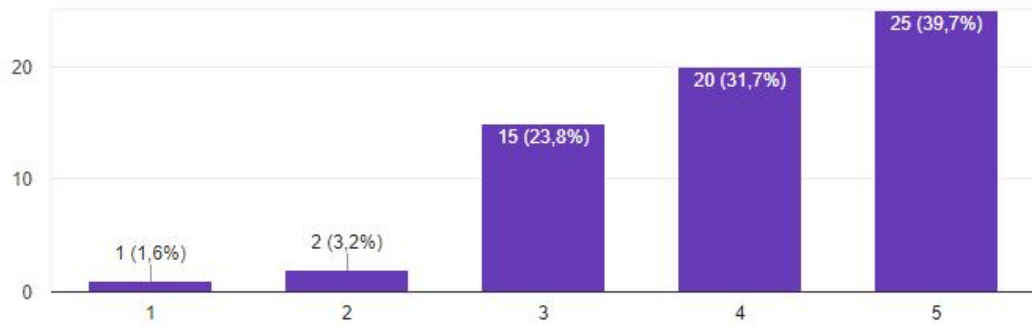
Πιστεύετε ότι τα Μ.Μ.Ε συμβάλλουν στη προώθηση και εξάπλωση της αθλητικής βίας στη χώρα μας?

80 απαντήσεις

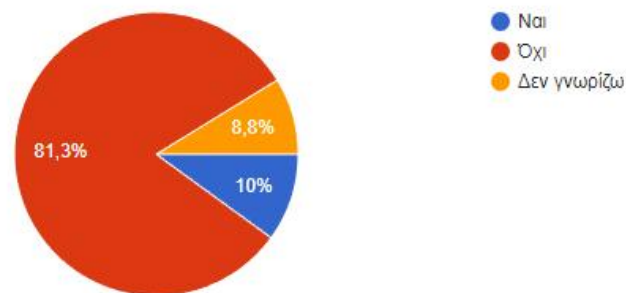
Αν ναι σε τί βαθμό?

63 απαντήσεις

Πιστεύετε ότι τα Μ.Μ.Ε στην Ελλάδα λειτουργούν ανεξάρτητα?

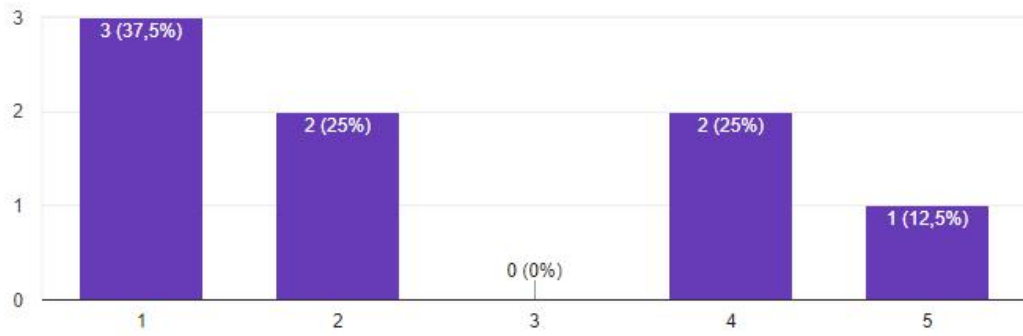
80 απαντήσεις

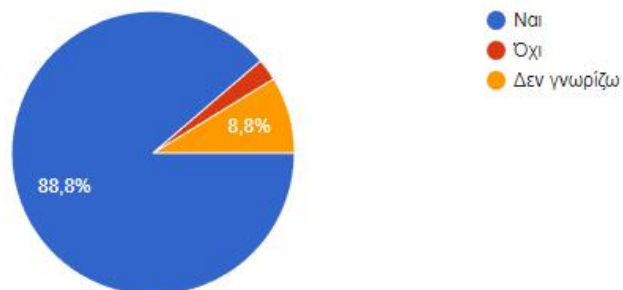
Αν ναι σε τί βαθμό?

8 απαντήσεις

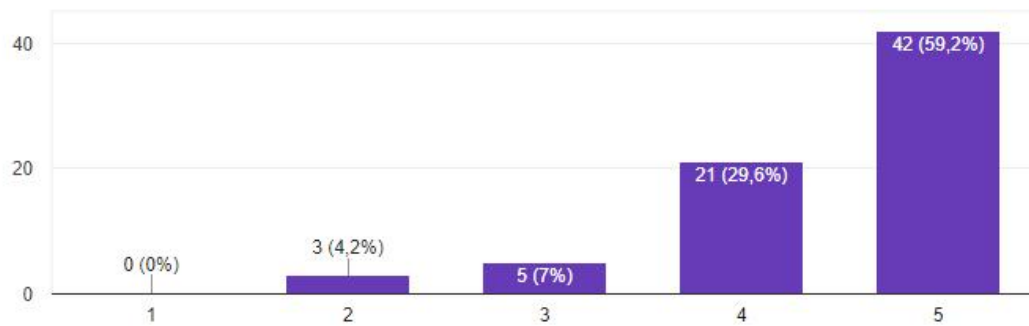
Το γεγονός ότι ιδιοκτήτες ομάδων είναι και ιδιοκτήτες αθλητικών ΜΜΕ επηρεάζει την ανεξαρτησία της ενημέρωσης?

80 απαντήσεις

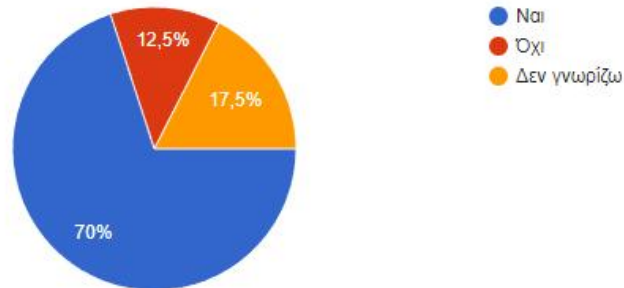
Αν ναι σε τί βαθμό?

71 απαντήσεις

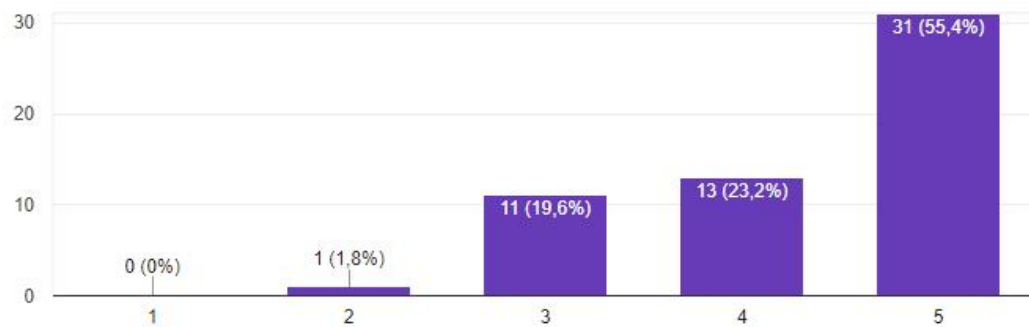
Το γεγονός ότι ιδιοκτήτες ομάδων είναι και ιδιοκτήτες αθλητικών ΜΜΕ παίζει ρόλο στην πρόκληση αθλητικής βίας?

80 απαντήσεις

Αν ναι σε τί βαθμό?

56 απαντήσεις

8 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Από την έρευνα που πραγματοποιήσαμε μέσω των συνεντεύξεων και του ερωτηματολογίου καθώς και από τη σχετική βιβλιογραφία που μελετήσαμε, καταλήξαμε στο συμπέρασμα ότι ο ρόλος των ΜΜΕ στην υποκίνηση της αθλητικής βίας στη χώρα μας και όχι μόνο είναι καταλυτικός.

Ειδικότερα, στα αποτελέσματα της έρευνάς μας μέσω του ερωτηματολογίου καταλήξαμε στα κάτωθι συμπεράσματα. Στο ερώτημα για το κατά πόσο είναι ικανοποιημένοι από την αθλητική ενημέρωση που προσφέρουν τα ελληνικά ΜΜΕ, οι περισσότεροι ερωτηθέντες είναι μέτρια ικανοποιημένοι με 40.5%, λίγο με 27.8% και πολύ λίγο με 12.7%, ενώ πολύ ικανοποιημένοι είναι μόνο το 6.3%. Σύμφωνα με αυτά τα αποτελέσματα μπορούμε να θεωρήσουμε ότι τα περισσότερα ΜΜΕ αντιμετωπίζονται με δυσπιστία και καχυποψία από το κοινό, γεγονός που για κάποιους σίγουρα αποτελεί έναυσμα για πράξεις βίας αλλά και καλλιέργει ένα γενικό κλίμα αντιπαλότητας.

Σχετικά με το πόσο συχνά παρακολουθούν αθλητικούς αγώνες, οι ερωτηθέντες στο μεγαλύτερο μέρος τους, απάντησαν από μέτρια έως πάρα πολύ. Αυτό σημαίνει πως το μεγαλύτερο κομμάτι του κοινού επηρεάζεται, είτε θετικά είτε αρνητικά, από τον τρόπο που παρουσιάζεται το αθλητικό γεγονός από τα ΜΜΕ. Όσον αφορά στον αν θα πρέπει να προβάλλονται στα ΜΜΕ σκληρές βίας που λαμβάνουν χώρα μέσα σε αθλητικούς χώρους, οι απόψεις μεταξύ των συμμετεχόντων διίστανται. Το 50% θεωρεί πως δεν θα πρέπει να προβάλλονται ενώ το 46.3% πιστεύει πως θα πρέπει, αποδεικνύοντας ότι ο απλός κόσμος είναι διχασμένος για το αν θα πρέπει να παρουσιάζονται ή όχι αυτές οι εικόνες.

Στη σημαντικότερη ερώτηση του ερωτηματολογίου που ευθέως αναζητά την πιθανή συμβολή των ΜΜΕ στην προώθηση και εξάπλωση της αθλητικής βίας στη χώρα μας, η συντριπτική πλειοψηφία των ερωτηθέντων απάντησε καταφατικά με 77.5% τη στιγμή που μόνο το 12.5% απάντησε αρνητικά. Εντυπωσιακός είναι και ο βαθμός στον οποίο οι συμμετέχοντες θεωρούν ότι συμβαίνει αυτό καθώς το 31.7% απάντησε πολύ και το 39.7% πάρα πολύ. Οι απαντήσεις σε αυτή την ερώτηση σε συνδυασμό με τις αντίστοιχες της ερώτησης που αφορούσε στο ποιο είδος ΜΜΕ προτιμάτε για την ενημέρωσή σας, κατά το οποίο η μεγάλη πλειοψηφία επέλεξε το διαδίκτυο με 56.3% (και με όλα τα υπόλοιπα είδη ΜΜΕ να βρίσκονται πολύ χαμηλότερα σε προτίμηση), μας οδηγεί στο συμπέρασμα πως η αθλητική βία κατά ένα μεγάλο μέρος αναπαράγεται και τροφοδοτείται μέσω των αθλητικών ιστότοπων.

Παρόμοια είναι τα αποτελέσματα και στην ερώτηση για το αν πιστεύετε ότι τα ΜΜΕ στην Ελλάδα λειτουργούν ανεξάρτητα. Το 81.3% απάντησε αρνητικά και μόνο το 10% θετικά. Ακόμα και αυτοί που απάντησαν θετικά, σε ποσοστό 37.5% θεωρούν ότι αυτό συμβαίνει σε πολύ μικρό βαθμό και με 25% σε μικρό. Αυτό το γεγονός μας δείχνει ότι οι πολίτες έχουν την άποψη ότι τα ΜΜΕ στην Ελλάδα είναι κατευθυνόμενα και διαπλεκόμενα από και με διάφορους παράγοντες. Είναι δεδομένο ότι αυτή η θεώρηση πολύ εύκολα οπλίζει

τα χέρια των φανατικών οπαδών και χούλιγκαν και τους οδηγεί στο να βρίσκουν αφορμή για πρόκληση βίαιων επεισοδίων στις αθλητικές διοργανώσεις και όχι μόνο.

Ακολούθως, το 88.8% των ερωτηθέντων πιστεύει πως το γεγονός ότι οι ιδιοκτήτες ομάδων που είναι ταυτόχρονα και ιδιοκτήτες αθλητικών ΜΜΕ επηρεάζει την ανεξαρτησία της ενημέρωσης και μάλιστα σε πολύ μεγάλο βαθμό (59.2%), ενώ μόλις το 2.5% πιστεύει το αντίθετο. Αυτό φανερώνει πως η πλειοψηφία του κόσμου και των φιλάθλων ή οπαδών πιστεύει ότι οι ιδιοκτήτες των ομάδων επεμβαίνουν ωμά στα ΜΜΕ που κατέχουν, διαμορφώνοντας κατά το δοκούν την αθλητική ενημέρωση. Τέλος, το 70% των συμμετεχόντων απάντησε θετικά στο ερώτημα για το αν οι ιδιοκτήτες ομάδων και ΜΜΕ ταυτόχρονα, παίζουν ρόλο στη πρόκληση αθλητικής βίας (με το 55.4% να πιστεύει πως αυτό συμβαίνει σε πολύ μεγάλο βαθμό), και μόνο το 12.5% έδωσε αρνητική απάντηση με ένα 17.5% να μην παίρνει θέση. Από αυτά τα αποτελέσματα μπορούμε να συμπεράνουμε ότι οι ίδιοι οι ιδιοκτήτες στοχεύουν στην αγορά ενός ή περισσότερων ΜΜΕ με σκοπό αυτό ακριβώς, να προωθήσουν τα συμφέροντα της ομάδας τους και κατ' επέκταση τα δικά τους, αδιαφορώντας για την όξυνση και παρότρυνση σε βία που υποκινείται μέσω αυτών των πρακτικών.

Επιπλέον, από τις συνεντεύξεις που πραγματοποιήσαμε οδηγηθήκαμε στα εξής συμπεράσματα. Όλοι ανεξαιρέτως οι συνεντευξιζόμενοι παραδέχονται την ύπαρξη της αθλητικής βίας ως ένα σοβαρό και αρνητικό φαινόμενο. Αναφορικά με τον ρόλο που διαδραματίζουν τα ΜΜΕ στην συντήρηση και προώθηση αυτού του φαινομένου, όλοι συμφωνούν ότι αυτά συμβάλλουν στην υποκίνηση της αθλητικής βίας. Ακόμα και ο κ. Πουλόπουλος ο οποίος διαφοροποιείται εν μέρει με τις θέσεις των υπολοίπων, έμμεσα αναγνωρίζει ότι υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις τα ΜΜΕ καλλιεργούν την αθλητική βία. Οι απόψεις αυτές έρχονται σε πλήρη ευθυγράμμιση με τις απαντήσεις της μεγάλης πλειοψηφίας των ερωτηθέντων του ερωτηματολογίου σχετικά με το συγκεκριμένο ζήτημα, καθιστώντας αδιαμφισβήτητο το γεγονός ότι τα ΜΜΕ υποκινούν τελικά την αθλητική βία.

Επίσης, η πλειοψηφία των συνεντευξιζόμενων θεωρεί πως οι ιδιοκτήτες ομάδων δεν θα πρέπει να είναι και ιδιοκτήτες αθλητικών ΜΜΕ, γεγονός που, σε συνδυασμό και με τις απαντήσεις της συντριπτικής πλειοψηφίας των ερωτηθέντων στην ίδια ερώτηση, ενισχύει ακόμη περισσότερο τα παραπάνω συμπεράσματα.

Συνοψίζοντας, το πρόβλημα συνολικά τοποθετείται σε τέσσερις άξονες. Οι άξονες αυτοί συγκροτούνται από τους θεσμικούς φορείς και όργανα της Πολιτείας, τους εκπροσώπους των αθλητικών εταιρειών (ΠΑΕ, ΚΑΕ, Ερασιτεχνικές διοικήσεις) των ίδιων των συλλόγων, τους εκπροσώπους των ΜΜΕ με τα συμφέροντα που υποστηρίζουν και τους οργανωμένους οπαδούς των ομάδων. Όλοι αυτοί οι παράγοντες παρουσιάζουν μια μεγάλη και περίπλοκη αλληλεπίδραση μεταξύ τους η οποία είναι αμφίδρομη. Αυτό το συμπέρασμα ενισχύεται και με την απάντηση του Κ.Πανούση στην τέταρτη ερώτηση της συνέντευξής μας, ο οποίος συμφωνεί απόλυτα σε αυτή τη θεώρηση.

Όσον αφορά στα θεσμικά όργανα και εκπροσώπους της Πολιτείας δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στην αλληλεπίδραση με τα ΜΜΕ από τα οποία προφανώς και αναμένουν μια «χαλαρή» και «προστατευτική» αντιμετώπιση, ούτως ώστε να μην αντιμετωπίζουν επικοινωνιακά προβλήματα απέναντι στους πολίτες αλλά και την αντιπολίτευση. Η σχέση της Πολιτείας με τους φορείς των αθλητικών εταιρειών είναι εξίσου σημαντική καθώς εντοπίζεται μια ταύτιση συμφερόντων άρα και παροχή «κάλυψης» από τον έναν στον άλλο διαμέσου δηλώσεων σε διάφορα ΜΜΕ. Τα πράγματα σχετικά με την σχέση των οργανωμένων οπαδών, που προκαλούν επεισόδια βίας, με τα ΜΜΕ είναι αρκετά ξεκάθαρα, καθώς σχεδόν όλα τα Μέσα καταδικάζουν φαινομενικά τη δράση των τελευταίων αλλά παρόλα αυτά τους αναγνωρίζουν, έστω και έμμεσα, ως κομμάτι των αθλητικών αγώνων. Εντούτις, τα οπαδικά Μέσα, που συνδέονται με τα συμφέροντα των ιδιοκτητών των ομάδων,

που συχνά είναι και ιδιοκτήτες των ίδιων των Μέσων, τηρούν μια ανεκτική στάση, ειδικά όταν πρόκειται για οπαδούς της ομάδας την οποία «υπηρετούν».

Από την πλευρά τους, τα ΜΜΕ, που έχουν ως στόχο φυσικά το όσο το δυνατόν μεγαλύτερο οικονομικό όφελος, είναι «πρόθυμα», στην προσπάθεια επίτευξης αυτού του στόχου, να προβάλλουν σκηνές βίας από αθλητικές διοργανώσεις σαν να είναι αυτές κάτι θεμιτό ή γενικά να παρουσιάζουν αθλητικά γεγονότα σαν να πρόκειται για πόλεμο, προκειμένου να αυξήσουν και να συντηρήσουν το ενδιαφέρον του κοινού.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική Βιβλιογραφία

- Ανδρουλάκης Γ. (2008). *Ερευνώντας την ελληνική έντυπη αθλητικογραφία: Μεθοδολογικά, γλωσσικά και κοινωνικά ζητήματα..* Αθήνα: Ο Πολίτης
- Αντωνοπούλου Π. (2008). *Αθλητισμός, Πολιτική και ΜΜΕ.* Αθήνα: Δρακόπουλου
- Βάμβουκας Μ. (1991). *Εισαγωγή στη μεθοδολογική έρευνα και ερμηνεία.* Αθήνα: Γρηγόρης
- Βουϊδάσκη Β. (1992). *Η τηλεοπτική βία και επιθετικότητα και οι επιδράσεις τους στα παιδιά.* Αθήνα: Γρηγόρης
- Πανελλήνιος Σύνδεσμος Αθλητικού Τύπου (Π.Σ.Α.Τ). *50 χρόνια ΠΣΑΤ.* 2004. Αθήνα
- Ελληνική Εταιρεία Θυματολογίας (2002). *Αθλητισμός-Βία-Θυματοποίηση-Προστασία.* Αθήνα: Gr.Arts
- Ζαϊμάκης Γ. (2005). *Το φαινόμενο της βίας στο ελληνικό ποδόσφαιρο.* Κοινωνική Εργασία. Αθήνα
- Ζαϊμάκης Γ. – Φουρναράκη Ε. (2016). *Κοινωνία και Αθλητισμός στην Ελλάδα.* Αθήνα: Αλεξάνδρεια
- Ζανενέι (2005). *Η ιστορία των ΜΜΕ : από την εμφάνισή τους ως τις μέρες μας.* Αθήνα: Παπαδήμα

- Κάλφας Λ. (2013). Δημοσιευμένη Διπλωματική Εργασία στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (Τμήμα Δημοσιογραφίας και Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας), με θέμα: “Η γλώσσα των τίτλων στα πρωτοσέλιδα των αθλητικών εφημερίδων”. Θεσσαλονίκη
- Κουμέντος, Γ. (2006). *Τηλεόραση, παιδιά και σχολείο*. Αθήνα: Διηγεκές
- Κουσουνέλος Γ. (2004). *Λεξικό ελληνικού αθλητικού Τύπου 1894-2004: Εφημερίδες, περιοδικά, έντυπα, βασικοί συνεργάτες*. Αθήνα: Διόπτρα
- Μαλάτος Α. (2000). *Η επιστημολογική προσέγγιση του αθλητικού δικαίου*. Αθήνα: Σάκκουλας
- Μπασαντής Δ. – Ζαχαρόπουλος Θ. (2008). *Σπορ και Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας*. Αθήνα: Οδυσσέας
- Μπασαντής Δ. (1985). *Η βία στα γήπεδα ή τα γήπεδα της βίας*. Αθήνα: Τέταρτο
- Μπογιόπουλος Ν. – Μηλάκας Δ. (2005). *Ποδόσφαιρο-Μια θρησκεία χωρίς απίστευτους*. Αθήνα: Λιβάνη
- Παναγιωτόπουλος Δ. (1999). *Αθλητισμός και Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας*. Αθήνα: Έλλην
- Πανούσης Γ. (2010). *Οπαδική βία και άλλες πτυχές στον αθλητισμό*. Αθήνα: Νοβόλι
- Παπαγεωργίου Δ. (1998). *Μια «άλλη» Κυριακή: Τρέλα και αρρώστια στα ελληνικά γήπεδα*. Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής
- Παπαθανασόπουλος Σ. (1993). *Απελευθερώνοντας την τηλεόραση*. Αθήνα: Καστανιώτη
- Παπαθανασόπουλος Σ. (2003). *Αθλητισμός και Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας*. Αθήνα: Καστανιώτη
- Παπαθανασόπουλος Σ. (2005). *Η τηλεόραση στον 21^ο αιώνα..* Αθήνα: Καστανιώτη
- Σκλαβούνης Γ. (1995). *Ιστορία του Τύπου*. Αθήνα: ΕΛΛΗΝ
- Σταμίρης Γ. (1987). *Κοινωνιολογία του αθλητισμού και των σπορ*. Αθήνα: Πανεπιστήμιο Αθηνών
- Τραυλός, Α. (2000). *Θεατές-Φίλαθλοι-Οπαδοί: Αθλητική Απόδοση, Προφίλ, και Βίαη Συμπεριφορά στο Ο Φίλαθλος στον 21^ο Αιώνα (Παναγιωτόπουλος)*. Αθήνα: ΕΛΛΗΝ
- Φαράντος Γ.Δ (1996). *Προλεγόμενα θεωρίας-φιλοσοφίας του αθλητισμού*. Αθήνα: Τελέθριον
- Ψυχογιός Δ. (2004). *Τα έντυπα μέσα επικοινωνίας: Από τον πηλό στο Δίκτυο*. Αθήνα: Καστανιώτη

Ξένα Βιβλιογραφία

- Baron R. A., & Richardson D. R. (1994). *Human aggression (2nd ed.)*. New York: Plenum Press
- Brown S.W. & Johnson P.R (2001). *Great expectations: Changes in preservice teacher's descriptions of great teachers*. Poster session presented at the American Psychological Society Conference, Toronto, Canada)
- Carnibella G. et al. (1996). *Football Violence in Europe: A report to the Amsterdam Group*. Oxford: The Social Issues Research Centre.
- Frostdick S., Marsh P. (2005). *Football Hooliganism*. London: Willan Publishing
- Geen R.G. (1995). *Human aggression, Advanced social psychology*. New York: McGraw-Hill
- Giulianotti R. , Armstrong G. (1995). Ungentlemanly Conduct: Football Hooligans, the Media and the Construction of Notoriety. In *Crime and the Media*. The LA84 Foundation Sports Library
- Johnson M. (2002). *Examining high school and college students perceptions of excellent teachers in th USA and Spain*. University of Connecticut
- Mark M.M, Bryant F.B, Lehman D.R (1983). *Perceived injustice and sports violence*. New York: Springer-Verlag
- McCandless B.R, Trotter R.J (1977). New York: Holt, Rinehart and Winston
- Myers D.G (1998). *Psychology (5th edition)*. New York: Worth Publishers
- Sullivan D. B. (1991). Commentary and viewer perception of player hostility: Addingpunch to televised sports. *Journal of Broadcasting and Electronic Media*, 35, pp. 487-504
- Wright R. (1995). *The biology of violence*. New York: New Yorker

Άρθρα

- Μώρος Α. *Όπλα, κράνη κατασχέσατε*. Ελευθεροτυπία 21.10.2010
- Τριάντης Γ. *Η μπάλα, η εξουσία και η εξέδρα*. Ελευθεροτυπία 19.4.2011

- Crawford G., Williams J. (2003). *Football and Football hooliganism, Fact sheet No 8*. Research for the Center for sociology of sport. University of Leicester.
- Hall S. (1978). *Images of football hooliganism in the press*.
- Clerke J., Critcher C., Jonshon R. (1980). *Football since the war, at Working Class Culture*. London
- Mann L. (1989). Sports crowds and the collective behavior perspective. In J. H. Goldstein(ed.) *Sports, games and play: Social and psychological viewpoints* (2nd ed.), pp. 299-331). Hillsdale, NJ: Erlbaum

Διαδίκτυο

Κεφάλαιο 1:

- Αλλαγή εμπορικής διεύθυνσης στον Όμιλο Metromedia (2009). Online στο <http://www.enimerosi24.gr/7397/>, (τελευταία πρόσβαση 12 Ιουνίου 2017)
- Πάει για τη «SportDay» ο Κοντομηνάς (2015). Online στο <http://www.typologies.gr/%CF%80%CE%AC%CE%B5%CE%B9-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B7-sportday-%CE%BF-%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CF%84%CE%BF%CE%BC%CE%B7%CE%BD%CE%AC%CF%82-2/>, (τελευταία πρόσβαση 12 Ιουνίου 2017)
- Κυριακή στα γήπεδα (2012). Online στο https://www.retrodb.gr/wiki/index.php/%CE%9A%CF%85%CF%81%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CE%AE_%CF%83%CF%84%CE%B1_%CE%B3%CE%AE%CF%80%CE%B5%CE%B4%CE%B1, (τελευταία πρόσβαση 15 Ιουνίου 2017)
- Η ιστορία της Αθλητικής Κυριακής και του λατρεμένου ηχητικού σήματος (2016). Online στο <https://www.madata.gr/athletic/506224.html>, (τελευταία πρόσβαση 12 Ιουνίου 2017)
- Αθανασίου Μ. (2016), Συνδρομητική τηλεόραση στην Ελλάδα: Η επόμενη μέρα, 2016. Online στο <http://www.kathimerini.gr/855467/article/politismos/thleorash/syndromhtikh-thleorash-sthn-ellada-h-epomenh-mera>, (τελευταία πρόσβαση 10 Ιουνίου 2017)
- Τι είναι Internet, (1997). Online στο <http://www.uth.gr/main/help/help-desk/internet/internet2.html>, (τελευταία πρόσβαση 10 Ιουνίου 2017)
- Αθλητισμός On line, (1996). Online στο <http://www.tovima.gr/relatedarticles/article/?aid=84498> (τελευταία πρόσβαση 25 Μαΐου 2017).

- Όταν η «Sportime» άλλαξε τη ζωή μας (2017). Online στο <http://www.onsports.gr/afieromata/story/559335/otan-i-sportime-allaxe-ti-zoi-mas>, (τελευταία πρόσβαση 7 Ιουνίου 2017)
- Γαλάνης Δ. (2013), ΕΡΤ τέλος - Επεσε την Τρίτη στις 23:15 το σήμα σε όλη την Ελλάδα. Online στο <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=517457>, (τελευταία πρόσβαση 8 Ιουνίου 2017).
- Σκουμπούρης Α. (2017), Πως ο ΟΤΕ κέρδισε το στοίχημα της συνδρομητικής TV. Online στο <http://www.liberal.gr/arthro/111467/oikonomia/epicheiriseis/pos-o-ote-kerdise-to-stoichima-tis-sundromitikis-TV.html>, (τελευταία πρόσβαση 10 Ιουνίου 2017)
- ΣΠΟΡ FM: Ένας στην Ελλάδα, δύο στην Κύπρο! (2017). Online στο <http://www.reporter.com.cy/sports/football-cyprus/article/162415/> (τελευταία πρόσβαση 12 Ιουνίου 2017)
- Δημητρακόπουλος Γ. (2015), Μία μέρα στον Sport24 Radio 103,3. Online στο <http://www.athensvoice.gr/sport/sports/mia-mera-ston-sport-24-radio-1033>, (τελευταία πρόσβαση 12 Ιουνίου 2017)
- Μπίτσικα Π. (1996), Αθλητισμός on line... . Online στο <http://www.tovima.gr/relatedarticles/article/?aid=84498>, (τελευταία πρόσβαση 12 Ιουνίου 2017)
- Online Media, Οι πρωταγωνιστές της αγοράς (2015). Online στο <http://direction.gr/onlinemedia/files/assets/common/downloads/ONLINE%20MEDIA.pdf>, (τελευταία πρόσβαση 13 Ιουνίου 2017)
- Δεμέτης Χ. (2015), ΕΡΤ - 49 χρόνια ζωής μέχρι το 'μαύρο' της 11ης Ιουνίου 2013 και την επιστροφή της. Online στο <http://news247.gr/eidiseis/psixagogia/media/ert-49-xronia-zwhs-mexri-to-mauro-ths-11hs-ioynioy-2013-kai-thn-epistrophh-ths.3515903.html>, (τελευταία πρόσβαση 13 Ιουνίου 2017)
- Έσπασε όλα τα κοντέρ το Kick Off του ΣΚΑΙ! (2017). Online στο <http://www.sdna.gr/monimes-stiles/media/article/309681/espase-ola-ta-konter-kick-toy-skai>, (τελευταία πρόσβαση 15 Ιουνίου 2017)
- Στα περίπτερα η «Live Sport» (2012). Online στο <http://www.onsports.gr/onmedia/story/202816/sta-periptera-i-live-sport>, (τελευταία πρόσβαση 11 Ιουνίου 2017)
- Νικολαΐδου Ν. (2012), ΣΚΑΪ: Τι θα μας παρουσιάσει τη σεζόν 2012-2013. Online στο <http://www.tlife.gr/news/40/MEDIA-SKAI/0-38110>, (τελευταία πρόσβαση 10 Ιουνίου 2017)

Κεφάλαιο 2:

- <http://www.panathinaikos-press.com/2013/02/h-derby-news.html>, 2013
- Πτώχευση κήρυξε η εφημερίδα «Σπορ του Βορρά» (2015). Online στο <http://www.thetoc.gr/koinwnia/article/ptwxekusi-kirukse-i-efimerida-spor-tou-borra>, (τελευταία πρόσβαση 10 Ιουνίου 2017)
- Στον Όμιλο Κουρτάκη ο «Γαύρος» (2015). Online στο http://www.egnomi.gr/article/63475/ston_omilo_koyrtaki_gayros.html?category_id=18, (τελευταία πρόσβαση 18 Ιουνίου 2017)
- Σπορ του Βορρά: Από τις καθυστερήσεις μισθών στις εθελούσιες εξόδους και την πληρωμή βάσει...πωλήσεων (2015). Online στο <http://www.thestival.gr/media-news/item/173263-spor-tou-borra-apo-tis-kathysteriseis-misthon-stis-ethelousies-eksodoys-kai-tin-pliromi-basei-poliseon>, (τελευταία πρόσβαση 10 Ιουνίου 2017)
- Παπαμακάριος Π. (2015). Εκατόν εφτά χρόνια Παναθηναϊκής ιστορίας. Online στο <http://www.sport24.gr/football/omades/Panathinaikos/ekaton-efta-xronia-panathnaikhs-istorias.3283466.html>, (τελευταία πρόσβαση 15 Ιουνίου 2017)
- Πιο ώριμη, πιο ψύχραιμη, πιο «Πράσινη» – Η «απόλυτη» εφημερίδα του Παναθηναϊκού (2014). Online στο <http://www.enimerosi24.gr/114410/%CF%80%CE%B9%CE%BF-%CF%8E%CF%81%CE%B9%CE%BC%CE%B7-%CF%80%CE%B9%CE%BF-%CF%88%CF%8D%CF%87%CF%81%CE%B1%CE%B9%CE%BC%CE%B7-%CF%80%CE%B9%CE%BF-%CF%80%CF%81%CE%AC%CF%83%CE%B9%CE%BD%CE%B7/>, (τελευταία πρόσβαση 8 Ιουνίου 2017)

Κεφάλαιο 3:

- Policing European football hooliganism. (2001) Online στο <http://people.exeter.ac.uk/watupman/undergrad/rowlands/hooliganismhistory.htm>, (τελευταία πρόσβαση 18 Ιουνίου 2017)
- Μαυράκης Σ. (2014). Η βία στα γήπεδα είναι ένα βαθιά κοινωνικό φαινόμενο. Online στο <http://www.koinignomi.gr/news/athlitismos/podosfairo/2014/02/03/i-sta-gipeda-einai-ena-vathia-koinoniko-fainomeno.html>, (τελευταία πρόσβαση 18 Ιουνίου 2017)
- Μοσχοβίτης Ε. (2011). ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΒΙΑ. Online στο <http://www.freevolition.gr/athl.htm>, (τελευταία πρόσβαση 18 Ιουνίου 2017)

Κεφάλαιο 5:

- Φιλόπουλος: Η αλήθεια (2016). Online στο <http://www.contra.gr/Longread/epeisodia/mixalhs-filopoylos-o-thanatos-htan-synephs-sto-rantevou.3977270.html>, (τελευταία πρόσβαση 20 Ιουνίου 2017)
- Τι έγινε στο Ολυμπιακός - Παναθηναϊκός στην Ριζούπολη (2014). Online στο <http://www.gazzetta.gr/stili/to-mauro-kouti/article/674120/ti-egine-sto-olympiakos-panathinaikos-stin-rizoypoli-vids>, (τελευταία πρόσβαση 5 Μαΐου 2017)
- Βροντάκης Γ. (2014). Οι νεκροί του χουλιγκανισμού. Online στο <http://www.gazzetta.gr/football/article/655781/oi-nekroi-toy-hoyligkanismoy-pics-vids>, (τελευταία πρόσβαση 20 Ιουνίου 2017)
- Αρναούτογλου (2007). 25 χρόνια φανατισμού και αίματος. Online στο <http://www.tovima.gr/relatedarticles/article/?aid=180006>, (τελευταία πρόσβαση 21 Ιουνίου 2017)
- Κεφαλογιάννης Κ. (2014). Η Τούμπα της Οργής και το Παράλογο του Ελληνικού Ποδοσφαίρου. Online στο <https://www.vice.com/gr/article/olympiakos-paok-epeisodia>, (τελευταία πρόσβαση 14 Ιουνίου 2017)
- Χείζελ: 28 χρόνια μετά... (2013). Online στο <http://www.contra.gr/Soccer/Europe/afieromata/xeizel-28-xronia-meta.2272820.html>, (τελευταία πρόσβαση 21 Ιουνίου 2017)
- Παναγιωτάς Γ. (2012). Τα μεγαλύτερα οπαδικά μακελειά στα γήπεδα του κόσμου. Online στο <http://www.tovima.gr/sports/article/?aid=441526>, (τελευταία πρόσβαση 19 Ιουνίου 2017)
- Γαλλία-Euro: Νέα αιματηρά επεισόδια μεταξύ οπαδών Αγγλίας – Ρωσίας στη Μασσαλία (2016). Online στο <http://www.ert.gr/gallia-euro-nea-ematira-episodia-metaxy-opadon-anglias-rosias-sti-massalia-video/>, (τελευταία πρόσβαση 19 Ιουνίου 2017)
- Καστέλλης Ε. (2016) Χαράλαμπος Μπλιώνας - Το πρώτο θύμα της βίας. Online στο <http://www.e-soccer.gr/afieromata/prosopikotites/item/5074-charalabos-blionas-to-protithima-tis-vias>, (τελευταία πρόσβαση 19 Ιουνίου 2017)
- Συριώδης Ν. (2015) Σκηνές ζούγκλας και ντροπής στα ελληνικά γήπεδα. Online στο <http://www.sport24.gr/Files/skhnes-zougklas-kai-ntrophs-sta-ellhnika-ghpeda.3783696.html>, (τελευταία πρόσβαση 19 Ιουνίου 2017)
- Επεισόδια μεταξύ οπαδών στον αγώνα Πολωνία-Ρωσία (2012). Online στο <http://www.naftemporiki.gr/slideshows/499840/epeisodia-metaksu-opadon-ston-agona-polonia-rosia/all>, (τελευταία πρόσβαση 8 Ιουνίου 2017)
- Καρέ καρέ η δολοφονική επίθεση των ανεγκέφαλων στο Ηρόδοτος – Εθνικός (2014). Online στο <http://www.newsit.gr/ellada/kare-kare-ta-epeisodia-sto-hrodotos-ethnikos/334102>, (τελευταία πρόσβαση 8 Ιουνίου 2017)

- Ένοχοι οι δύο από τους έξι κατηγορούμενους για το θάνατο του φιλάθλου Κ. Κατσούλη, (2016). Online στο <http://www.newsbomb.gr/ellada/dikaiosynh/story/677305/enoxoi-oi-dyo-apo-toys-exi-katigoroymenoys-gia-to-thanato-toy-filathloy-k-katsoyli>, (τελευταία πρόσβαση 8 Ιουνίου 2017)
- Αίγυπτος: 74 οι νεκροί στα επεισόδια μετά τη λήξη αγώνα ποδοσφαίρου (2012). Online στο <http://www.tovima.gr/world/article/?aid=441420>, (τελευταία πρόσβαση 8 Ιουνίου 2017)

Κεφάλαιο 6:

- Πανούσης Γιάννης (2017). Ακαδημαϊκό Βιογραφικό. Online στο <https://giannspanousis.gr/politics/cv/>, (τελευταία πρόσβαση 20 Ιουνίου 2017)
- Γενική Γραμματεία της Κυβέρνησης (2015). Online στο <http://www.ggk.gov.gr/?p=4396>, (τελευταία πρόσβαση 20 Ιουνίου 2017)
- Αλλαγή σκυτάλης στην ιστορική εφημερίδα «Βραδυνή» – Τι δηλώνει στο «paraskhnio.gr» ο νέος διευθυντής (2016). Online στο <http://www.paraskhnio.gr/allagi-skytalis-stin-istoriki-efimer/>, (τελευταία πρόσβαση 22 Ιουνίου 2017)
- Νικολοπούλου Ε. (2013). «Μια φορά στη ζωή μας»: Ένα μοναδικό βιβλίο 22 δημοσιογράφων εξαιρετικά αφιερωμένο στα παιδιά της ΕΛΠΙΔΑΣ. Online στο <http://www.eirinika.gr/article/22170/mia-fora-sti-zoi-mas-ena-monadiko-vivlio-22-dimosiografon-exairetika-afieromeno-sta> , (τελευταία πρόσβαση 28 Ιουνίου 2017)
- Μπραουδάκης για Novasports (2010). Online στο <http://www.gazzetta.gr/node/78997>, (τελευταία πρόσβαση 28 Ιουνίου 2017)
- Γιάννης Φιλήρης (2017). Online στο <http://news247.gr/eidiseis/gnomes/Yiannis-Fileris/> , (τελευταία πρόσβαση 5 Ιουλίου 2017)
- Νέος διευθυντής στο «Φως των Σπορ» ο Γιάννης Φιλήρης (2017). Online στο <http://www.iefimerida.gr/news/329556/neos-dieythytis-sto-fos-ton-spor-o-giannis-fileris> , (τελευταία πρόσβαση 5 Ιουλίου 2017)
- Βιβλίο από το Γ.Φιλήρη: «'87- Τίποτα δεν μας σταμάτησε» (2017). Online στο <http://www.typologies.gr/vivlio-apo-to-g-fileri-87-tipota-den-mas-stamatise/> , (τελευταία πρόσβαση 5 Ιουλίου 2017)

